

OULUN YLIOPISTON TUTKIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ SUOMESTA TIETEEN
KIELENÄ

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
13.8.2019

Soila Karjula

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Aihe, tavoite ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Tutkimusaineisto	2
1.3. Tutkijan positio ja hypoteesit	2
2. SUOMI TIETEEN KIELENÄ	3
2.1. Nykytilanne	3
2.2. Katsaus historiaan	3
3. TEORIATAUSTA	6
3.1. Sosiolingvistiikka	6
3.2. Kielipolitiikka	7
4. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ	9
4.1. Aineiston esittely	9
4.2. Kyselytutkimus	11
4.3. Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	11
5. TUTKIJOIDEN NÄKEMYKSET SUOMESTA TIETEEN KIELENÄ	15
5.1. Tieteellisten julkaisujen kielestä	15
5.1.1. Suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys	16
5.1.2. Koetaanko julkaisujen kielen vaikuttavan eriarvoistumiseen?	26
5.2. Tieteellisen koulutuksen kielestä	35
5.2.1. Mitä opetuskieliä pidetään tärkeinä?	36
5.2.2. Miten eri opetuskieliä perustellaan?	43
5.2.3. Omakielinen koulutus sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä	52
5.3. Arviot suomen kielen asemasta tieteen kielenä	63
6. TARKASTELU TIETEENALOITTAIN	71
6.1. Luonnontieteet	72
6.2. Teknilliset tieteet	73
6.3. Lääke- ja terveystieteet	75

6.4. Yhteiskuntatieteet	76
6.5. Humanistiset tieteet	78
6.6. Yhteenveto vertailusta tieteenaloittain	79
7. TARKASTELU SUKUPUOLEN JA IÄN PERUSTEELLA	82
7.1. Miten näkemykset jakautuvat sukupuolten välillä?	82
7.2. Miten näkemykset jakautuvat ikäryhmittäin?	84
8. TULOKSET KOOTUSTI	89
9. PÄÄTÄNTÖ	90
LÄHTEET	92
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Aihe, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkin pro gradu -tutkielmassani Oulun yliopiston tutkijoiden näkemyksiä suomen kielestä tieteen kielenä. Tutkielmani on kvalitatiivinen tutkimus, jossa käytän analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Teoreettiselta taustaltaan tutkielma on soveltavaa kielentutkimusta, sosiolingvistiikkaa ja kielipolitiikan tutkimusalaa.

Tavoitteeni on muodostaa kuva Oulun yliopiston tieteentekijöiden näkemyksistä suomen kielestä tieteessä. Tutkielmassani vastaan tutkimuskysymyksiin, jotka ovat

1. Millaisia näkemyksiä Oulun yliopiston tutkijoilla on suomen kielestä
 - a. tieteellisen koulutuksen kielenä?
 - b. tieteellisten julkaisujen kielenä?
 - c. tieteen kielenä yleensä?
2. Onko tutkijoiden näkemyksissä eroja eri tieteenalojen, sukupuolten ja ikäryhmien välillä? Jos on, niin millaisia erot ovat?

Aloitin tutkielman tekemisen, kun vietettiin Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuotta ja reformaation merkkivuotta. Merkkivuotia merkittävämpi syy aiheenvalinnalle oli kuitenkin se, että kielipolitiikan tutkimukseen liittyy monia ajankohtaisia ja kiinnostavia keskustelunaiheita.

Viime aikoina on puhuttu muun muassa totuudenjälkeisestä ajasta, tieteen avoimuudesta ja arvostuksesta, nationalismista ja globalisaatiosta sekä suomen kielen käyttöalan kaventumisesta. Tässä tutkielmassa perehdyn aiheisiin lisää. Ajankohtaisuuden lisäksi minua motivoi kielipolitiikan perusajatus siitä, että kielen asema on aina sidoksissa kielenpuhujien asemaan (Johansson & Pyykkö 2005: 10).

1.2. Tutkimusaineisto

Tutkielmani on kvalitatiivinen tutkimus, ja sen aineisto antaa yksityiskohtaisen kuvan Oulun yliopistossa tutkijoina toimivien vastaajien näkemyksistä. Aineisto koostuu 148 tutkijan kyselylomakevastauksista. Vastaajat ovat Oulun yliopistossa tutkijoina työskenteleviä äidinkieleltään suomenkielisiä tohtoreita. Vastaajia on jokaisesta Oulun yliopiston tiedekunnasta. Esittelen aineistoni perusteellisesti luvussa 4.1.

Tarkkaa vastausprosenttia on mahdotonta määritellä, sillä Oulun yliopiston tutkijoista ei ole olemassa listaa. Kysely lähetettiin sähköpostilla koko Oulun yliopiston henkilökunnalle, 3620 sähköpostiosoitteeseen. Kyselyyn vastasi 232 henkilöä. Poimin vastausten joukosta tutkijoiden vastaukset ja rajasin tutkittavan aineiston äidinkieleltään suomenkielisten tohtoreiden vastauksiin. Näin vastaukset ovat keskenään mahdollisimman vertailukelpoisia ja työ on mahdollista pitää pro gradu -työn laajuisena.

1.3. Tutkijanpositio ja hypoteesit

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on huomattava. Suomen kielen opintoni ja kiinnostukseni kielen käyttöön ja asemaan eivät voi olla näkymättä tässä tutkielmassa. Hypoteesien avulla voin kuitenkin valottaa tutkimusaiheen aiempaa taustaa ja hahmottaa tutkijanpositioni tarkasti. Tutkimushypoteeseina minulla on kolme olettamusta. Ensimmäkin oletan, että vastauksissa tulee esille kansainvälisyysnäkökulma. Toiseksi oletan, että vastauksissa suomen kieli nähdään tieteen kannalta perifeerisenä. Kolmanneksi oletan, että tieteenalojen eri luonteet näkyvät myös tämän tutkielman aineistossa ja noudattelevat samanlaista jakoa kuin esim. Salosen (2001: 129) tieteen kentän ja tieteiden oikeutuksen jako ja Becherin (2001 [1989]: 15) neljän lohkon jako kova–pehmeä-akselilla ja puhdas–soveltava-akselilla.

2. SUOMI TIETEEN KIELENÄ

2.1. Nykytilanne

On selvää, että kansainvälisyys on tieteen elinehto (ks. esim. Merton 1973 [1942]: 267–278). Kansainvälisyys ohjaa tutkimaan ja julkaisemaan englanniksi. Kansainvälisyys ja lingua franca eivät kuitenkaan voi korvata omaa kieltä, vaan myös oman kielen käyttäminen kuuluu tieteelliseen ajatteluun (Nuolijärvi (2001: 270).

Suomen kielen asemasta tieteessä käydään keskustelua. Keskustelussa on tuotu esiin huoli kielen käyttöalan kaventumisesta. Suomen kielen lautakunnan kannanotossa (2018) erityistä huomiota halutaan kiinnittää ”kansalliskielten asemaan tieteen kielinä ja niiden käyttöön opetuksen välineenä koulutuksen kaikilla tasoilla”. (Suomen kielen lautakunta 2018.)

2.2. Katsaus historiaan

Nykytilanteeseen on päädytty monien vaiheiden kautta. Latina oli niin keskiajan pappien, renessanssin humanistien kuin 1600–1700-lukujen tieteilijöiden kieli. Kristinuskon kielessi latina oli vakiintunut jo 300-luvulla. Keskiajan tiede perustui latinaan, ja myös 1500- ja 1600-lukujen luonnontieteelliset perusteokset kirjoitettiin latinaksi. (Lindberg 1997 [1993]: 9, 24, 31.)

Valistuksen ajalla 1700-luvulla Suomi oli osa Ruotsia. Ruotsin ensimmäinen tiedeakatemia perustettiin Uppsalassa 1710, ja tuolloin tutkielmien julkaisukieli oli latina (Kärnfelt 2000: 77–79). 1739 perustettu tiedeakatemia *Kungliga Vetenskapsakademi* julkaisi tutkielmansa ruotsiksi, jotta kansakunta hyötyisi. Tiedeakatemia julkaisi tutkimussarjansa lisäksi myös almanakkoja, joissa viestittiin kalenteritiedon lisäksi lyhyitä ja yleistajuisia tekstejä tutkielmasarjan julkaisuista. (Kärnfelt 2000: 77–81, 86–88.)

Suomen ensimmäisessä yliopistossa, Turun akatemiassa 1640–1828, maisterin dissertaatit eli pro gradu -tutkielmat kirjoitettiin latinaksi (Karvonen 2017). Latina oli myös opetuskieli, väitöskirjojen kieli sekä akateemisen juhlakulttuurin kieli (Oksala 1997: 129). Latinan lisäksi Turun akatemiassa julkaistiin kristinuskon alkukielillä hepreaksi ja kreikaksi (Karvonen 2017).

Suomen ja ruotsin kielet hivuttautuivat suomalaiseen tieteeseen, kun valistuksen ja hyödyn aikakausi alkoi kyseenalaistaa latinan asemaa. Ensimmäinen ruotsinkielinen väitöskirja julkaistiin 1749 ja ensimmäinen suomenkielinen väitöskirja 1858. (Oksala 1997: 131.) Turun akatemian professori Henrik Gabriel Porthan (1739–1804) nojasi uushumanismin oppeihin ja loi pohjan kansallisille tieteille. (Oksala 1997: 131–132; Tarkiainen 1997.) Kansallisromantiikan aika vahvisti kansankielten asemaa, ja 1800-luvun puoliväliin mennessä latina oli menettänyt asemansa akateemisen väittelyn ensisijaisena kielenä (Oksala 1997: 132).

Myös tieteellisen julkaisemisen alueella aatevirtaukset vaikuttivat valtakielen vaihteluun. Latina ei ollut ainoa julkaisemisen kieli. Maailmalla tieteellisiä artikkeleita alettiin julkaista sotienvälisenä aikana yhä enemmän. Myös Suomessa tieteelliset seuraukset uudistivat lehtiään. Kilpailun kiihtyessä vierailla kielillä julkaiseminen tuli tavallisemmaksi. (Lilja 2013: 17.) Vahvin kansainvälisen tieteen julkaisemisen kieli oli Suomessakin saksa 1950-luvulle asti.

Saksan kielen valta-asema vaihtui Englantiin vähitellen 1900-luvun edetessä. Käänteentekeviä tekijöitä tieteellisten julkaisujen historiassa ovat olleet maailmansodat. Saksan kielen aseman heikkeni, kun ensimmäisen maailmansodan jälkeen keskusvaltojen edustajat kärsivät boikotoinnista. 1920-luvun puolivälissä boikotoinnista luovuttiin, mutta taloudellinen ahdinko jatkui, kun inflaatio nosti julkaisujen hinnat saavuttamattomiin. 1930-luvulla saksalainen tiede sai tukea Englannin kielen valta-asemaa karttavilta kansallissosialisteilta (Lilja 2013: 17 mukaan Edelman 1994: 171–176). Tuki ei kuitenkaan ollut riittävää, ja yhtä aikaa kansallissosialistit säätivät holokaustin mahdollistaneet 1935 Nürnbergin lait. Juutalaiset tiedepakolaiset otettiin Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ilolla vastaan. Saksassa omistusoikeudet ja työt menettäneet kustantajat ja tieteilijät jatkoivat työtään englanninkielisissä valtioissa. Useat tekivät töitä kiellettyjen tieteilijöiden

tekstien julkaisemisen ja tekstien kääntämisen eteen. Myös saksankielistä tiedettä käännettiin englanniksi. (Sokoloff 2002: 317–319.) Englannin kielen asema vahvistui vielä myöhemmin teknologian ja globalisaation myötä. Nyt englannin kielellä on tieteessä ja yliopistomaailmassa yhä vahvistuva valta-asema niin Pohjoismaissa kuin universaalistinkin (Hultgren, Gregersen ja Thøgersen 2014: 1–2).

3. TEORIATAUSTA

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoriataustaa. Perustelen, miksi ja miten tutkielmani asettuu sosiolingvistiikan ja kielipolitiikan tutkimuskenttään. Pohdin myös muun muassa kielisosiologian ja sosiolingvistiikan eroja sekä selitän kielipolitiikan termejä.

3.1. Sosiolingvistiikka

Tutkielmani on soveltavaa kielentutkimusta ja sosiolingvistiikkaa. Suomen kielen pro gradu -tutkielman ensisijainen kiinnostuksen kohde on kieli, mutta kielipolitiikan tutkimuksen kautta pohdin aiheita myös sosiologisesta näkökulmasta.

Sosiolingvistiikka tutkii kielen käyttöä ja sen ilmiöitä peilaten niitä puhe- ja tulkintayhteisön normeihin ja sosiaalisen rakenteen piirteisiin (Sajavaara & Piirainen-Marsh toim. 2008: 7). Sosiolingvistiikka voidaan jakaa mikro- ja makrotason sosiolingvistiikkaan sekä demografiseen ja interaktiiviseen sosiolingvistiikkaan. Karkeasti erotettuna mikrososiolingvistiikka tutkii sitä, mikä vaikuttaa yksilön puhetapaan ja makrososiolingvistiikka sitä, mitä yhteisöt tekevät kielilleen. Makrososiolingvistiikan aiheita ovat muun muassa kielelliset asenteet, kielenvaihto ja kielimuotojen funktionaaliset tehtävät kieliyhteisöissä. Demografinen sosiolingvistiikka tutkii sosiaalisten muuttujien ja kielen ilmiöiden suhdetta, kun taas interaktiivinen sosiolingvistiikka käsittelee vuorovaikutusta. (Nuolijärvi 2008: 15–17.) Oma tutkielmani on luonteeltaan demograafista makrososiolingvistiikkaa.

Tutkielmassa tutkin kielen ja sosiaalisen todellisuuden suhdetta. Se on sekä sosiolingvistiin että kielisosiologien tehtävä. Nämä kaksi tutkimusalaa ovatkin keskenään hyvin läheiset. Perinteinen erotus kielisosiologian ja sosiolingvistiikan välillä on erilaiset tavoitteet. Sosiolingvistiikka tutkii kielen ja yhteiskunnan suhteita ymmärtääkseen kielellisiä ilmiöitä, kun kielisosiologia tutkii samoja suhteita ymmärtääkseen yhteiskunnallisia ilmiöitä. (Wardhaugh 1992: 13; Coulmas 1997: 2; Pälli 2000: 137; Saaristo 2005: 455.)

3.2. Kielipolitiikka

Yksi sosiolingvistiikan tutkimusaloista on kielipolitiikka. Tämä tutkielma asemoituu juuri kielipolitiikan tutkimusalaan. Seuraavaksi selitän kielipolitiikan määrittelyjä ja tutkimusalan taustaa.

Ennen kuin käsitys kielen yhteiskunnallisista ulottuvuuksista monipuolistui toisen maailmansodan jälkeen, kieltä tutkittiin pitkään käyttöyhteyksistään etäännytettyinä objektina (Street 1995: 115–117). Yhteiskunnallisesti painotetun kielitutkimuksen alku voidaan sijoittaa 1950–1960 -luville (Sajavaara 2008: 72). 1980-luvun lopulta tähän yhteiskunnallisesti painotettuun kielitieteen tutkimusalaan on alettu viittaamaan termillä kielipolitiikka (Spolsky 1998: 66). *Kielipolitiikka*-termi osoittaa kielenohjailun yhteiskunnallisuuden ja poliittisuuden selvemmin kuin myös käytössä oleva *kielisuunnittelu*-termi, joten siitäkin syystä kirjoitan itse mieluummin kielipolitiikasta kuin kielisuunnittelusta.

Kielipolitiikka (*language policy*) on siis tutkimusalan suhteellisen nuori, eikä terminologia ei ole täysin vakiintunutta. Erityisesti käsitykset vaihtelevat juuri *kielipolitiikan* ja *kielisuunnittelun* (*language planning*) termien osalta. Tutkielmassani tukeudun Johanssonin ja Pyykön (2005: 16), Ricenton (2000: 29) ja Spolskyn (2004: 5) määritelmään. Sen mukaan *kielipolitiikka* on yläkäsite, jolla tarkoitetaan toimia kielen ja yhteiskunnan suhteiden järjestämiseksi. Esimerkiksi Kaplan ja Baldauf (1997: 3) sen sijaan pitävät *kielisuunnittelua* yläkäsitteenä ja *kielipolitiikkaa* alakäsitteenä. Grinin (2003: 28) mukaan käsitteet ovat osittain päällekkäisiä, minkä vuoksi eroa ei ole tärkeä tehdä. Yleinen tapa on myös käyttää käsitteitä rinnakkain, kuten Fettes (1997: 14).

Toinen määrittelykysymys on se, rajataanko kielen ja yhteiskunnan suhteiden järjestämisen toimet vain tietoiisiin toimiin. Tollefson (1991: 16) määrittelee kielipolitiikan olevan viranomaistason kielisuunnittelua. Wright (2004: 1) ei rajaa toimia pelkästään viranomaisille eikä sulje tiedostamatonta toimintaa ulkopuolelle. Näistä määritelmistä tukeudun enemmän Wrightiin (2004:1).

Kielipolitiikan ala on laaja tutkimusala. Sitä selventääkseen tutkijat ovat pyrkineet erottamaan toisistaan eri painotuksia. Yksi jako on Klossin (1969: 81–88) vakiinnuttama kah-tiajako statuksen ohjailuun ja korpuksen ohjailuun. Cooper (1989) on täydentänyt jakoa

kolmannella painotuksella: mallin omaksumisen ohjailulla. Näistä kolmesta painotuksesta oma tutkielmani edustaa statuksen ohjailun tutkimusta.

4. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

4.1. Aineiston esittely

Tutkielmani aineisto koostuu Oulun yliopiston tutkijoiden verkkokyselyvastauksista. Keräsin aineiston 27.11.2017–6.1.2018. Laadin aineistonkeruuta varten kyselylomakkeen (liite 1) Webropol-työkalulla ja jaoin sen Oulun yliopiston Tietohallintopalvelun kautta yliopiston henkilökunnalle. Kyselyyn vastasi yhteensä 232 henkilöä. Rajasin lopullisen aineiston 148 vastaajaan, kun poimin analysoitaviksi äidinkieleltään suomenkielisten tohtoreiden vastaukset.

Perustelu aineiston rajaamiselle on pro gradun -työn laajuus. Äidinkieleltään suomenkieliset tohtorit olen valinnut laajuuden lisäksi kahdesta syystä. Tohtoreilla on koulutuksensa perusteella muita enemmän kokemusta tutkimuksenteosta ja tiedeyhteisössä toimimisesta, ja äidinkieleltään suomenkielisten vastaukset ovat helposti verrattavissa keskenään. Analysoitavan aineiston ulkopuolelle jäävät tohtorikoulutettavat, muu tutkimusavustus-henkilökunta sekä äidinkieleltään muut kuin suomenkieliset vastaajat.

Vastaajajoukon lisäksi olen rajannut aineistoa niin, että analysoin kyselylomakkeen viiden viimeisen kysymyksen vastaukset. Niissä on tutkimuskysymysten kannalta olennaista tietoa. Muut vastaukset antavat taustatietoa. Yhteensä analysoin siis 148 vastaajan vastaukset viiteen kysymykseen. Täytyy silti huomata, että jokainen vastaaja ei välttämättä ole vastannut kaikkiin viiteen kysymykseen.

Vastaajajoukko koostuu Oulun yliopiston tiedekuntien¹ tutkijoiden vastauksista. Vastauksissa on epätasaisuutta eri tieteenaloihin ja ikäluokkiin jakautumisessa, mutta sukupuolen mukaan vastaajat jakautuvat melko tasaisesti. Sukupuolensa ilmoittaneista vastaajista noin 56 % (80) on miehiä ja noin 44 % (62) naisia. Taulukko 1 osoittaa, kuinka paljon vastauksia on eri tieteenaloilta. Taulukossa 2 esitetään vastaajat ikäryhmittäin.

¹ Oulun yliopistossa on 1.1.2018 lähtien kahdeksan tiedekuntaa, kun arkkitehtuurin, kaivannaisalan ja teknillinen tiedekunta yhdistyivät teknilliseksi tiedekunnaksi (Oulun yliopisto 2017). Aineisto on kerätty pääosin ennen yhdistymistä, joten käsittelen vastauksia silloisen tiedekuntajaon mukaan.

TAULUKKO 1. Vastaajat tieteenaloittain.

Tieteenala	Vastaajia
Luonnontieteet	25
Teknilliset tieteet	40
Lääke- ja terveystieteet	36
Yhteiskuntatieteet	23
Humanistiset tieteet	23

TAULUKKO 2. Vastaajat ikäryhmittäin.

Ikä	Vastaajia
21–30 vuotta	5
31–40 vuotta	47
41–50 vuotta	42
51–60 vuotta	32
61–70 vuotta	14
yli 70 vuotta	7

Taulukko 1 kuvaa vastaajamääriä tieteenaloittain. Olen luokitellut tieteenalat Tilastokeskuksen (2018) tieteenalaluokituksen mukaan. Luonnontieteisiin kuuluvat luonnontieteellisen, kaivannaisalan ja bio- ja molekyyllilääketieteen tiedekuntien edustajien vastaukset. Teknillisiin tieteisiin sisältyvät arkkitehtuurin, teknillisen ja tieto- ja sähkötekniikan tiedekuntien edustajien vastaukset. Lääke- ja terveystieteissä on lääketieteellisen tiedekunnan edustajien vastaukset. Yhteiskuntatieteisiin kuuluvat kasvatustieteellisen tiedekunnan ja Oulun yliopiston kauppakorkeakoulun vastaukset. Humanistisia tieteitä edustavat humanistisen tiedekunnan vastaukset. Maa- ja metsätaloustieteet ovat ainoa tieteenala, joihin kuuluvia tieteitä Oulun yliopistossa ei tiedekuntatasolla opeteta ja tutkita.

Taulukko 1 osoittaa, että eniten vastaajia on teknilliseltä tieteenalalta ja vähiten humanistiselta ja yhteiskuntatieteelliseltä tieteenalalta. Vastaajamääristä ei voi lukea suoraan vastausintoa, vaan niitä selittävät luonnollisesti myös erot tiedekuntien koossa. Otanta eri tieteenaloilta on pieni, mutta pro gradu -tutkielmaan sopiva. Tutkimustuloksia ei voi laajasti yleistää, mutta niistä saa Oulun yliopiston osalta monipuolisen katsauksen tutkijoiden näkemyksiin.

Taulukosta 2 käy ilmi, että suurin osa vastaajista on 31–50-vuotiaita. Niin kuin tiedekuntiin jakautumisen kohdalla, myöskään ikäjakauman kohdalla vastauksista ei voi lukea suoraan vastausintoa. Ikäjakauma kertonee vastausinnon sijaan enemmän tutkijoiden iästä yleisesti. Ikäjakaumaan vaikuttaa muun muassa se, että aineistoni tutkijat ovat tohtoreita, joiden koulutus on ollut pitkä.

4.2. Kyselytutkimus

Olen kerännyt aineistoni verkkokyselylomakkeen avulla, koska kyselylomaketutkimus on osoitettu tehokkaaksi tutkimuskeinoksi (Alanen 2011: 160). Kyselylomaketutkimusta tehdessä ei järjestetä haastattelutilanteita, ja informantin vastaukset ovat sellaisinaan valmiita analysoitaviksi. Kyselylomaketutkimus säästää siis tehokkuudellaan paitsi tutkijan työmäärää myös informantin aikaa. Olen myös itse todennut menetelmän toimivaksi, kun keräsin kandidaatintutkielmani aineiston samalla tavalla.

Haastatteluun verrattuna kyselylomaketutkimuksen huono puoli on se, että siinä informantilla ei ole mahdollisuutta tarkentaa vastaustaan. Haastattelussa väärinymmärryksiltä voitaisiin siis välttyä helpommin kuin kyselytutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 73.) Ajattelen kuitenkin, että väärinymmärryksiä voi vähentää myös selkeällä kyselylomakkeella ja huolellisella analyysillä.

4.3. Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Käytän aineistoni analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstin merkityksiä. Menetelmän tavoitteena on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä ytimekäs ja yleinen kuvaus. Sisällönanalyysi on menetelmä, joka sopii kaikkeen laadulliseen tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 91, 103–104.)

Yksittäisen tutkimusmenetelmän lisäksi sisällönanalyysia voidaan pitää myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Yleensä sisällönanalyysin keinot ovat ainakin joiltakin osin

useiden erilaisten laadullisten tutkimusten analyysimenetelmien taustalla. Väljänä teoreettisena viitekehystenä ymmärrettynä sisällönanalyysia ei voi myöskään rajata ainoastaan laadulliseen tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 91.) Tässä tutkielmassa en kuitenkaan liitä sisällönanalyysia muihin analyysikokonaisuuksiin. Käytän sisällönanalyysia yksittäisenä perusanalyysimenetelmänä, kuten Salolahti (2014) lukiolaisten ja ammattiotopistolaisten käsityksiä fennistiikasta tutkivassa pro gradu -tutkielmassaan.

Salolahden (2014) tutkielman tavoin myös minun pro gradu -tutkielmani analyysi on teoriaohjaavaa. Teoriaohjaavassa² analyysissa analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan, vaan aineistolähtöisyys ja valmiit mallit vaihtelevat. Päättelyn logiikka on siis abduktiivista. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 97; Eskola 2015: 188.) Teoriaohjaavassa analyysissa teorian merkitys on avata ajatuksille uusia suuntia (Tuomi & Sarajärvi 2012: 97).

Sekä teoriaohjaavassa että aineistolähtöisessä analyysissa analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Erottava tekijä on se, että aineistolähtöisen analyysin tarkoituksena on luoda aineistosta teoreettinen kokonaisuus, jonka muodostamisessa aikaisemmilla tiedoilla, teorioilla ja havainnoilla ei pitäisi olla merkitystä. Teoriaohjaavassa analyysissa aikaisempaa tietoa, teorioita ja havaintoa taas hyödynnetään tutkimusta tehdessä. Esimerkiksi käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan tekemiä valintoja, jotka väistämättä vaikuttavat tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 95–96; Eskola 2015: 188.) Täysin aineistolähtöisen analyysin olemassaolon voi siis kyseenalaistaa, kuten Eskola ja Suoranta (2003: 151–152) tekevät. Sen vuoksi omakin tutkielmani on teoriaohjaavaa analyysia, vaikka pyrin pitämään aineistoa analyysin tärkeimpänä lähteenä.

Laadullisen analyysin kolme vaihetta ovat pelkistäminen (*data condensation*), ryhmittely (*data display*) ja teoreettisten käsitteiden luominen (*drawing and verifying conclusions*). Pelkistämisvaiheen alussa aineisto on vielä käsittelemätöntä dataa. Karsin aineistosta siihen kuuluvan, pilkon sen ja tiivistän informaatioksi. Ryhmittelyvaiheessa muodostan luokkia ja esittelen ne. Teoreettisten käsitteiden luomisen vaiheessa teen loppupäätelmiä

² Eskola (2015) kirjoittaa teoriaohjaavan sijaan teoriasidonnaisesta.

ja muodostan tutkittavasta ilmiöstä ytimekkään ja yleisen kuvauksen. (Miles, Huberman & Saldaña 2014: 12–14; Tuomi & Sarajärvi 2012: 95–96: 108–113.)

Tuomen ja Sarajärven (2012: 112) mukaan sisällönanalyysissa siirrytään tulkinnan ja päättelyn avulla aineistohavainnoista kohti ilmiöstä kertovaa kokoavaa käsitteellistä näkemystä. Käytännössä etenen sisällönanalyysissa Tuomen ja Sarajärven (2012: 108–113) esittelemien vaiheiden mukaan. Ensimmäinen tehtävä on lukea vastaukset ja perehtyä niiden sisältöön. Sen jälkeen luon vastauksista pelkistettyjä ilmauksia ja listaan ne. Seuraavaksi etsin pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Samankaltaiset ilmaukset yhdistetään alaluokiksi, joista edelleen muodostetaan yläluokkia. Liitteessä 2 esitän näytteen sisällönanalyysin etenemisestä. Lopulliset päätelmät tehdään yläluokkien perusteella. Niiden avulla muodostetaan tutkittavasta aiheesta kokoava käsite. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 95–96: 108–113.)

Hyödynnän laadullisessa analyysissa myös kvantitatiivisia keinoja. Luokittelun ohessa lasken, kuinka usein eri luokkiin kuuluvat aiheet toistuvat. Havainnollistan luokittelemaani tietoa palkkidiagrammeilla ja taulukoilla. Vaikka laadullisen tutkimuksen pääpaino ei olekaan lukumäärien erittelemisessä, joskus on kuitenkin hyödyllistä soveltaa myös kvantitatiivisia keinoja (Eskola & Suoranta 2003: 164; Miles, Huberman & Saldaña 2014: 12). Omassa tutkielmassani kvantifioinnista on apua kokonaiskuvan muodostamisessa: luokkien kvantitatiivisen tarkastelun avulla voi hahmottaa, mitkä suuntaukset esiintyvät vastauksissa usein, mitkä harvoin ja mitkä eivät ollenkaan.

Diagrammien ja taulukoiden lisäksi esittelen päätelmiäni aineistoesimerkkien avulla. Olen säilyttänyt esimerkit vastaajan muotoilemassa kirjoitusasussa. Esimerkkien loppuun olen merkinnyt koodin, joka kertoo vastaajan taustatiedot. Koodin ensimmäinen osa kertoo vastaajan tiedekunnan, toinen sukupuolen ja kolmas ikäryhmän. Seuraavassa taulukossa 3 on tieteenala- ja tiedekunta-kohtaiset merkintätavat.

TAULUKKO 3. Tiedekuntien merkintätavat

Merkintätapa	Tieteenala	Tiedekunta
Lu ¹	Luonnontieteet	Luonnontieteellinen tiedekunta
Lu ²	Luonnontieteet	Kaivannaisalan tiedekunta
Lu ³	Luonnontieteet	Bio- ja molekyyliääketieteen tiedekunta
Tk ¹	Teknilliset tieteet	Arkkitehtuurin tiedekunta
Tk ²	Teknilliset tieteet	Teknillinen tiedekunta
Tk ³	Teknilliset tieteet	Tieto- ja sähkötekniikan tiedekunta
L	Lääketiede	Lääketieteen tiedekunta
YT ¹	Yhteiskuntatieteet	Oulun yliopiston kauppakorkeakoulu
YT ²	Yhteiskuntatieteet	Kasvatustieteiden tiedekunta
Hu	Humanistiset tieteet	Humanistinen tiedekunta

Taulukon 3 osoittamalla tavalla esimerkiksi Lu¹N21–30 tarkoittaa luonnontieteitä edustavaa vastausta, jonka on antanut luonnontieteiden tiedekunnassa tutkiva naisvastaaja, joka on iältään 21–30 vuotias.

Ennen analyysia otan esille vielä muutamia analyysiin vaikuttavia seikkoja aineistosta. Koska kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, vastaajat ovat rakentaneet vastauksensa yksilöllisesti. Vastausten laajuus ja niissä käsiteltävät aiheet vaihtelevat. Ääripäitä ovat tyhjä vastaus ja jäsennelty teksti. Yhdessä vastauksessa voidaan pohtia aiheita, jotka olen sijoittanut eri luokkiin. Toisissa vastauksissa on taas voitu vastata yhdellä sanalla, jolloin luokittelu ei ole aina yksinkertaista. Joitain aineiston vastauksia ei voi luokitella lainkaan. Usein sellaisissakin vastauksissa on kuitenkin laadullisen tutkimuksen kannalta merkittävää informaatiota: esimerkiksi mielipide asiasta. Havainnollistan eri luokkien yleisyyttä palkkidiagrammeilla, joita tulkittaessa on hyvä huomata, että mainintojen yhteismäärä ei ole sama kuin vastaajien määrä yhteensä.

5. TUTKIJOIDEN NÄKEMYKSET SUOMESTA TIETEEN KIELENÄ

Tässä luvussa osoitan, millaisia näkemyksiä kyselyyn vastanneilla Oulun yliopiston tutkijoilla on suomen kielestä tieteen kielenä. Olen teemoitellut aineistoni kahteen eri osioon yliopiston tehtävien perusteella. Yliopistolaissa (558/2009 § 2) määritellyt yliopiston tehtävät ovat vapaan tutkimuksen edistäminen ja ylimmän opetuksen antaminen. Ensimmäisessä osiossa tarkastelen näkemyksiä tieteellisten julkaisujen kielestä, millä viitataan vapaan tutkimuksen edistämiseen. Toisessa osiossa perehdyn vastaajien näkemyksiin tieteellisen koulutuksen kielestä, minkä kautta käsittelen ylimmän opetuksen antamista.

Vapaan tutkimuksen edistämisen ja ylimmän opetuksen antamisen lisäksi yliopistolaissa määritellään kolmas tehtävä, joka on vuorovaikutus ja vaikuttavuus yhteiskunnassa: ”Tehtäviä hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.” (Yliopistolaki 558/2009 § 2.) Koska kolmatta tehtävää, yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vuorovaikutusta ei voi irrottaa niin julkaisuista kuin opetuksestaakaan, käsittelen tutkimusaihetta molemmissa osioissa myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja vuorovaikutuksen kannalta.

Kahden pääosion, tieteellisten julkaisujen kielen ja tieteellisen koulutuksen kielen lisäksi analysoin vielä vastaajien arviot suomen kielen asemasta tieteen kielenä. Hyödynnän niiden vastausten analyysia kokonaiskuvan muodostamisessa. Samalla kokoan yhteen näkemykset tieteellisten julkaisujen kielestä ja tieteellisen koulutuksen kielestä.

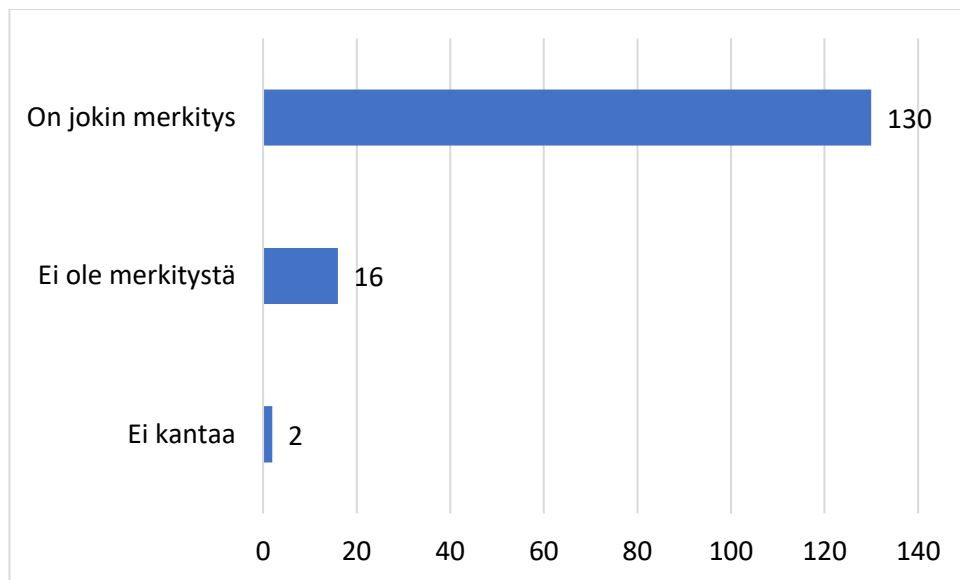
5.1. Tieteellisten julkaisujen kielestä

Tieteellisten julkaisujen kieli on yleensä tieteen lingua franca eli englanti. Oulun yliopistosta vuonna 2016 julkaistuista vertaisarvioituista artikkeleista yli 90 % on julkaistu englanniksi. Kaikilta tieteenaloilta on kuitenkin myös suomenkielisiä julkaisuja. (Juuli 2018.) Liitteessä 3 on Juuli-julkaisutietoportaalista (2018) kokoamani tilastoja julkaisujen kielestä.

Kysyn tutkijoiden näkemyksiä tieteellisten julkaisujen kielestä kyselylomakkeen (liite 1) kysymyksissä 11 ja 12. Käsittelen ensin vastaukset kysymykseen 11 ja otan selvää, mikä merkitys suomenkielisillä julkaisuilla tutkijoiden mielestä on. Toisessa alaluvussa jatkan tieteellisten julkaisujen kieltä koskevissa näkemyksissä ja käsittelen vastaukset kysymykseen 12. Selvitän, kokevatko tutkijat julkaisujen kielellä olevan vaikutusta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa.

5.1.1. Suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys

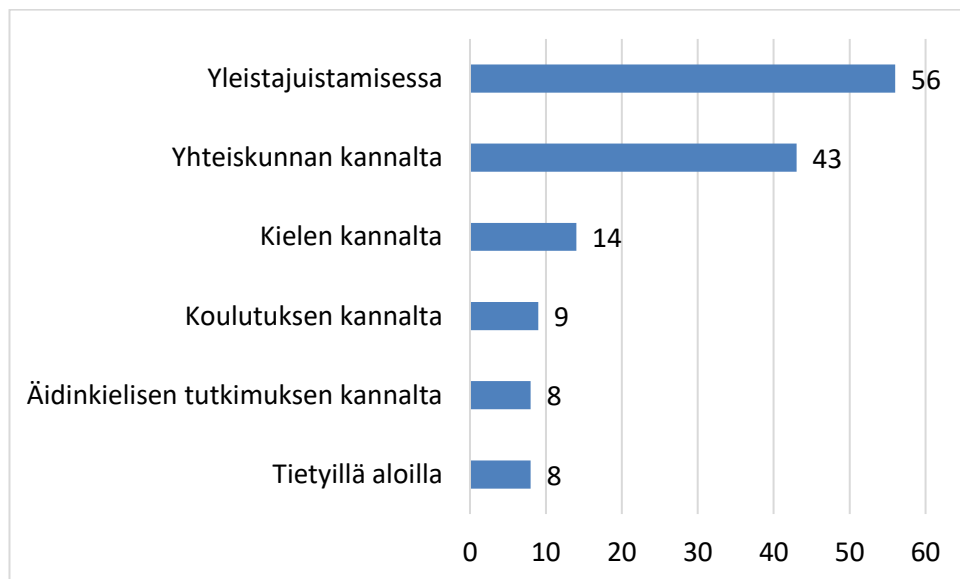
Kyselylomakkeen kysymyksessä 11 kysyn vastaajilta suomenkielisten julkaisujen merkitystä: *Mikä merkitys suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on?* Vastauksissa esitetään erilaisia näkemyksiä suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkityksestä, mutta argumentoidaan myös sitä, miksi niillä ei ole merkitystä. Tyypillisin näkemys on, että suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä lähinnä tieteen yleistajuistamisessa. Olen jaotellut vastaukset suhtautumistavan mukaan kolmeen pääluokkaan, jotka esittelen kuviossa 1.

Kuvio 1. Frekvenssijakauma näkemyksistä suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkityksestä.

Kuten kuvio 1 osoittaa, valtaosassa vastauksista suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla todetaan olevan jokin merkitys. 130 vastaaja eli noin 88 % vastaajista pitää suomenkielisiä julkaisuja merkityksellisinä. Sen sijaan 16 vastaajaa eli noin 11 % vastaajista suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla ei pidä suomenkielisiä julkaisuja merkityksellisinä. Lisäksi kahdessa vastauksessa ei oteta aiheeseen kantaa: toinen vastaus on tyhjä vastaus ja toisessa vastaaja kirjottaa, ettei osaa sanoa.

Olen sisällyttänyt ensimmäiseen luokkaan kaikki vastaukset, joissa suomenkielisille tieteellisille julkaisuille nimetään jokin merkitys tai muuten todetaan, että niillä on merkitystä. Näistä vastauksista 34 vastauksessa suomenkielisten julkaisujen merkityksen painotetaan olevan vähäinen: *hyvin pieni*, *häviävän pieni* tai *marginaalinen*. Myös toisenlaisia näkemyksiä on: 15 vastauksessa suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitystä pidetään taas esimerkiksi *tärkeänä*, *hyvin tärkeänä* tai *erittäin tärkeänä*. Arvottamisen lisäksi vastaajat ovat eritelleet, minkä kannalta suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä. Kuvio 2 havainnollistaa aineistossa esiintyviä teemoja.

Kuvio 2. Frekvenssijakauma vastaajien näkemyksistä suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkityksestä.

Kuten kuvio 2 osoittaa, useimmiten suomenkielisten julkaisujen merkitys nähdään olevan tieteen yleistajuistamisessa. Toinen usein toistuva näkemys on merkitys yhteiskunnan kannalta. Lisäksi aineistossa on vastauksia, joissa kiinnitetään huomioita suomen säilymiseen tieteen kielenä, koulutuksen sujuvuuteen, äidinkielisyyteen ja alakohtaisuuteen.

Käsittelen seuraavaksi nämä alaluokat edellä esitetystä järjestyksessä ja esimerkkien avulla.

Ennen analyysia huomautan kuitenkin tutkimusviestinnän ja tutkimusta popularisoivan viestinnän erosta. On syytä erottaa tiedeviestinnän eri lajit. Tiedeviestintä jaetaan kahtia tutkimusviestintään ja tutkimusta popularisoivaan viestintään (Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014: 84). Toisaalta on kuitenkin huomioitava, että vaikka tutkimusviestintä ja tutkimusta popularisoiva viestintä ovat luonteeltaan erityyppisiä, ne kuuluvat kumpikin tiedeviestinnän jatkumoon. Bucchi (1998: 13) luonnehtii tiedeviestintää jatkumona tieteenalan sisäisen keskustelun eli intraspesialistisen tason, tieteenalojen välisen keskustelun eli interspesialistisen tason, pedagogisen tason ja populaarin tason välillä.

Suuri osa vastaajista viittaa vastauksissaan juuri tiedettä popularisoiviin julkaisuihin. Voi pohtia, olisiko ollut tarpeellista selventää jakoa jo kysymyksenasettelussa, ja olisiko selvennys vaikuttanut vastauksiin. Nyt vastaajat käsittelevät tieteellisiä julkaisuja päänsääntöisesti yhtenä kokonaisuutena ja mainitsevat suomen kielen liittyvän ennen kaikkea yleistajuisiin teksteihin.

Yhteensä 56 vastauksessa todetaan, että suomenkielisillä julkaisuilla on merkitystä tieteen yleistajuistamisen kannalta. Esimerkit 1 ja 2 havainnollistavat näkemystä.

- (1) *Luonnontieteissä osin **valitettavasti vain yleissivistävä ja lähinnä tieteen popularisointiin liittyvä merkitys.*** [– –] (Lu¹M51–60)
- (2) [– –] *Pidän suomenkielisiä julkaisuja tärkeinä, kun ne on **suunnattu laajemmalle lukijapiirille kuin tieteelliselle yleisölle.*** (HuN61–70)

Esimerkeissä 1 ja 2 vastaajat ottavat esille suomenkielisten julkaisujen merkityksen tieteen yleistajuistajana. Esimerkissä 1 vastaaja kirjoittaa, että suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys on *yleissivistävä* ja liittyy *lähinnä tieteen popularisointiin*. Vastaajan mukaan muuta tieteellistä painoarvoa suomenkielisillä julkaisuilla ei siis ole. Huomionarvoista on myös se, että vastaaja suhtautuu tähän harmitellen: hänen mukaansa merkitys on *valitettavasti vain yleissivistävä*. Esimerkissä 2 vastaaja ilmaisee neutraalisti, että suomenkieliset julkaisut ovat hänestä tärkeitä, *kun ne on suunnattu laajemmalle lukijapiirille kuin tieteelliselle yleisölle*.

Toiseksi tyypillisimmän alaluokan muodostavat ne vastaukset, joissa suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla nähdään merkitys yhteiskunnan kannalta. Näissä vastauksissa toistuu näkemys, jonka mukaan suomenkielisten tieteellisten julkaisujen kautta tieteellinen tieto saadaan suoraan yhteiskunnan toimijoiden, esimerkiksi alan työntekijöiden käyttöön ja poliittiseen päätöksentekoon. Lisäksi vastauksissa pohditaan jonkin verran myös vastuuta. Esimerkeissä 3–5 nostetaan esille tälle luokalle tyypillisiä teemoja.

- (3) *Meidän alallamme mm. tuoda tutkimustietoa paremmin **käytännön harjoittajien ulottuville** laajemmin.* [– –] (YT¹N31–40)
- (4) *Suomen kieliset julkaisut **saavuttavat luultavasti paremmin esimerkiksi päättäjät**, joten niillä on merkitystä erityisesti yliopiston ns. kolmannen tehtävän, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta.* [– –] (Lu¹N31–40)
- (5) [– –] *Se on suomalaisen **tutkijan yhteiskuntavastuun pääkieli**. Meidän tulisi kantaa vastuamme suomen- ja kansankielisestä tiedonjulkaisusta. Yhteiskunta maksaa ison osan työstämme – yhteiskunnan kuuluu myös saada tuotettu tieto haltuunsa ymmärtämässään muodossa.* [– –] (HuM41–50)

Esimerkissä 3 vastaaja kirjoittaa, että suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys on tuoda tieto *käytännön harjoittajien ulottuville*. Suomenkielisillä julkaisuilla tieto leviää vastaajan mukaan *paremmin* ja *laajemmin*. Esimerkin 4 vastaaja taas viittaa suomenkielisten julkaisujen merkitykseen poliittisen päätöksenteon kannalta. Vastaaja kirjoittaa, että suomenkieliset julkaisut *saavuttavat luultavasti paremmin esimerkiksi päättäjät*. Suomenkieliset julkaisut toteuttavatkin vastaajan mukaan laissa määriteltyä yliopistojen kolmatta tehtävää: niillä vaikutetaan yhteiskunnassa. Myös esimerkin 5 vastaaja viittaa yhteiskunnassa vaikuttamiseen. Esimerkissä 5 kirjoitetaan *yhteiskuntavastuusta*. Vastaajan mukaan suomi on *suomalaisen tutkijan yhteiskuntavastuun pääkieli*. Vastauksessa muistutetaan, että tutkijoiden *tulisi kantaa vastuunsa* ja julkaista myös suomeksi, jotta tutkittu tieto on yhteiskunnassa ymmärrettävästi saatavilla.

Suomenkielisten tieteellisten julkaisujen yhteiskunnallisen merkityksen jälkeen seuraavaksi eniten julkaisuilla nähdään olevan merkitystä suomen kielen kannalta. Suomen kielen viittaavissa vastauksissa osoitetaan huoli suomen kielen säilymisestä erityisesti tieteen kielenä. Vastauksissa kirjoitetaan paljon suomen kielen *ylläpitämisestä*, kuten esimerkit 6–8 osoittavat.

- (6) *Ne ovat erittäin tärkeitä, **jotta suomi säilyisi myös tieteen kielenä**, eikä taantuisi vain arkielämässä käytettäväksi kieleksi.* (HuN31–40)

- (7) *Suuri merkitys: suomi ei kuole eikä edes hyydy tieteellisenä kielenä, vaan kehittyy. Myös suomenkielisiä tiedekirjoja on kustannettava.* (HuM51–60)
- (8) [– –] *Tärkeää olisi ylläpitää suomenkielistä erityissanastoa, mutta tällä hetkellä se on katoamassa, uusia sanoja ei käännetä.* (Lu¹M31–40)

Esimerkissä 6 vastaaja kirjoittaa, että suomenkieliset julkaisut ovat *erittäin tärkeitä, jotta suomi säilyisi tieteen kielenä*. Kielen käyttöalan kaventuminen huolettaa vastaajaa, joka jatkaa pohdintaa toteamalla, että muuten suomen kieli *taantuisi vain arkielämässä käytettäväksi kieleksi*. Myös esimerkin 7 vastaaja pitää suomenkielisten julkaisujen merkitystä tärkeänä juuri sen vuoksi, että *suomi ei kuole eikä edes hyydy tieteellisenä kielenä, vaan kehittyy*. Samalla tavalla suomen kielen säilymistä tieteen kielenä sanaston näkökulmasta pohtii myös esimerkin 8 vastaaja, joka kirjoittaa aiheesta *suomenkielisen erityissanaston ylläpitämiseen* viittaamalla.

Esimerkeistä 6, 7 ja 8 huomataan myös se, miten kielen tulevaisuuteen suhtaudutaan. Osa viestii, että kieli kyllä säilyy, kun siihen kiinnitetään huomioita. Osa taas ilmaisee, että kieli olisi hyvä huomioida, mutta niin ei kuitenkaan toimita. Esimerkissä 6 vastaaja kirjoittaa, että julkaisut *ovat tärkeitä*. Vastaus jatkuu konditionaalimuotoisilla verbeillä: *jotta suomi säilyisi, eikä taantuisi*. Vastauksen viesti on, että nyt julkaistaan myös suomeksi, ja se on tärkeää, sillä muuten suomi *taantuisi*. Esimerkissä 8 vastaaja taas kirjoittaa, että suomenkielisen erityissanaston ylläpitäminen *olisi tärkeää, mutta tällä hetkellä se on katoamassa*. Esimerkin 7 vastaaja toteaa, että *suomi ei kuole vaan kehittyy*. Vastaaja kirjoittaa tulevaisuudesta konditionaalin sijaan passiivin VA-partisiipin sisältävällä verbiliitolla: *suomenkielisiä tiedekirjoja on kustannettava*. VA-partisiipilla on usein modaalinen merkitys, ja tässä sillä ilmaistaan suotavuutta tai velvollisuutta (VISK 524). Vastaajan suhtautumisesta välittyy kuva, jonka mukaan asiaa pidetään ehdottomana. Se poikkeaa esimerkkien 6 ja 8 varovaisesta ja epäilevästä suhtautumisesta.

Edellä olen käsitellyt aineistossa esiintyviä näkemyksiä suomenkielisten julkaisujen merkityksestä yleistajuistamisen kannalta, yhteiskunnan kannalta ja suomen kielen kannalta. Neljännen luokan muodostavat vastaukset, joissa viitataan koulutukseen. Suomenkielillä julkaisuilla todetaan olevan merkitystä koulutuksen kannalta yhteensä yhdeksässä vastauksessa. Esimerkit 9 ja 10 havainnollistavat näkemystä.

- (9) *hyviä alkuvaiheen opiskelussa* (LM51–60)

- (10) [–] *suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä lähinnä vain opiskelijoiden lopputöissä.* (Tk²M51–60)

Esimerkin 9 vastaaja toteaa, että suomenkieliset tieteelliset julkaisut *ovat hyviä alkuvaiheen opiskelussa*. Suomen kielen yhdistäminen opintojen alkuvaiheeseen onkin yksi usein toistuva linja aineistossani. Myöhemmin tässä tutkielmassa osoitan muun muassa, että suuri osa Oulun yliopiston tutkijoista pitää suomen kieltä sopivana opetuskielenä juuri perusopintojen osalta.

Esimerkissä 10 vastaajan mukaan suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä *lähinnä vain opiskelijoiden lopputöissä*. Vastaaja antaa ymmärtää, että suomenkieliset lähteet ovat opiskelijoille tarpeellisia. Esimerkin 9 tavoin myös tässä vastauksessa kirjoitetaan siitä, että opiskelijat hyödyntävät suomenkielisiä tieteellisiä julkaisuja, joten niiden merkitys on ennen kaikkea pedagoginen.

Suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkityksen viides luokka on äidinkielisyyteen viittaaminen. Yhteensä kahdeksan vastaajaa huomauttaa, että tutkijoiden on syytä tehdä tutkimusta myös omalla äidinkielellään. Äidinkielisyyttä nähdään tutkijan oikeutena, kuten esimerkit 11 ja 12 osoittavat.

- (11) [–] *Toisaalta tieteen tekijöille tulisi taata oikeus kirjoittaa myös omalla äidinkielellään* [–] (HuM31–40)
- (12) [–] *Äidinkieli on ajattelun kieli. Vaikka teemme suurimman osan tutkimustyöstä nykyään englanninkielisessä ympäristössä on aivojumien parasta hoitoa tutkimustematiikan käsittely omalla kielellä, jolloin kielellä leikittely on myös mahdollista ja asioiden käsittely saa uuden ulottuvuuden. Olen huomannut sen tosi tehokkaaksi keinoksi* [–] (HuM41–50)

Esimerkissä 11 vastaaja kirjoittaa, että *tieteen tekijöille tulisi taata oikeus kirjoittaa myös omalla äidinkielellään*. Äidinkielen käyttäminen nähdään siis oikeutena, joka olisi syytä turvata. Äidinkielen etuun viittaa myös esimerkin 12 vastaaja. Esimerkissä 12 todetaan, että *äidinkieli on ajattelun kieli ja parasta aivojumien hoitoa*. Vastaajan mukaan äidinkielellä pohdittavia asioita voi käsitellä uudella ulottuvuudella.

Kuudennen luokan muodostavat vastaukset, joissa mainitaan tieteenalojen erot. Kahdeksassa vastauksessa todetaan, että tietyillä aloilla suomenkielinen tieteellinen julkaiseminen on tärkeää, mutta toisilla taas ei niinkään. Usein tällaisiksi tieteenaloiksi mainitaan

lääketiede, yhteiskuntatieteet ja humanistiset tieteet. Esimerkit 13 ja 14 havainnollistavat näkemystä.

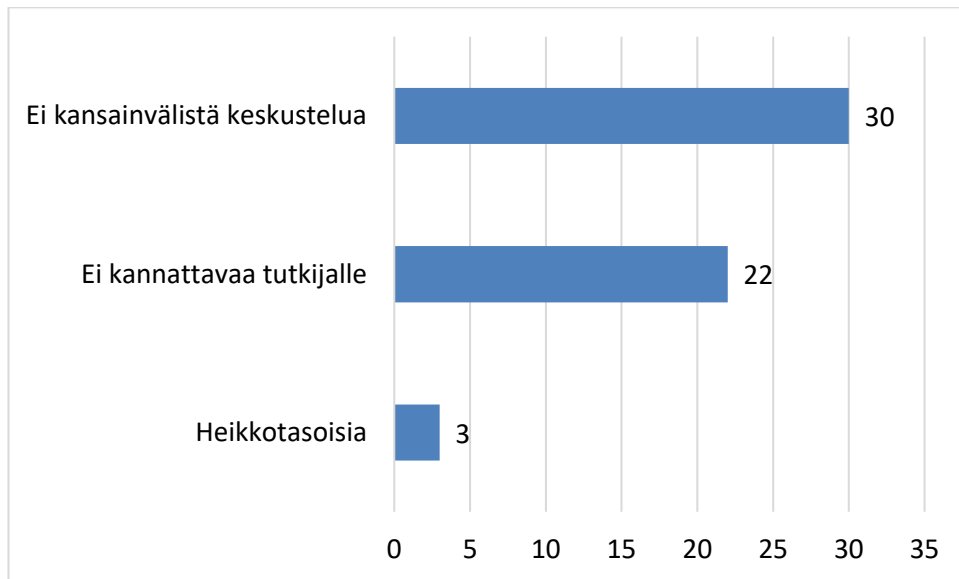
- (13) *Omalla alallani vähäinen* [– –]. ***Erityisesti Suomea koskevalla tutkimusaloilla tilanne saattaa olla toisenlainen.*** (Tk³N31–40)
- (14) *Omalla alalla, ei minkäänlaista merkitystä.* [– –] ***Eri asia on varmasti kasvatustieteellisessä tutkimuksessa tai suomenkielen tutkimuksessa.*** (Tk³M31–40)
- (15) ***Lääketieteessä merkittävä*** [– –] (LMyli70)

Esimerkeissä 13 ja 14 todetaan, että vastaajan omalla alalla suomenkielisten julkaisujen merkitys on *vähäinen* tai niillä ei ole *minkäänlaista merkitystä*. Molemmissa esimerkeissä vastaajat kuitenkin jatkavat, että joillain muilla aloilla suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla kuitenkin on merkitystä. Esimerkissä 13 vastaaja mainitsee *erityisesti Suomea koskevat tutkimusalat* ja esimerkissä 14 kasvatustieteellisen ja suomen kielen tutkimuksen. Esimerkissä 15 suomenkielisiä tieteellisiä julkaisuja pidetään merkittävinä lääketieteessä.

Tieteenalakohtaisten erojen mainitseminen on vähäistä: 148 vastauksesta vain 8 mainitsee niistä erikseen. Toisaalta erojen mainitsemista ei voi kuitenkaan odottaa, sillä oletuksena on, että vastaajat vastaavat juuri oman alan näkökulmasta. Siksi Becherin (2001 [1989]: 15) eikä Salosen (2001: 129) jaottelut eivät näy tässä kohdassa vastauksissa suoraan. Näkemysten tieteenalakohtaisia eroja ja yhtäläisyyksiä osoitan tutkielmassani myöhemmin, kun vertailen vastauksia tieteenaloittain luvussa 6.

Edellä olen perehtynyt siihen, millaisia merkityksiä vastaajat suomenkielisille tieteellisille julkaisuille antavat. Suomenkielisiä tieteellisiä julkaisuja pidetään merkityksellisinä yleistajuistamisen, yhteiskunnan, suomen kielen, koulutuksen ja äidinkielen tutkimuksen kannalta sekä erikseen tietyillä aloilla. Osassa vastauksista todetaan ytimekkäästi, että merkitystä ei ole. Lisäksi suuressa osassa vastauksissa merkitystä ei pidetä suurena.

Syvennyn seuraavaksi siihen, miksi vastaajien mukaan suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla ei ole merkitystä tai merkitys on vain vähäinen. Useimmiten vastauksissa viitataan siihen, että suomenkielisillä julkaisuilla ei voi osallistua kansainväliseen keskusteluun. Tyypillistä on myös se, että suomenkielistä julkaisemista ei pidetä tutkijan kannalta houkuttelevana. Esittelen nämä perusteluluokat seuraavaksi kuviossa 3.

Kuvio 3. Frekvenssijakauma vastaajien näkemyksistä siitä, miksi suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys on vähäinen tai sitä ei ole.

Kuvio 3 osoittaa, että useimmiten suomenkielisten tieteellisten julkaisujen heikkoa merkitystä perustellaan sillä, että niillä ei voi osallistua kansainväliseen keskusteluun. Usein todetaan myös, että suomenkieliset julkaisut eivät ole tutkijalle kannattavia. Ne eivät tuo meriittiä tutkijan uralle, eikä niihin saa myöskään rahoitusta. Lisäksi kolmessa vastauksessa kirjoitetaan, että suomenkieliset julkaisut eivät ole yhtä laadukkaita kuin englanniksi kirjoitetut.

Kansainvälisen keskustelun ulkopuolelle jääminen näyttää painavan aineistossa eniten. Aihe otetaan esille yhteensä 30 vastauksessa. Usein huomautetaan, että suomenkielisiä julkaisuja ymmärtää ja niitä pystyy kirjoittamaan vain hyvin pieni joukko. Esimerkit 16, 17 ja 18 havainnollistavat näkemystä.

- (16) *Ei mitään merkitystä, niitä lukee vain suomalaiset eli **mitätön osa maailman tutkijoista**.* (YT¹M41–50)
- (17) [– –] *en näe järkeväksi kirjoittaa suomeksi suurimpia tutkimusajatuksiani – koska **minua todella ymmärtävät ihmiset eivät osaa suomea, ja haluan päästä keskusteluyhteyteen heidän kanssaan...** Eli englantia toimii kyllä hyvin tieteen kielenä, kun käydään yhteistä keskustelua.* [– –] (HuN41–50)
- (18) *Häviävän pieni* [– –]. **Tekniikka menee eteenpäin nopeasti, tutkimuksen reuna on kansainvälistä.** [– –] (Tk³M31–40)

Esimerkissä 16 vastaaja toteaa, ettei suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla ole mitään merkitystä, koska *niitä lukee vain suomalaiset eli mitätön osa maailman tutkijoista*. Samalla tavalla kansainvälisen keskustelun ulkopuolelle kokisi jäävän myös esimerkin 17 vastaaja. Hän vastaa, että ei ole järkevää kirjoittaa suomeksi, koska tutkijaa *todella ymmärtävät ihmiset eivät osaa suomea* ja tutkimuksilla on tarkoitus keskustella heidän kanssaan. Myös esimerkissä 18 vastaaja viittaa kansainväliseen keskustelun ulkopuolelle jäämiseen. Esimerkissä mainitaan, että nopeasti kehittyvän alan uusien tieto on kansainvälistä. Samassa vauhdissa pysyviin suomenkielisiin julkaisuihin ei riitä yhtä paljon resursseja.

Yhteensä 22 vastaajaa toteaa, että suomenkieliset tieteelliset julkaisut eivät edistä tutkijan uraa, eikä niihin saa rahoitusta. Vastauksissa kirjoitetaan paljon resursseista. Esimerkit 19–21 kuvaavat näkemystä.

- (19) *Urakehityksen kannalta niiden merkitys on nolla, mitä korkeammalla tasolle edetään.* [– –] (Lu¹M61–70)
- (20) [– –] *Suomenkieliset julkaisut eivät kuitenkaan useinkaan yllä kovin korkeisiin jufo-luokituksiin, minkä vuoksi ne eivät usein ole tutkijalle houkuttelevin vaihtoehto.* (YT²N41–50)
- (21) [– –] *julkaisukielenä se on valitettavasti sekundäärissä roolissa johtuen voimakkaasta paineesta (painostuksesta?) kirjoittaa erityisesti kansainvälisiin julkaisuihin.* [– –] (HuM31–40)

Esimerkeissä 19–21 painotetaan, että suomeksi julkaisevalta tutkijalta jäävät tarpeellinen näkyvyys ja ansiot saamatta. Esimerkin 19 vastaaja kirjoittaa, että *urakehityksen kannalta suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla ei ole ollenkaan merkitystä*. Esimerkin 20 vastaaja toteaa, että *suomenkieliset julkaisut eivät yllä korkeisiin jufo-luokituksiin*, joten julkaiseminen ei ole tutkijalle *houkuttelevaa*. Julkaisufoorumi-luokituksen viittaa myös esimerkin 21 vastaaja, joka toteaa, että tutkijoita ohjaa voimakas paine kirjoittaa erityisesti kansainvälisiin julkaisuihin.

Esimerkeistä 19–21 huomataan, että tutkijoiden mukaan suomenkieliseen julkaisemiseen ei juuri kannusteta. Yliopistojen rahoitus perustuukin eduskunnan päättämään ja opetus- ja kulttuuriministeriön jakamaan perusrahoitukseen sekä niin sanottuun ulkopuoliseen rahoitukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö jakaa perusrahoituksen yliopistoille rahoitusmallin (liite 3) mukaisesti (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Rahoitusmallissa eniten

painottuvat julkaisut ja suoritettut ylemmät korkeakoulututkinnot. Julkaisut taas on arvoitettu kertoimilla julkaisufoorumin luokittelun (liite 4) mukaan. Oulun yliopiston tutkijat toteavat, että rahoitusmalli ei kannusta suomenkieliseen julkaisemiseen.

Edellä olen esitellyt kaksi pääargumenttia, joilla vastaajat perustelevat suomenkielisten tieteellisten julkaisujen vähäistä tai olematonta merkitystä. Aineisto osoittaa tutkijoiden ajattelevan, että suomenkielisillä julkaisuilla ei pysty osallistumaan kansainväliseen keskusteluun, eikä suomenkielisiin julkaisuihin myöskään kannusteta. Näiden kahden useasti toistuvan argumentin lisäksi kolme vastaajaa nostaa esiin vielä näkemyksen, jonka mukaan suomenkieliset julkaisut ovat tasoltaan heikompia kuin englanninkieliset. Esimerkki 22 kuvaa perustelua.

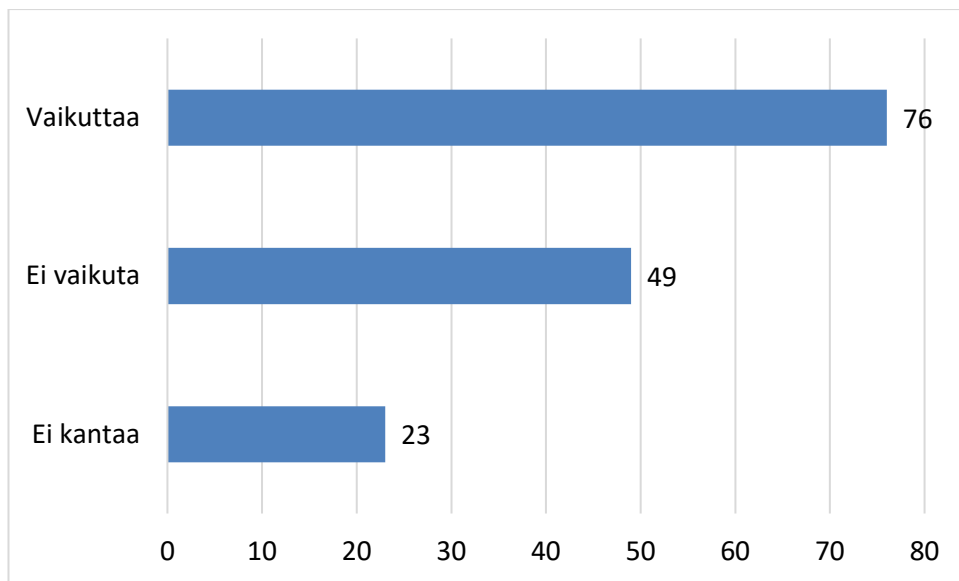
(22) [– –] *Tieteellisesti suomenkieliset artikkelit ovat alallamme yleensä **heikkotasoisempia**, koska **parhaita tutkimuksia ei uhrata suomenkielisiin julkaisuihin**.* [– –] (YT²N41–50)

Esimerkissä 22 vastaaja toteaa suomenkielisten artikkelien olevan *yleensä heikkotasoisempia, koska parhaita tutkimuksia ei uhrata suomenkielisiin julkaisuihin*. Tämän luokan vastauksissa kirjoitetaan suomenkielisten tieteellisten julkaisujen heikosta tasosta. Vastauksissa ei kuitenkaan erikseen todeta, miksi tasoa pidetään heikkona. Esimerkin 22 vastaajakaan ei selvennä sitä, miksi suomenkielisiin tutkimuksiin ei haluta panostaa. Edellä analysoidun perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että kysymys on mahdollisesti samoista teemoista: kansainvälinen keskustelu ja kannustimet puuttuvat.

Aineistoni perusteella voidaan siis todeta, että suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla nähdään merkitystä ennen kaikkea tieteen yleistajuistamisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta. Käytännössä tutkijaa ei kuitenkaan houkuta usein kirjoittaa suomeksi, sillä suomenkieliset julkaisut ovat kansainvälisen keskustelun ulkopuolella. Toisekseen niihin on hankala saada rahoitusta, eivätkä ne tuo toivottuja ansioita myöskään tutkijan urakehitykseen.

5.1.2. Koetaanko julkaisujen kielen vaikuttavan eriarvoistumiseen?

Kyselylomakkeen kysymyksessä 12 *Miten tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen yhteiskunnassa?* pyydän vastaajia arvioimaan tieteellisten julkaisujen kielen vaikutusta eriarvoistumiseen. Huomattava osa vastaajista on vastannut *ei mitenkään*, joten olen luokitellut vastaukset näkemysten perusteella ensin kolmeen pääluokkaan: niihin, joissa vaikutusta todetaan olevan, niihin, joissa todetaan, ettei vaikutusta ole ja niihin, joissa aiheeseen ei oteta kantaa. Esittelen pääluokat ja niiden yleisyyden kuviossa 4.

KUVIO 4. Frekvenssijakauma näkemyksistä tieteellisten julkaisujen kielen vaikutuksesta eriarvoistumiseen.

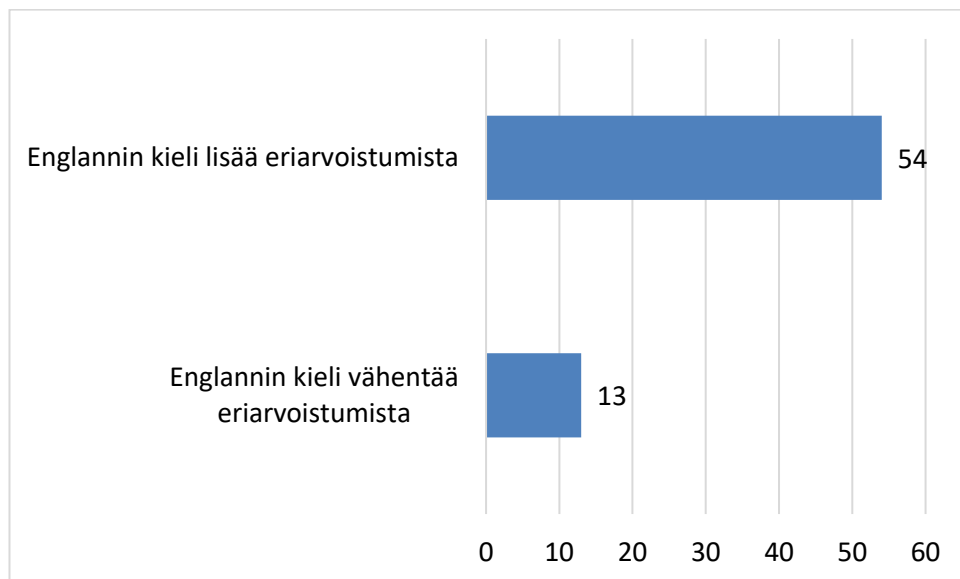
Suurimmassa osassa vastauksista kielellä nähdään olevan vaikutusta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Kuvio 4 osoittaa, että yhteensä 76 vastauksessa jäsennellään jotain tai joitain kielen vaikutuksia eriarvoistumiseen. Paljon on myös vastauksia, joissa todetaan, että tieteellisten julkaisujen kielellä ei ole vaikutusta. Näitä vastauksia on yhteensä 49. Kolmannen pääluokan muodostavat vastaukset, joissa aiheeseen ei oteta kantaa. Tämän luokan vastaukset ovat pääasiassa *en osaa sanoa* -vastauksen tyyppisiä vastauksia.

On huomiota herättävää, että kolmannen pääluokan vastauksia eli *en osaa sanoa* -vastauksen kaltaisia vastauksia on tässä kysymyksessä muihin kysymyksiin verrattuna paljon. Yhteensä 23 vastaajaa eli noin 16 % vastaajista on ohittanut kysymyksen tai ei muu-

ten ota siihen kantaa. Ohittamisen syitä voi pohtia. Yksi mahdollinen syy on se, että kielen, tiedemaailman ja yhteiskunnallisen eriarvoistumisen yhdistävä kysymys on voitu kokea odottamattomana. Yhdessä vastauksessa todetaankin, että kysymys on *järjetön*.

Edellä olen esitellyt lyhyesti kolme pääluokkaa, joihin vastaajien näkemykset tieteellisten julkaisujen kielestä eriarvoistumisen vaikuttajana jakautuvat. Olen todennut, että suurin osa vastaajista kirjoittaa, että tieteellisten julkaisujen kielellä on jotain vaikutusta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Perehdyn ensin tämän luokan vastausten alaluokkiin eli siihen, miten tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Sen jälkeen pohdin vastaajien perusteluja sille, miksi tieteellisten julkaisujen kielen ei koeta vaikuttavan eriarvoistumiseen yhteiskunnassa.

Tieteellisten julkaisujen kielen vaikutusta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa peilataan ennen kaikkea julkaisemisen keskittymistä englannin kieleen. Kuvio 5 havainnollistaa, että englannin kielen koetaan sekä lisäävän että vähentävän eriarvoistumista.

KUVIO 5. Frekvenssijakauma näkemyksistä siitä, miten tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen yhteiskunnassa.

Kuvio 5 osoittaa, että 54 vastauksessa todetaan englannin kieleen keskittymisen lisäävän eriarvoistumista. 12 vastauksessa sen sijaan ilmaistaan, että englannin kieli tieteellisissä julkaisuissa vähentää eriarvoistumista. Syvennyn seuraavaksi esimerkkien kautta niihin vastauksiin, joissa englannin kielen koetaan lisäävän eriarvoistumista yhteiskunnassa.

Englannin kielen eriarvoistavaa vaikutusta pohditaan vastauksissa niin laajan yleisön, tutkijoiden kuin yleisen ilmapiirin kannalta, kuten esimerkit 23–25 havainnollistavat.

- (23) *Huonosti englantia osaavat eivät pysty niitä lukemaan, eivätkä tietenkään myös tuottamaan.* (YT²M51–60)
- (24) *Hyvin paljon. Olen havainnut että ne, joiden äidinkieli tai käyttökieli lapsesta asti on ollut englanti, saavat rahoitusta helpommin ja saavat parempia julkaisuja. Näin ollen tutkijoista valikoituu kielitaidon perusteella tietty porukka tekemään tiedettä.* (HuN31–40)
- (25) *Jos julkaiseminen tapahtuisi vain englanniksi, suuri joukko suomalaisia ei voisi enää seurata suoraan tieteellistä työtä ja keskustelua. Pelkään, että tällä olisi kielteisiä vaikutuksia demokratian olemassaololle: tutkijoiden ja yliopiston ulkopuolisen maailman välille kohoaisi muuri, jonka yli kulkisi valikoidusti tiedetietoa välittäjäportaan (media) kautta. Tämä voisi vahvistaa käsitystä tutkijoista jossain reaali maailman ulkopuolella puuhastelevina, elitistisinä olina.* (HuM41–50)

Esimerkeissä 23–25 vastaajat jäsentelevät, miten englanti tieteellisen julkaisemisen kielenä lisää eriarvoistumista. Esimerkissä 23 todetaan, että *huonosti englantia osaavat* eivät pysty lukemaan julkaisuja. Vastaaja lisää myös, että he eivät pysty myöskään tuottamaan julkaisuja: kielitaito on edellytys tutkimustyöhön osallistuvalla. Samaa pohtii myös esimerkin 24 vastaaja, joka keskittyy aiheeseen ennen kaikkea tutkijoiden näkökulmasta. Vastaaja viestii, että kieli asettaa tutkijat eriarvoisiksi keskenään – *tutkijoista valikoituu kielitaidon perusteella tietty porukka tekemään tiedettä.*

Esimerkin 25 vastaaja oikeastaan yhdistää edeltävien esimerkkien huolet. Jos julkaistaan ainoastaan englanniksi, laaja yleisö ei pääse seuraamaan tiedettä ja akateeminen maailma eristyy muusta yhteiskunnasta. Vastaaja toteaa pelkäävänsä, että pelkkään englannin kielen keskittymisestä seuraa *kielteisiä vaikutuksia demokratian olemassaololle.* Vastaaja vertaa mahdollista eristäytymistä tutkijoiden ja ympäröivän yhteiskunnan väliseen muuriin, jonka yli tutkittu tieto *kulkisi valikoidusti välittäjäportaan kautta.*

Edellä analysoitujen esimerkkien vastaajien kanssa eri mieltä ovat ne 13 vastaajaa, joiden mukaan englannin kieli vähentää eriarvoisuutta. Näkemystä perustellaan sillä, että englanti *lingua francana* vaikuttaa lukijakunnan laajuuteen. Esimerkit 26–28 kuvaavat näkemystä.

- (26) *Mielestäni se, että on yksi yhteinen kieli (englanti) lisää tasa-arvoa.* [– –]
(Tk³M61–70)
- (27) *Vähentää eriarvoisuutta. Kaikki voivat opetella yleiskieltä, englantia. Latinan, ranskan ja saksan hallinnan vaatiminen sivistyneistöltä, kuten joskus vuosikymmeniä sitten, oli lopultakin hyvin elitististä.* (YT¹M41–50)
- (28) [– –] *Tekniikan allala tehdään myös paljon julkaisuja omalla äidinkielellä, etenkin Aasian maissa ja Venäjällä. Nämä julkaisut eivät useinkaan tule käännetyksi englanniksi, jolloin niiden antama tieto ei koskaan tule ulkomaalaisten nähtäville. Tämä ei ole hyvä tieteentekemisen kannalta, sillä tulokset kuuluisi olla julkisia ja kaikkien ymmärrettävissä.* (Tk³M21–30)

Esimerkin 26 vastaajan mukaan *yhteinen kieli lisää tasa-arvoa*. Yhteiseen kieleen viittaa myös esimerkin 27 vastaaja, joka kirjoittaa englannista *yleiskielenä*. Vastaajan mukaan nykytilanne vähentää eriarvoisuutta. Hän peilaa sitä historiaan ja toteaa, että *latinan, ranskan ja saksan vaatiminen sivistyneistöltä oli lopultakin hyvin elitististä*. Vastaaja muistuttaa, että 1800-luvun takaisessa agraariyhteiskunnassa yksilön mahdollisuudet ovat olleet täysin toisenlaiset kuin nykyään.

Esimerkissä 28 vastaaja pohtii englannin vähentävän eriarvoisuutta sen vuoksi, koska kansainvälisellä *lingua francalla* julkaistu tieto on laajasti saatavilla. Vastaaja antaa esimerkin, jonka mukaan Aasiassa ja Venäjällä heidän äidinkielillään julkaistu tieto jää kääntämättä, eikä *koskaan tule ulkomaalaisten nähtäville*. Tiedon epätasainen jakautuminen lisää siis eriarvoistumista. *Lingua franca* taas vähentää epätasaista jakautumista ja samalla eriarvoistumista. Eriarvoistumisen pohdinta ei pysähdy valtionrajojen sisälle, vaan näkökulma on kansainvälinen. Englannin ei siis koeta vähentävän eriarvoisuutta vain siksi, että kieltä osataan Suomessa hyvin. Vastausten perusteella näyttää siis siltä, että tutkijan näkökulma ylittää perinteisen yhteiskunta-ajattelun ja valtioiden rajat. Yhteiskunta nähdään kansainvälisenä kenttänä, jossa on tarkoitus toimia ennen kaikkea globaalisti.

Alaluokista erillään on mainittava vielä huomiot, joissa viitataan tieteen yleistajuistamiseen. Niin tehdään 23 vastauksessa eli noin 16 %:ssa vastauksista. Oletuksena on kuitenkin ollut, että kysymykseen vastataan juuri tieteellisten julkaisujen näkökulmasta, joten käsittelen esiin nostettua yleistajuistamisnäkemystä nyt erikseen. Yleistajuistamisen merkitystä korostavaa näkemystä havainnollistavat esimerkit 29 ja 30.

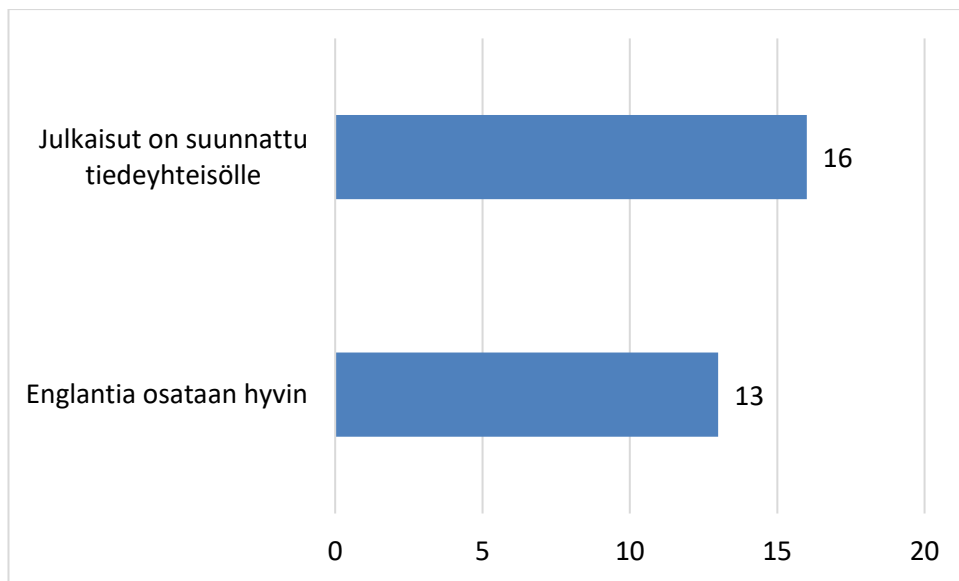
- (29) *Niin kauan kun meillä on hyviä tiedetoimittajia, Tiede-lehden kaltaisia julkaisuja ja muitakin tieteen kansantajuistamismalleja, niin ei pitäisi vaikuttaa.* [– –] (Tk²N51–60)
- (30) *Yhteiskunnassa tiedettä tulee osata popularisoida paikallisella kielellä aktiivisesti. Kun tämä on hallussa, se riittää. Toki tutkijat ovat liian passiivisia yhteiskunnassa ja heitä tulisi rohkaista olemaan aktiivisempia vaikuttajia ja informaation jakajia.* (Lu³N21–30)

Esimerkeissä 29 ja 30 vastaajat toteavat, että kun tiedettä yleistajuistetaan, niin tieteellisten julkaisujen kieli ei vaikuta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Esimerkin 30 vastaaja kirjoittaa, että tieteellisten julkaisujen kielen *ei pitäisi vaikuttaa* eriarvoistumiseen, kunhan tieteen yleistajuistamisesta huolehditaan. Esimerkissä 31 todetaan, että riittää, jos tiedettä osataan popularisoida *paikallisella kielellä aktiivisesti*. Varsin tyypillinen näkemys aineistossa on siis se, että yhteiskunnallisen eriarvoistumisen ehkäisy kuuluu nimenomaan tieteen yleistajuistajille.

Kiinnostavaa on lisäksi se, kenelle yleistajuistamistehtävän viestitään kuuluvan. Vastauksilla on siitä erilaisia näkemyksiä. Näkemyseroja voi tarkastella myös esimerkeistä 29 ja 30. Esimerkin 29 antaa ymmärtää, että yleistajuistaminen on ennen kaikkea median tehtävä. Vastaaja kirjoittaa *tiedetoimittajista* ja *Tiede-lehden kaltaisista julkaisuista*. Esimerkissä 30 vastaaja vetoaa suoraan myös tutkijoiden rooliin: *toki tutkijat ovat liian passiivisia yhteiskunnassa ja heitä tulisi rohkaista olemaan aktiivisempia vaikuttajia ja informaation jakajia*. Osassa vastauksista yleistajuistaminen käsitetään siis tutkijoiden tehtäväksi ja osassa ennen kaikkea muiden toimijoiden, esimerkiksi toimittajien tehtäväksi.

Edellä olen perehtynyt vastaajien näkemyksiin siitä, miten tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Olen todennut, että eriarvoistumista käsitellään vastauksissa ennen kaikkea englannin kielen kautta. Englannin kielen ajatellaan sekä lisäävän että vähentävän eriarvoisuutta. Huolet eriarvoistumisen lisääntymisestä liittyvät siihen, että tiede ja tieteen ulkopuolella olevat eristyvät toisistaan. Toista näkökulmaa edustavissa näkemyksissä viestitään, Suomessa on kaikille tasavertaiset mahdollisuudet englannin oppimiseen. Lisäksi yhteiskunta käsitetään perinteistä käsitystä laajemmin: se nähdään kansainvälisenä kenttänä.

Seuraavaksi pohdin niitä vastauksia, joissa tieteellisten julkaisujen kielen ei koeta vaikuttavan eriarvoistumiseen. Syvennyn erityisesti niihin vastauksiin, joissa näkemykselle esitetään perusteluita. Perustellut näkemykset jakautuvat kahteen luokkaan. Näkemystä perustellaan sillä, että julkaisujen kohderyhmä on tiedeyhteisö, joka kyllä ymmärtää ja sillä, että *kaikki* tai *lähes kaikki* osaavat englantia hyvin. Kuvio 6 havainnollistaa, kuinka yleisiä alaluokat ovat.

KUVIO 6. Frekvenssijakauma näkemyksistä siitä, miksi tieteellisten julkaisujen kieli ei vaikuta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa.

Kuviossa 6 on esitetty argumentit sille, miksi tieteellisten julkaisujen kieli ei vaikuta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Yleisimmin näkemystä perustellaan sillä, että tieteelliset julkaisut on tarkoitettu tiedeyhteisön käyttöön. Toinen argumentti on se, että englanti julkaisujen kielenä ei eriarvoista, koska suomalaisessa yhteiskunnassa osataan englantia hyvin. Näiden perustelujen lisäksi 13 vastaajaa toteaa argumentoimatta, että kieli ei vaikuta eriarvoistumiseen.

Perehdyn seuraavaksi kuviossa 6 esitettyihin perusteluihin esimerkkien avulla. Yhteensä 16 vastauksessa muistutetaan, että tieteellisten julkaisujen ensisijainen kohdeyleisö on tiedeyhteisö, eikä eriarvoistumista voi siksi liittää tieteellisiin julkaisuihin. Esimerkit 31 ja 32 kuvaavat näkemystä.

- (31) *Tieteelliset julkaisut on suunnattu ammattikunnalle, en näe että se vaikuttaa yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen. Suurta yleisöä varten on tarjolla oman kielistä tietoa esitelmien, työpajojen ja julkaisujen muodossa.* (HuN31–40)
- (32) *En kovin suurta yhteyttä vetäisi näiden asioiden välille. Tieteen kieli, vaikka se olisi suomeakin, lienee sen tyyppistä, ettei sitä suoraan voi ymmärtää tiedepiirien ulkopuolella.* (YT¹N31–40)

Esimerkissä 31 todetaan, että tieteelliset julkaisut on *suunnattu ammattikunnalle*, joten kielellä ei ole vaikutusta yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen. Myöskään esimerkin 32 vastaaja ei pidä tarpeellisenä liittää tieteellisten julkaisujen kieltä eriarvoistumiseen, sillä tieteen kieli on *sen tyyppistä, ettei sitä suoraan voi ymmärtää tiedepiirien ulkopuolella*. Tieteellisten julkaisujen tavoitteena on siis jakaa tietoa tiedeyhteisön sisällä. Tämä tavoite taas saavutetaan parhaiten lingua francan avulla. Näkemyksen mukaan tieteellisten julkaisujen ajatellaan olevan tiedeyhteisön sisäistä keskustelua, eikä sen kieltä pidä yhdistää yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen.

Rajatun kohdeyleisön lisäksi vastaajat perustelevat näkemystään sillä, että englantia osataan suomalaisessa yhteiskunnassa varsin hyvin. Vastauksissa todetaan muun muassa, että koulutusjärjestelmä antaa tasavertaiset mahdollisuudet kielenoppimiseen. Siksi tieteellisten julkaisujen kielen ei koeta vaikuttavan eriarvoistumiseen, kuten esimerkit 33 ja 34 osoittavat.

- (33) [–] *Kuvittelen että nykyisin englannin kieli on perusosaamista lähes kaikille Suomessa, joten eriarvoistava vaikutus lienee olematon.* [–] (Tk²M51–60)
- (34) *Ei mitenkään. Kaikilla on mahdollisuus opiskella vieraita kieliä Suomessa. Omat valinnat ratkaisevat.* (Tk³M51–60)

Esimerkissä 33 vastaaja toteaa, että *englannin kieli on perusosaamista lähes kaikille Suomessa*. Esimerkin 34 vastaaja viittaa koulutukseen ja muistuttaa siitä, että Suomessa *kaikilla on mahdollisuus opiskella vieraita kieliä*. Eriarvoistumisesta ei voida puhua, jos ajatellaan, että mahdollisuudet ovat kaikille samat. Tätä näkemystä voidaan myös peilata aiemmin käsiteltyyn näkemykseen, jossa englannin kielen ajatellaan vähentävän eriarvoisuutta siksi, koska *kaikki voivat opetella englantia*. Argumentti on siis tuttu myös sieltä.

Olen edellä osoittanut, että osa vastaajista ei koe tieteellisten julkaisujen vaikuttavan eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Käsitellyt esimerkit havainnollistavat näkemyksen perustelua. Osa näkemyksen kannattajista ei pidä aiheellisena liittää tieteellisen julkaisemisen kieltä ja yhteiskunnallista eriarvoisuutta toisiinsa. Tieteellisten julkaisujen kielen todetaan olevan tiedeyhteisön asia. Julkaisujen kohdeyleisö on ensisijaisesti tiedeyhteisö, ja ilman lingua francaa tieteelliset julkaisut eivät saavuttaisi tavoittelevansa lukijakuntaa. Toinen aineistossa esiintyvä argumentti on se, että englantia osataan Suomessa hyvin. Tämän näkemyksen kannattajat kiinnittävät huomiota siihen, että suomalainen koulujärjestelmä tarjoaa kielen oppimiseen mahdollisimman tasavertaiset mahdollisuudet kaikille.

Edellä esitettyjen perustelujen lisäksi useassa vastauksessa todetaan, että itse kieli ei vaikuta eriarvoistumiseen, mutta tieteellisten julkaisujen saatavuudessa on muita eriarvoistumiseen vaikuttavia ongelmia. Huolenaiheiksi osoittautuvat esimerkiksi tieteen avoimuus ja käsitykset tieteestä. Esimerkit 35 ja 36 havainnollistavat.

- (35) *Omalla alallani tähän vaikuttaa enemmän **tieteen avoimuuden puute**. Pääasiassa käytetty kieli on englantia, jota kaikkien suomalaisten pitäisi osata tai ainakin sen oppimiseen on annettu mahdollisuus. **Tieteelliset tulokset on sen sijaan usein piilotettu maksumuurien taakse**, mihin pitäisi saada muutos, ja koko ajan ollaan menossa parempaan suuntaan.* [– –] (Tk³M31–40)
- (36) [– –] *Mutta eriarvoistumiseen sillä ei ole vaikutusta. Eriarvoistumista vahvistavat mm. **hupeneva käsitys tieteellisen tiedon luonteesta ja ”kokemukseni ja mielipiteeni ovat yhtä arvokkaita kuin tietosi” -ajattelumalli**. Tieteen varassa toimivat ihmiset sietävät epävarmuutta ja ymmärtävät ajatusmallin ”95% todennäköisyydellä”. Henkisesti laiskat ja tietämättömyyttään arvostavat ihmiset näkevät tuossa vain sen ”ei aivan varmaa” -ajattelun. Tiedettä ja sen alla olevia ajattelumalleja pitäisi tuoda voimakkaammin esille jo perusopetuksessa. Kyseenalaistaminen, todennäköisyyksien ymmärtäminen, hypoteesin rakentaminen, argumentointi, väärässä olon ilo paremman totuusrakennelman löydyttyä... kaikki tämä pitää opettaa kotikielellä, jotta se todella menee selkärangan.* [– –] (Tk²N51–60)

Esimerkissä 35 vastaaja jakaa aiemmin tässä luvussa analysoidun näkemyksen, jonka mukaan englannin kieli tieteen kielenä ei eriarvoista, koska *kaikille suomalaisille annettu mahdollisuus* oppia kieltä. Vastaajan mukaan kieli ei siis niinkään vaikuta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa, mutta *tieteen avoimuuden puutteen* todetaan olevan haitallista. Vastaaja nimeää tieteen avoimuuden rajoittajiksi maksumuurit. Vastauksessa suhtaudutaan

kuitenkin tulevaisuuteen luottavaisesti. Vastaaja viestii, että ongelma on tunnistettu ja *koko ajan ollaan menossa parempaan suuntaan*.

Esimerkin 36 vastaajan mukaan eriarvoistumista yhteiskunnassa vaikuttaa se, että tieteellistä tietoa ei arvosteta. Vastaaja kirjoittaa, että eriarvoistumista vahvistavat *hupeneva käsitys tieteellisen tiedon luonteesta* ja se, että yksilölliset *kokemukset ja mielipiteet* asetetaan tutkitun, tieteellisen tiedon rinnalle. Samasta huolesta on esimerkkejä myös viime aikoina julkisuudessa käydyssä keskustelussa: esimerkiksi rokotevastaisuus puhuttaa (ks. esim. Launis 2013: 2413–2419). Vilkkaasta keskustelusta huolimatta on syytä huomioida, että Tieteen tiedotus ry:n laatima Tiederaportti 2016 osoittaa, että aiempaa huolestuneemmasta keskusteluilmapiiristä huolimatta tieteeseen, tieteelliseen tutkimukseen ja tiedeyhteisöön luotetaan. Korkean tason luottamus on jopa hieman vahvistunut aiemmasta. (Tiedebarometri 2016: 1, 35–45.)

Tietenkin on huomioitava, että tiedebarometrin tulokset ovat muutaman vuoden takaisia ja otanta rajallinen. Ei liene haitallista pohtia, mikä johtaa *hupenevaan käsitykseen tieteellisen tiedon luonteesta*, kuten esimerkin 36 vastaaja huolensa ilmaisee. Huoli kytkeytyy yleisesti tieteensosiologiassa pohdittavaan ongelmaan. Tieteellisen tiedon luonne on määritelty usein Robert K. Mertonin normien mukaan. Mertonin (1973 [1942]: 267–278) kirjaamat tieteen periaatteet ovat universalismi (*universalism*), kommunismi (*communism*), pyyteettömyys (*disinterestedness*) ja järjestelmällinen epäily (*organized skepticism*). Zimanin (2000: 78–79) mukaan aikaisempi ihanne ei kuitenkaan toteudu, vaan tiede voi olla myös yksinoikeudella omistettua (*proprietary*), paikallista (*local*), johdettua (*authoritarian*), toimeksiannettua (*commissioned*) ja maksettujen asiantuntijoiden ratkaisemaa (*experts*).

Esimerkin 36 vastaaja ei syvenny ongelman syihin, mutta esittää sille yhden ratkaisumallin: *tiedettä ja sen ajatusmalleja pitäisi tuoda voimakkaammin esille jo perusopetuksessa*. Vastaaja erittelee tieteen ajatusmalleja ja toteaa, että *kaikki tämä pitää opettaa kotikielellä, jotta se todella menee selkärankaan*. Jos taas omakielistä koulutusta ei olisi, eriarvoistuminen lisääntyisi. Kielellä on siis kuitenkin merkitystä – ainakin koulutuksessa.

Aineiston tarkastelu on tässä luvussa osoittanut, että Oulun yliopiston tutkijoiden mukaan suomenkielisillä julkaisuilla on merkitystä ennen kaikkea yleistajuistamisen ja yhteiskunnassa toimimisen kannalta. Myös koulutus, äidinkielen tutkimuksen arvo ja tietyt alat, kuten lääketiede ja kasvatustiede mainitaan erikseen. Aineiston perusteella voikin päätellä, että silloin, kun suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla nähdään olevan merkitystä, se liittyy yleensä tiedon käytännön soveltamiseen yhteiskunnassa. Olen edellä kuitenkin todennut, että vastaajien näkemyksissä on eroja. Osa vastaajista toteaa, että suomenkielisillä julkaisuilla ei ole merkitystä. Näissä vastauksissa näkökulma on tyypillisesti kansainvälisyydessä ja tutkijan urakehityksessä. Suomenkielisten julkaisujen todetaan olevan kansainvälisen keskustelun ulkopuolella, eikä suomenkielinen julkaiseminen ole vastaajien mukaan tutkijalle kannattavaa.

Eroja on myös näkemyksissä siitä, vaikuttaako tieteellisen julkaisun kieli eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Olen edellä todennut, että noin puolet vastaajista kokee, että tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen. Vastaavasti taas noin kolmasosa vastaajista kokee, että kieli ei vaikuta. Lisäksi verrattain suuri joukko vastaajia, noin 16 % vastaajista, ei ota kantaa. Aineiston analyysi on osoittanut, että tieteellisten julkaisujen kielen ja yhteiskunnallisen eriarvoistumisen suhde käsitetään ennen kaikkea englannin kielen kautta. Osan mielestä englanti tieteellisten julkaisujen kielenä lisää eriarvoisuutta ja osan mielestä vähentää sitä. Aineistosta erottuvat myös huomiot tieteen yleistajuistamisesta ja tekijöistä, joiden koetaan vaikuttavan eriarvoistumiseen kieltä enemmän. Tieteen avoimuudessa nähdään puutteita ja laajan yleisön käsitysten tieteestä pelätään vääristyvän. Yleistajuistaminen nähdään usein tiedemaailman ja muun yhteiskunnan yhdistävänä siteenä, joten sen korostaminen onkin luontevaa.

5.2. Tieteellisen koulutuksen kielestä

Tieteellisten julkaisujen kielen lisäksi on oleellista käsitellä myös tieteellisen koulutuksen kieltä. Analysoin seuraavaksi vastauksia kysymyksiin kielivalintojen merkityksestä tieteellisessä koulutuksessa ja omakielisen koulutuksen merkityksestä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä.

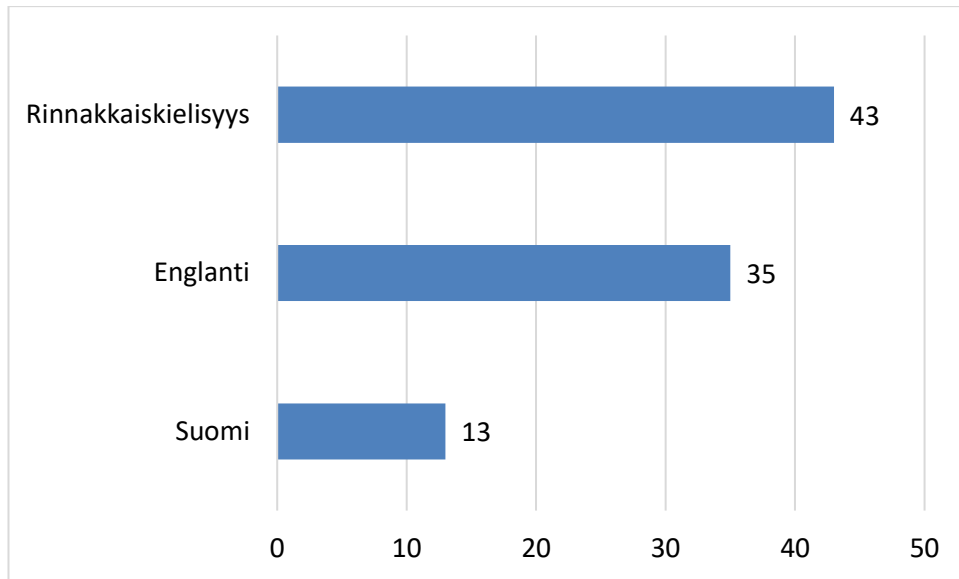
Ensin analysoin vastaukset kysymykseen kielivalintojen merkityksestä tieteellisessä koulutuksessa ja omakielisen koulutuksen merkitykseen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä. Perehdyn ensin siihen, mitä opetuskieliä tieteellisessä koulutuksessa pidetään tärkeinä. Sen jälkeen analysoin, millä kunkin kielen tärkeyttä perustellaan. Kolmannessa alaluvussa tarkastelun näkökulma on omakielisessä koulutuksessa ja siinä, miten se on yhteydessä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehitykseen.

Ensimmäinen tieteellisen koulutuksen kieltä koskeva kysymys on kyselylomakkeen kysymys 10: *Mikä on kielivalintojen merkitys tieteellisessä koulutuksessa? Pohdi kysymystä yliopiston opetuskielten näkökulmasta.* Pyydän siinä vastaajia kertomaan ajatuksistaan yliopiston opetuskielistä: mitä merkitystä on esimerkiksi sillä, opetetaanko englanniksi vai suomeksi? Syvennyn tutkielmassani erityisesti niihin vastauksiin, jossa aihetta on käsitelty kysymyksenasettelulla tarkoitettuja aiheita. Osa vastaajista on päätenyt pohtimaan kielikoulutustarjontaa, osa on ohittanut kysymyksen ja osa vastannut, ettei ole ymmärtänyt kysymystä. Analyysin lopuksi käsittelen myös kielikoulutustarjontaa pohtivia vastauksia.

Yliopiston opetuskielten näkökulmasta kysymykseen vastanneet vastaajat ovat pohtineet, mitä opetuskieltä olisi syytä käyttää ja millä perustein. Suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että kielivalinnoilla on merkitystä. Osassa vastauksista kannatetaan englannin ja suomen rinnakkaiskielisyyttä, osassa enemmän englantia ja osassa suomea. Näkemyksiä perustellaan monin eri tavoin. Tyypillisimmät perustelut ovat tieteellisen kirjallisuuden kieli, opiskelijoiden tuleva työkieli ja kansainväliset yhteydet. Käsittelen vastaukset kahdessa alaluvussa: ensin näkemykset siitä, mitä opetuskieliä pidetään tärkeinä, ja sitten perustelut eri opetuskielille.

5.2.1. Mitä opetuskieliä pidetään tärkeinä?

Aineistossani on kolme tyypillistä näkemystä siitä, mitä opetuskieliä pidetään tärkeinä. Osa vastaajista puoltaa suomen ja englannin rinnakkaiskielisyyttä, osa englantia ja osa suomea. Kuvio 7 havainnollistaa tätä pääluokajakoa.

Kuvio 7. Frekvenssijakauma vastauksissa mainituista näkemyksistä siitä, mitä opetuskieltä pidetään tärkeinä.

Kuvio 7 osoittaa, että vastauksissa useimmiten mainittu näkemys on rinnakkaiskielisyys eli sekä suomen että englannin kannattaminen opetuskielenä. Olen tulkinut rinnakkaiskielisyyttä kannattaviksi näkemyksiksi kaikki vastaukset, joissa puolustetaan sekä suomea että englantia opetuskielenä. Toiseksi yleisin näkemys on englannin kannattaminen. Tässä luokassa ovat vastaukset, joissa englantiin suhtaudutaan niin ensisijaisena kuin ainoana mahdollisena opetuskielenä. Kolmas luokka on suomen kieltä puoltavat vastaukset. Yhdessäkään vastauksessa suomea ei pidetä ainoana mahdollisena opetuskielenä, vaan tämän luokan vastauksissa painotetaan muun muassa sitä, että opetus pitäisi hoitaa *pääosin* suomeksi.

Syvennyn seuraavaksi vastauksiin, joissa kannatetaan rinnakkaiskielisyyttä. Usein vastauksissa pohditaan opetuskielen merkitystä eri näkökulmista, jolloin sekä suomi että englanti tulee perustelluksi. Tämän luokan tyypillisin näkemys on se, että suomen rooli on tärkeä perusopinnoissa ja englanti myöhemmissä vaiheissa. Lisäksi joukossa on myös näkemykset, joissa korostetaan englanninkielisiä koulutusohjelmia ja opiskelijoiden kielitaidon huomioimista. Esimerkit 37–41 havainnollistavat rinnakkaiskielisyysnäkemyksiä.

(37)[– –] *Koska humanistisen alan opiskelijat ovat valtaosin suomenkielisiä, on järkevää opettaa äidinkielellä. Kannatan tosin myös englanninkielistä opiskelua, koska julkaisemisen ja konferenssien kieli on nykyisin yleensä englanti.* [–

-] *En näe sinänsä kaksi- tai kolmikielisyyttä koulutukselle huonona asiana.*
[– –] (HuM31–40)
- (38) *Tutkimuksen tekemisen kieli on englantia, joten yhtäältä englantiin keskittymisestä on hyötyä. Toisaalta monet opiskelijat päätyvät käyttämään suomea työkielenään joten asia on monimutkaisempi.* [– –] (YT¹M31–40)
- (39) [– –] *On hyvä, jos (suomenkielinen) opiskelija saa opintojensa alkuvaiheessa opetuksen suomeksi, jotta perusasiat saadaan hallintaan, mutta jossakin vaiheessa täytyy olla valmis omaksumaan opetusta myös englanniksi.* [– –] (LN51–60)
- (40) [– –] *Yleensäkin kun tutkinnon taso nousee, niin suomen kielen osuus työkielenä vähenee.* (YT¹N51–60)
- (41) *En ole ollut valitsemassa kursseilla käytettävää kieltä vaan se on määrätty opinto-oppaassa. Satunnaisesti englanninkielisellä kurssilla on ollut vain suomenkielisiä opiskelijoita, jolloin olen vaihtanut opetuskielen suomeksi. Minulla ei ole laajempaa koulutuksellista, strategista tai poliittista kantaa opetuskieleen. Haluan vain ymmärtää ja tulla ymmärretyksi.* (Lu¹M41–50)
- (42) *Näen kansainväliset luokkahuoneet tärkeinä oman alani opiskelijoille. Siksi englanninkieliset koulutusohjelmat ovat mielestäni tärkeitä.* (YT¹N41–50)

Esimerkissä 37 vastaaja kirjoittaa, ettei pidä kaksi- tai kolmikielisyyttä huonona asiana. Vastaaja mainitsee suomen ja englannin ja pitää niitä molempia perusteltuina opetuskielinä: suomea äidinkielen vuoksi ja englantia julkaisemisen ja konferenssien kielen vuoksi. Samalla tavalla suhtautuu myös esimerkin 38 vastaaja. Hänen mukaansa *yhtäältä englantiin keskittymisestä on hyötyä*, mutta *toisaalta monet opiskelijat päätyvät käyttämään suomena työkielenään, joten asia on monimutkaisempi*. Näissä vastauksissa puntaroidaan siis suomen ja englannin hyötyjä. Vastauksissa päädytään siihen, että molempia tarvitaan.

Esimerkeissä 39 ja 40 vastaajat pitävät suomen ja englannin työnjakoa selkeänä. Esimerkissä 39 vastaaja toteaa, että *opintojen alkuvaiheessa suomi on tarpeen*, mutta *jossakin vaiheessa täytyy olla valmis omaksumaan opetusta myös englanniksi*. Esimerkissä 40 kirjoitetaan, että *kun tutkinnon taso nousee, niin suomen kielen osuus työkielenä vähenee*. Tämän näkemyksen mukaan suomen kieli on siis hyvä opetuskieli opintojen ensimmäisinä vuosina, mutta opintojen edetessä asetelma muuttuu. Usein todetaan, että syventäviin opintoihin ja siitä eteenpäin sopii englanninkielinen opetus. Tällaisia suomen ja englannin selkeän työnjaon näkemyksiä on hieman yli puolet rinnakkaiskielisyyttä kannattavista vastauksista. Näkemys on siis varsin tyypillinen.

Jos esimerkkien 39 ja 40 näkemys on aineistossa hyvin tyypillinen, niin esimerkit 41 ja 42 ovat taas esimerkkejä epätyypillisestä näkemyksestä. Esimerkissä 41 vastaaja suhtautuu opetuskieleen ennen kaikkea opiskelijoiden kielitaidon kautta. Vastaaja toteaa, ettei

hänellä ole *laajempaa koulutuksellista, strategista tai poliittista kantaa opetuskieleen*, vaan on satunnaisesti vaihtanut opetuskielen suomeen, jos paikalla on ollut vain suomenkielisiä opiskelijoita. Vastaajan mukaan kielivalinnalla on siis vain se merkitys, että kuuli ja puhuja ymmärtävät toisiaan. Sen vuoksi ei ole merkitystä, opetetaanko yliopistossa suomeksi, englanniksi vai tarvittaessa jollain muulla kielellä. Myöskään esimerkin 42 vastaaja ei sulje mitään opetuskieltä pois. Vastaaja korostaa, että englanninkielisiä koulutusohjelmia tarvitaan: ne ovat *tärkeitä*. Suomen- tai muunkaan kielisestä opetuksesta vastauksessa ei kirjoiteta, mutta sen mahdollisuutta ei silti suljeta poiskaan.

Vaikka rinnakkaiskielisyttä kuvaillaankin eri tavoin, on merkittävää, että sekä suomelle että englannille nähdään tarvetta. Huomattavaa on vielä erityisesti se, että aineistossani rinnakkaiskielisyttä kannattavia vastauksia on eniten. Rinnakkaiskielisyttä kannattaa myös Suomen kielen lautakunta, joka on antanut yliopistoille suosituksen rinnakkaiskielisyydestä. Suomen kielen lautakunnan suosituksen (Hakulinen, Kalliokoski, Kankaanpää, Kanner, Koskeniemi, Laitinen, Maamies & Nuolijärvi 2009: 102–113) mukaan ”vieraan kielen ottaminen opetuskieleksi voi tapahtua vain siten, että se ei syrjäytä kansalliskielen asemaa kyseisellä opinalalla”. Hakulinen ym. (2009: 106) viittaavat myös perusopintojen suomenkielisyyteen, joten Suomen kielen lautakunnan kannanotto saa Oulun yliopistossa kannatusta siltäkin osin.

Toisen pääluokan muodostavat vastaukset, joissa ensisijaisena opetuskielenä pidetään englantia. Näitä mainintoja on aineistossa toiseksi eniten: yhteensä 35. Olen jaotellut tämän luokan vastaukset kolmeen alaluokkaan: niihin, joissa englantia korostetaan ensisijaisena mutta ei ainoana mahdollisena opetuskielenä, niihin, joissa englantia pidetään ainoana mahdollisena opetuskielenä ja niihin, joissa englannin kieltä opetuskielenä haluttaisiin lisättävän. Esimerkit 43–46 kuvaavat näkemystä.

(43) *Meillä opetus on **ollut suurimmaksi osaksi** englanniksi, joka hyvin palvelee tulevaa työnkuvaa.* (LN31–40)

(44) *Englantia **ykkönen**, ruotsilla **ei merkitystä**, suomella **ei merkitystä*** (Tk²M41–50)

(45) [–] *Tekniikan alan opetuksessa englannilla erittäin vahva asema ja **käytännössä ainoa vaihtoehto**, koska ala kehittyy nopeasti eikä kaikkea opetusmateriaalia/tukimateriaalia ei ole mahdollista saada/tehdä suomen kielellä. Lisäksi käytännössä (ainakin maisterivaiheessa, josta minun kokemus) joukossa aina mukana useampi ulkomaalainen tutkinto-opiskelija ja vaihtari, jolloin opetus*

oltava heille joka tapauksessa englanniksi. Tuplatyöhön (opetukseen kahdella kielellä) ei aikaa eikä rahaa... (Tk²N41–50)

(46) ***Englannilla olisi pitänyt olla suurempi rooli YO maisteriopintojen aikana*** (Hu31–40)

Esimerkissä 43 vastaaja toteaa, että hänen alallaan opetetaan ensisijaisesti englanniksi. Vastaaja on tyytyväinen tilanteeseen, koska englannin kielen käyttö opetuksessa on hänen mielestään perusteltua *tulevan työnkuvan* kannalta. Pehdyn perusteluihin myöhemmin luvussa 5.2.2. Englantia puoltavista vastauksista suurin osa on juuri näitä englannin ensisijaisuutta korostavia näkemyksiä.

Toiseksi eniten englantia puolletaan sillä, että englantia koetaan *ainoana mahdollisena* opetuskielenä. Esimerkin 44 vastauksen mukaan ainoastaan englannilla on merkitystä. Vaikka vastaajan mukaan englantia on *ykkönen*, hän on pohtinut myös ruotsin ja suomen merkitystä opetuskielenä. Vastaaja on päätnyt kuitenkin toteamaan, että niillä ei ole merkitystä. Saman näkemyksen jakaa myös esimerkin 45 vastaaja. Esimerkissä 45 vastaaja kirjoittaa, että englantia on opetuksessa *käytännössä ainoa vaihtoehto*. Tämän esimerkin vastaaja esittää väitteelleen myös perusteluita.

Vastausten joukossa on myös kaksi mainintaa, joissa englannin kieltä toivotaan lisää. Esimerkin 46 vastaaja toteaa, että englannilla *olisi pitänyt olla suurempi rooli YO maisteriopintojen aikana*. Vastaaja ei perustele näkemystään, vaan toteaa, että englanninkielistä opetusta olisi pitänyt olla enemmän. Vastauksessa aihetta käsitellään oman kokemuksen kautta, ja on huomioitava, että vastaajan maisteriopinnoista on mahdollisesti jo ainakin muutama vuosi aikaa. Vastaaja on kuitenkin halunnut nostaa havaintonsa esille, joten sillä täytyy olla merkitystä myös nykyhetkessä. Vastaajan kokemus on viesti: englantia tarvitaan enemmän.

Esimerkit 43–46 osoittavat, että englantia puolletaan opetuskielenä lähinnä informaation siirtämisen funktiossa. Vastauksia yhdistää kieli-ideologia, jonka mukaan kielellä on merkitystä nimenomaan käytännön syistä. Muita merkityksiä ei nähdä. Analysoin argumentteja lisää kolmannen pääluokan analyysin jälkeen luvussa 5.2.2. Enemmistö englantia puoltavista vastauksista korostaa kuitenkin englannin ensisijaisuutta. Ainoaksi mahdollisuudeksi se nähdään vain osassa vastauksista.

Kolmannen pääluokan muodostavat vastaukset, joissa suomen kieltä pidetään ensisijaisena opetuskielenä. Tämä luokka on edellisiä yhtenäisempi ja pienempi. Suomen kielen ensisijaisuutta puolletaan yhteensä kolmessatoista vastauksessa. Yhdessäkään vastauksessa ei pidetä suomea ainoana mahdollisena opetuskielenä, vaan vastaajat pitävät suomen kieltä keskeisten asioiden opetuskielenä. Vastaajien mukaan opetus saisi *pääasiassa* olla suomenkielistä. Esimerkit 47–49 havainnollistavat näkemystä.

- (47) *Opetus on syytä ainakin keskeisimmiltä osiltaan ja ainekseltaan hoitaa äidinkielellä, jolla on myös harjoiteltava sujuvaa tieteellistä keskustelua ja argumentaatiota.* [– –] (HuN51–60)
- (48) [– –] *Mielestäni opetuksen pitäisi pääasiassa olla äidinkielellä. (Eri asia ovat tietysti oppiaineet, joissa nimenomaan opiskellaan jotain vierasta kieltä.)* [– –] (HuN31–40)
- (49) *Kandi- ja maisterivaiheen opetuksessa on tärkeää, että valtaosa opetuksesta on suomeksi, koska läheskään kaikki koulutettavat eivät päädy tieteelliselle tai muutoin kansainvälisyyttä painottavalle uralle.* (M51–60)

Esimerkissä 47 vastaaja toteaa, että opetus on syytä järjestää suomeksi *ainakin keskeisimmiltä osiltaan ja aineksiltaan*. Samalla tavalla viestii esimerkin 48 vastaaja, jonka mukaan opetuksen pitäisi *pääasiassa olla äidinkielellä*. Esimerkin 49 vastaaja kirjoittaa, että *kandi- ja maisterivaiheen opetuksessa on tärkeää, että valtaosa opetuksesta on suomeksi*. Kaikissa tämän luokan vastauksissa siis korostetaan, että opetuksen kielen olisi hyvä olla ensisijaisesti suomi. On kiinnostavaa ja huomionarvoista, että suuressa osassa vastauksista, myös esimerkeissä 47 ja 48, vastaajat kirjoittavat juuri *äidinkielestä*.

Olen edellä pohtinut vastaajien näkemyksiä siitä, mitä opetuskieliä pidetään tieteellisessä koulutuksessa tärkeinä. Edellä esiteltujen luokkien lisäksi aineistossa on useita sellaisia mainintoja, jotka olen jättänyt luokittelematta. Näissä vastauksissa on kahdenlaisia näkemyksiä. Toiset ovat vastauksia, joissa kielivalintojen merkitys jotenkin arvotetaan tai siitä todetaan jokin muu seikka, mutta näkemystä ei avata lyhyttä toteamusta enempää. Toisissa taas kysymykseen on vastattu yliopiston kielikoulutustarjonnan näkökulmasta. Käsittelemme ensin lyhyesti kantaa ottavat vastaukset esimerkkien 50 ja 51 avulla.

(50) *keskeinen* (LM61–70)

(51) *suomen kielen aseman heikkeneminen* (YT²N61–70)

Esimerkeissä 50 ja 51 näkemys kielivalintojen merkitykseen ilmaistaan lyhyesti ja perustelematta. Esimerkissä 50 vastaaja kirjoittaa, että kielivalintojen merkitys on *keskeistä* eli

tärkeä asia. Esimerkissä 51 vastaaja mainitsee *suomen kielen aseman heikkenemisestä*, mutta ei ota aiheeseen kantaa puolesta eikä vastaan. Esimerkit 50 ja 51 osoittavat, että kaikki vastaajat eivät ole ehkä halunneet lähteä avaamaan näkemyksiä perin pohjin. Nämä lyhyet vastaukset tarjoavat ainoastaan arvottavan tai jonkin yksittäisen seikan esiin nostavan lohkaisun aiheesta.

Lyhyiden kantaaottavien vastausten lisäksi toiset luokkiin kuulumattomat vastaukset ovat vastauksia, joissa vastaajat ovat päätyneet kirjoittamaan opetuskielten sijaan vieraiden kielten opiskelusta. Näitä vastauksia on aineistossa useita, joten on syytä perehtyä ilmiöön. Esimerkit 52 ja 53 havainnollistavat kielikoulutustarjontaan viittaamista.

(52) ***Laaja vieraiden kielten hallinta on etu.*** [– –] (HumM41–50)

(53) *Toivoisin lisää kielten opetusta yliopistoon, mutta lähinnä yleissivistävässä merkityksessä.* [– –] (Lu³N41–50)

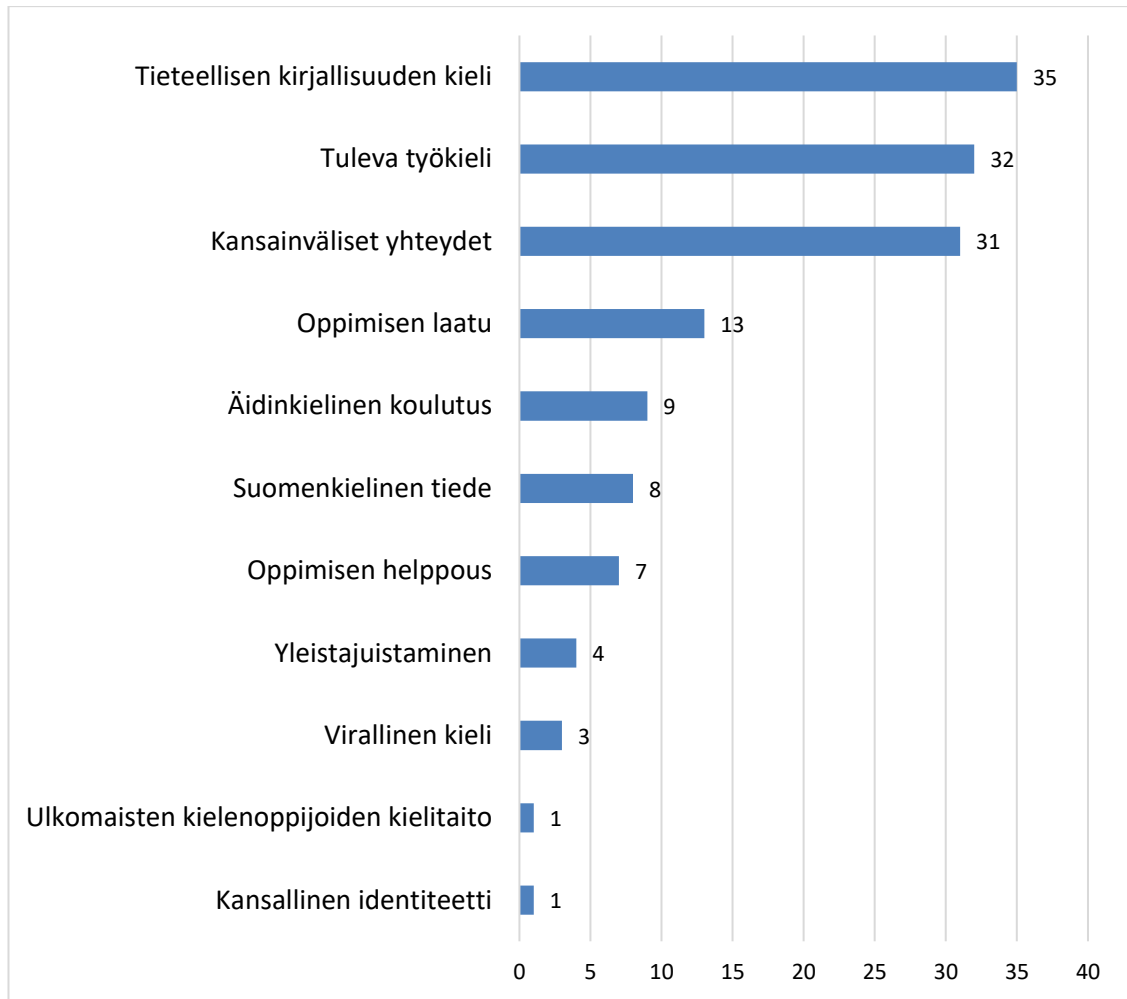
Esimerkeissä 52 ja 53 käsitellään kielitaitoa ylipäänsä. Esimerkin 52 vastaaja kirjoittaa, että *laaja vieraiden kielten hallinta on etu*, millä hän ei ota kantaa yliopiston opetuskielten merkitykseen. Myöskään esimerkin 53 vastaaja ei ota kantaa opetuskieleen, vaan toteaa toivovansa lisää kielten opetusta yliopistoon. Tällaisia vastauksia on aineistossa useita, mikä osoittaa, että opetuskielen ja vieraiden kielten opiskelun eroa näyttää olevan joskus vaikea hahmottaa.

On mielenkiintoista, että varsin moni vastaaja tulkitsee kielivalinnat nimenomaan kielikoulutustarjontaan liittyviksi valinnoiksi. Syitä on tarpeen pohtia, vaikka mitään varmaa selitystä aineistoni ei tähän anna. Uskon, että kielipoliittisen keskustelun painopisteet voivat vaikuttaa tähän. Viime vuosina Suomessa puhuttu paljon kielikoulutuspolitiikasta erityisesti ruotsin kielen suhteen (ks. esim. Huhtala 2017; Huhta 2011; Opetus- ja kulttuuri-ministeriö 2018a). Julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa on siis nostettu esiin ennen kaikkea kielenopetuksen suunnittelun (*acquisition planning*) teemoja. Kielen asemaan kohdistuva statussuunnittelu (*status planning*) ja kieleen itseensä kohdistuva korpussuunnittelu (*corpus planning*) ovat toki herättäneet keskustelua (ks. esim. Kolehmainen 2016: 16–17; Kotilainen 2009: 16–17). Myös kysymyksenasettelulla on selvästi vaikutusta vastauksiin. Voi olla, että opetuskielten valintaa ei pidetä erityisesti tietoisena valintana. Useista vastauksista voi päätellä, että yksittäinen luennoitsija ei ajattele tekevänsä opetuskielellään kielipoliittisia ratkaisuja.

Mielestäni kielipolitiikan eri painopisteiden korostuminen on kiinnostava huomio, ja siitä voisi ottaa laajemminkin selvää. Tässä tutkielmassa en kuitenkaan keskity siihen, vaan jatkan tutkijoiden näkemysten selvittämistä analysoimalla sitä, miten eri opetuskieliä perustellaan.

5.2.2. Miten eri opetuskieliä perustellaan?

Edellä olen tarkastellut sitä, mitä kieliä Oulun yliopiston tutkijat pitävät tärkeinä opetuskielinä. On kiinnostavaa perehtyä myös siihen, miten eri näkemyksiä perustellaan. Olen luokitellut perustelut yhteentoista luokkaan. Useimmiten vastauksissa viitataan tieteellisen kirjallisuuden kieleen, tulevaan työkieleen ja kansainvälisyyteen. Esittelen luokat kuviossa 8.

Kuvio 8. Frekvenssijakauma vastauksissa esitetyistä yliopiston opetuskielten perusteluista.

Kuvio 8 havainnollistaa, että opetuskieltä perustellaan aineiston vastauksissa usein tieteellisen kirjallisuuden kielellä, tulevalla työkielellä ja kansainvälisyydellä. Monessa vastauksessa kirjoitetaan myös oppimisen laadusta, äidinkielisestä koulutuksesta, suomenkielisestä tieteestä ja oppimisen helppoudesta. Lisäksi joitakin mainintoja on yleistajuistamisesta ja virallisesta kielestä. Yhdessä vastauksessa opetuskieltä perustellaan kansallisen identiteetin kannalta. Samoin yksi maininta on ulkomaisten kielienoppijoiden kielitaidon kehittämisestä. Käsittelen seuraavaksi luokat kuvion 8 osoittamassa järjestyksessä mainintojen yleisyyden mukaan.

Ensimmäinen luokka on opetuskielen valinnan merkityksen perustelu tieteellisen kirjallisuuden kielellä. Vastauksissa perustellaan ainoastaan englannin kieltä opetuskielenä.

Vastauksissa pidetään tarpeellisenä, että opetuskieli on sama kuin kirjallisuuden kieli. Esimerkit 54 ja 55 havainnollistavat perustelua.

- (54) *Tieteen kieli on niin yleisesti englanti, että se puoltaa englannin käyttöä myös opetuksessa.* (Tk²N31–40)
- (55) *Englannin kieli on luonteva kieli opettaa etenkin aiheita, joita käsittelevä tieteellinen kirjallisuus on pääasiassa englanniksi, esim. maisteritason kursseilla.* [– –] (YT¹N41–50)

Esimerkin 54 vastaaja kirjoittaa, että *tieteen kieli on niin yleisesti englanti, että se puoltaa englannin käyttöä myös opetuksessa*. Esimerkin 55 vastaaja esittää saman näkemyksen hieman rajatumpana. Hänen mukaansa *englannin kieli on luonteva kieli opettaa etenkin aiheita, joita käsittelevä tieteellinen kirjallisuus on pääasiassa englanniksi*. Vastaaja mainitsee esimerkkinä maisteritason kurssit. Näkemys on luontevaa jatkoa englanninkielistä julkaisemista korostaville vastauksille. Englanninkielisillä julkaisuilla tutkimukset ovat osa kansainvälistä keskustelua (ks. luku 5.1.2.). Jos kansainvälinen keskustelu nähdään tieteellisen koulutuksen päämääränä, opetuksenkin on syytä olla englanniksi.

Toisen luokan muodostavat maininnat, joissa vastausta perustellaan tulevilla työkielellä. Tämän luokan vastauksilla perustellaan sekä suomea että englantia opetuskielenä. Sen osoittavat myös esimerkit 56 ja 57.

- (56) [– –] *Toisaalta yliopistossa ei kouluteta ihmisiä vain tieteen palvelukseen, vaan myös elinkeinoelämään Suomen sisällä. Tällöin on tärkeää osata kommunikoida oman alan asioista myös suomeksi.* (Tk²M31–40)
- (57) [– –] *Käytännössä oman alan tutkimus on sen verran kansainvälistä ja englanninkielellä on niin vakiintunut asema, että pelkällä englannilla, myös ilman suomenkieltä, voi hyvin hoitaa kaikki työhön liittyvät tehtävät.* [– –] (Lu¹M31–40)

Esimerkissä 56 vastaaja toteaa, että yliopisto ei kouluta opiskelijoita ainoastaan tieteen palvelukseen, vaan myös muihin tehtäviin Suomessa. Vastaaja huomauttaa, että silloin on pystyttävä viestimään omasta alasta myös suomen kielellä. Esimerkin 56 vastaaja muistuttaa siis muista kuin *tieteen palvelukseen* koulutettavista ihmisistä. Esimerkissä 56 vastaaja taas kiinnittää huomioita juuri tutkimustehtäviin valmistuviin. Vastaajan mukaan *pelkällä englannilla voi hoitaa kaikki työhön liittyvät tehtävät*. Näkemyksen mukaan opetus on siis syytä järjestää sillä kielellä, jota opiskelijat tulevassa työelämässään käyttävät. Asetelma ei kuitenkaan ole yksinkertainen, sillä kuten esimerkit 56 ja 57 osoittavat, osa

koulutettavista valmistuu tieteen palvelukseen ja osa muihin tehtäviin. Tässä näkemyksessä korostuu kahtiajako tieteen ja muun yhteiskunnan välillä.

Kolmas luokka on kansainvälisillä yhteyksillä perusteleminen. Kaikilla kansainvälisyyteen viittaavilla perusteluilla kirjoitetaan englannin puolesta. Perusteluja on kahdenlaisia. Osassa vastauksista perusteluksi nähdään kansainväliset opiskelijat ja osassa vastauksissa kansainvälinen liikkuvuus ulkomailta tulevia opiskelijoita laajemmin. Esimerkit 58 ja 59 havainnollistavat perusteluja.

(58) [– –] *Englanninkielinen opetus puolestaan avaa opetustarjonnan **kansainvälisille opiskelijoille** ja sitä kautta tuo monipuolisuutta myös kursseille (yhdistää kv-opiskelijoita omiin opiskelijoihin).* (YT¹N31–40)

(59) [– –] *kaivannaisalalla **globaali liikkuvuus** on hyvin merkittävä.* (Lu²N41–50)

Esimerkissä 58 vastaaja viittaa kansainvälisiin opiskelijoihin. Englanninkielisen opetuksen tarjoaminen on edellytys, jos halutaan kansainvälisiä opiskelijoita. Oulun yliopistossa ja korkeakouluissa ylipäänsä ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus yliopisto-opiskelijoista on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Vuosituhanteen vaihteessa Oulun yliopiston tutkintoon johtavassa koulutuksessa ulkomaalaisia opiskelijoita on ollut 1,4 % (196) yliopiston opiskelijoista ja vuonna 2016 heitä on ollut jo noin 6,9 % (874). (Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen 2018.) Kansainväliset opiskelijat ovat yhä kasvavissa määrin merkittävä osa opiskelijajoukkoa. Sen täytyy vaikuttaa myös opetuksen suunnitteluun.

Esimerkin 58 vastaaja pitää tärkeänä, että *englanninkielinen opetus avaa opetustarjonnan kansainvälisille opiskelijoille*, sillä hänen mukaansa kansainväliset opiskelijat tuovat *monipuolisuutta* kursseille. Kansainvälisyys vaikuttaa siis myös muihin kuin ulkomailta tulleisiin opiskelijoihin. Saman toteaa myös esimerkin 59 vastaaja, jonka mukaan *globaali liikkuvuus* on hänen alallaan *hyvin merkittävä*. Näkemys ei rajoitu ainoastaan kansainvälisten opiskelijoiden houkuttelemiseen, vaan *globaaliin liikkuvuuteen* viittaaminen voi sisältää muun muassa kansainväliset opiskelijat, tutkijat, opettajat, suomenkielisten opiskelijoiden vaihdot ja tulevat työpaikat maailmalla ja kansainväliset työyhteisöt. Yksi tämän hetken ja tulevaisuuden työelämätaidoista onkin kyky toimia monikulttuurisessa työyhteisössä (esim. Sajavaara & Salo 2007: 235–238; Davies, Fidler & Gorbis 2011: 9).

Edellä olen esitellyt yliopiston opetuskielten perustelujen kolme yleisintä luokkaa: teettellisen kirjallisuuden kielen, tulevan työkielen ja kansainvälisten yhteyksien kielen. Näihin perusteluihin viitataan jokaiseen yli kolmessakymmenessä vastauksessa. Seuraavissa luokissa mainintoja on huomattavasti vähemmän, mutta ne tarjoavat kokonaiskuvan kannalta erittäin tarpeellista analysoitavaa.

Neljänneksi yleisimmässä perustelujen luokassa viitataan oppimisen laatuun. Oppimisen laadulla perustellessa kirjoitetaan pääsääntöisesti suomen kielen puolesta, mutta joukossa on myös englantia puoltavia vastauksia. Esimerkit 60 ja 61 havainnollistavat perustelua.

(60) [– –] *Ajattelen myös, että äidinkielen opetus mahdollistaa **syvällisemmän aineen- ja aiheenhallinnan***. (HuN31–40)

(61) [– –] *Tiedekunnassa olisi myös paljon päteviä luennoitsijoita/tuntiopettajia muista maista. He eivät pääse osallistumaan opetukseen, mikä kuormittaa paitsi suomenkielistä henkilökuntaa suhteettomasti mutta myös **jättää opiskelijat paitsioon mahdollisesti merkittävästä tiedosta***. (LM31–40)

Esimerkissä 60 vastaaja kertoo ajattelevansa, että äidinkielellä opiskellessa voi oppia asiat *syvällisemmin*. Tällöin äidinkielen koulutuksen ajatellaan hyödyttävän ennen kaikkea oppimista.

Vaikka useimmissa oppimisen laadun luokan vastauksissa viitataan äidinkieleen ja perustellaan suomenkielistä opetusta, on huomattava, että oppimisen laadulla argumentoidaan myös englanninkielisen opetuksen puolesta. Esimerkissä 61 vastaajan viesti on, että jos englantia käytettäisiin opetuskielenä enemmän, myös ulkomailta tulleet asiantuntijat pääsisivät jakamaan asiantuntemustaan opiskelijoille. Vastaajan mukaan nykytilanteessa näin ei voi toimita, minkä vuoksi opetus on vain suomenkielisen henkilökunnan vastuulla, *mikä kuormittaa suomenkielistä henkilökuntaa ja jättää opiskelijat paitsioon mahdollisesti merkittävästä tiedosta*.

Viidennessä perustelujen luokassa opetuskieltä perustellaan oikeudella suomenkieliseen opetukseen. Näissä perusteluissa viitataan suomenkieliseen opetukseen. Esimerkit 62 ja 63 havainnollistavat perustelua.

(62) *Opetuskielen tulisi olla suomi. Käsittääkseni se on myös **lain edellyttämä oikeus***. [– –] (LN51–60)

- (63) [– –] *Lisäksi **koulutuksen saaminen omalla äidinkielellä** (valtaosa koulutettavista on suomenkielisiä) on **demokratia- ja identiteettikysymys**.* (HuN31–40)

Esimerkissä 62 vastaaja perustelee suomenkielistä opetusta oikeudella suomenkieliseen opetukseen. Vastaajan mielestä *opetuskielen tulisi olla suomi*, ja se on myös *lain edellyttämä oikeus*. Vastaaja viittaa tässä yliopistolakiin, jossa yliopistojen opetus- ja tutkintokielet on määritelty. Suurimmassa osassa Suomen yliopistoista opetus- ja tutkintokieli on suomi, osassa suomi ja ruotsi ja osassa ruotsi. Laki jättää yliopistoille kuitenkin mahdollisuuden muun kielen kuin suomen tai ruotsin käyttämisestä opetus- ja tutkintokielenä ja opintosuorituksissa. (Yliopistolaki 558/2009 § 11.) Oikeus suomenkieliseen opetukseen on siis vahvalla perustalla, kun se on laissa mainittu.

Esimerkissä 63 vastaaja viittaa opiskelijan näkökulmaan ja kirjoittaa äidinkielisestä koulutuksesta *demokratia- ja identiteettikysymyksenä*. Tällöin vastauksessa on muutakin pohdintaa kuin auktoriteettiin viittaaminen. Vastaaja ottaa esille kaksi eri perustelua oikeudelle: demokratian ja identiteetin. Demokratiakysymyksellä vastaaja viestii, että opetusta on tarjottava äidinkielellä eli suomeksi tasa-arvon nimissä. Identiteettikysymyksellä vastaaja taas viittaa siihen, että äidinkielisellä koulutuksella on merkitystä opiskelijan identiteetin kannalta. Nyt analysoitavissa vastauksissa henkilökohtaiseen identiteettiin viittaaminen on ainoa maininta. Luvussa 5.2.3 osoitan kuitenkin, että omakielisen koulutuksen merkitystä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä pohtivissa vastauksissa henkilökohtainen identiteetti mainitaan usein. Sama havainto toistuu kansallisen identiteetin käsittelyssä. Tässä identiteetti jää siis yksittäiseksi maininnaksi, mutta myöhemmin myös muut vastaajat viittaavat siihen.

Kuudes perustelujen luokka on suomenkieliseen tieteseen vetoavien perustelujen luokka. Tämän luokan vastauksissa halutaan, että suomen kieli pysyy käyttökielenä myös tieteen osalta. Esimerkit 64 ja 65 osoittavat, että osa vastaajista viittaa termistön kehittämiseen ja osa termistöä laajempaan tieteelliseen diskurssiin.

- (64) [– –] *Toisinaan, **olisi hyvä** myös puhua suomenkieltä ja **kehittää suomenkielistä alan sanastoa**.* [– –] (Tk³M21–30)
- (65) [– –] *Samoin **koen tärkeänä**, että **tieteellistä diskurssia ylläpidetään myös suomeksi**.* [– –] (YT¹N31–40)

Esimerkissä 64 vastaaja pitää hyvänä suomenkielistä opetusta, koska suomenkielistä alan sanastoa olisi hänen mukaansa hyvä kehittää. Sanastoa kehittämällä suomen kieli pysyy käytössä. Samaa näkemystä hieman abstraktimmin edustaa esimerkin 65 vastaaja. Esimerkissä 65 pidetään tärkeänä *tieteellisen diskurssin ylläpitämistä myös suomeksi*. Molempien esimerkkien vastaajat käyttävät vastauksissaan positiivisesti arvottavia adjektiiveja *hyvä* ja *tärkeä*. Vastauksia ei perustella käytännön syillä, vaan perustelu kumpuaa oikeastaan arvostuksesta: on hyvä ja tärkeä, että suomenkielistä tiedettä tehdään. Huomattavaa on myös se, että esimerkin 64 vastaaja esittää ajatuksensa konditionaalissa: *olisi hyvä*. Tässä on tulkittavissa samaa huolta, jota on ilmennyt myös aiemmin suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitystä pohtiessa (ks. luku 5.1.1). Vastaajan mukaan olisi hyvä, jos suomenkielistä tiedettä edistettäisiin, mutta nykytilanteessa näin ei ole.

Seitsemäntenä luokkana käsittelen perustelut, joissa opetuskieltä perustellaan oppimisen helppoudella. Tämän luokan vastauksissa yhtä lukuun ottamatta kaikissa puolletaan suomenkielistä opetusta. Vastaajat haluaisivat valita opetuskieleksi kielen, jolla opiskelijat oppivat ja ymmärtävät englanniksi. Esimerkit 66 ja 67 havainnollistavat näkemystä.

- (66) *Suomen kielen käyttöä puoltaa se, että kotimaiset **opiskelijat kokevat opiskelun helpommaksi jos voi opiskella omalla kielellä***. [– –] (Tk²M41–50)
- (67) [– –] *Kuitenkin, joskus jopa teknillisen asian **ymmärtäminen voi olla helpompaa kun sen ajattelee englanniksi** ja suomentaminen on vaikeaa, kun vastinesanoja ei oikein löydy*. [– –] (Tk³M21–30)

Esimerkissä 66 vastaajan mukaan *omalla kielellä* opiskeleminen koetaan helpommaksi, joten opetuskielen kannattaa olla suomi. Esimerkin 67 vastaaja pohtii oppimisen ja ymmärtämisen helppoutta englanninkielisen opetuksen näkökulmasta. Vastaajan mukaan *ymmärtäminen voi olla helpompaa, kun sen ajattelee englanniksi*. Tässä vastauksessa ai-hetta lähestytään ensisijaisesti opettajan tai opinnoissa edenneen opiskelijan näkökulmasta. Vastauksesta voi päätellä ajatuksen, että pitkään alan englanninkielisiin teksteihin syventynyt henkilö hallitsee aiheen paremmin sillä kielellä, jolla on tekstejä lukenut. Vastaaja toteaaakin, että *suomentaminen on vaikeaa, kun vastinesanoja ei oikein löydy*.

Kahdeksannessa perustelujen luokassa suomenkielistä opetusta perustellessa viitataan yleistajuistamiseen. Tämän näkemyksen mukaan suomen kielen tehtävä tieteessä kytkeytyy yleistajuistamiseen, ja sitä on syytä käyttää siksi tieteellisessä opetuksessakin. Esimerkki 68 havainnollistaa perustelua.

(68) [– –] *Hyvä suomenkielentaito on tärkeää, jos haluaa kertoa omasta tutkimuksestaan **ymmärrettävästi suomalaisessa mediassa / suomalaiselle yleisölle.*** (LM51–60)

Esimerkissä 68 suomen kieltä pidetään tärkeänä erityisesti tiedettä yleistajuistettaessa. Vastaaaja ei suoraan kirjoita yleistajuistamisen olevan juuri opetuskielen valinnan syy, mutta ottaa yleistajuistamisen esille opetuskielten valinnan merkitystä kysyttäessä. Yleistajuistamista korostava näkemys on tullut analyysissä myös aiemmin esille (ks. luku 5.1.2.). Yleistajuistamiseen viitataan siis paitsi tieteellisten julkaisujen kieltä käsitellessä, myös tieteellisen opetuksen kielestä puhuttaessa. Tämä osoittaa, että aineistossa on melko selkeästi edustettuna näkemys, jonka mukaan suomi on erityisesti tieteestä viestimisen kieli – ei niinkään tieteen kieli.

Yhdeksäs perustelujen luokka on viralliseen kieleen vetoaminen. Viralliseen kieleen vedotaan kolmessa vastauksessa. Esimerkit 69 ja 70 osoittavat, että tämän luokan perustelut toimivat sekä englannin että suomenkielisen opetuksen perusteluina.

(69) [– –] ***Suomi** on vielä ainakin yliopiston **virallinen kieli**, joten sitä on osattava, jos haluaa toimia yliopistoyhteisössä. Tulevaisuus voi olla tässä suhteessa toinen.* (YT¹M41–50)

(70) ***Englanti** on **virallinen kieli*** (YT²N41–50)

Esimerkissä 69 vastaaja kirjoittaa, että suomi on yliopiston virallinen kieli, jota täytyy osata. Vastaaaja kuitenkin sävyttää näkemystään: lausetta määrittää adverbilauseke *vielä ainakin*. Vastaaaja toistaa epäilevän suhtautumisensa kirjoittamalla vielä suoraan, että *tulevaisuus voi olla tässä suhteessa toinen*. Vaikka suomea siis pidetään virallisena kielenä, sen tulevaisuuden asemaa epäillään. Vastaaaja on kokenut kehityksen suunnan olevan sellainen, jossa suomea tarvitaan vähemmän kuin aikaisemmin. Esimerkissä 70 vastaaja kirjoittaa puolestaan lyhyesti ja ytimekkäästi, että *englanti on virallinen kieli*. Tässä vastauksessa esimerkin 69 vastaajan hypoteesit suomen kielen katoavasta asemasta näyttävät esimerkin 70 vastaajan näkökulmasta jo toteutuneen: suomea tai muita kieliä ei mainita

vastauksessa. Vastaajan näkemyksestä poikkeavasti Oulun yliopiston virallinen kieli on yliopistolain (558/2009 § 11) mukaan suomi. Muuta kielistrategiaa Oulun yliopistossa ei ole.

Kymmenes ja yhdestoista perusteluluokka koostuvat kumpikin vain yhdestä maininnasta. Ne ovat kuitenkin selkeitä ja muihin luokkiin kuulumattomia perusteluja, joten olen luokitellut ne omiksi luokikseen. Esimerkissä 71 vastaaja perustelee suomenkielistä opetusta ulkomaisten kielienoppijoiden kielitaidon kehittymisen kannalta ja esimerkissä 72 kansallisella identiteetillä.

(71) [– –] *Pyrin puhumaan suomea kuitenkin toisinaan myös **ulkomaalaisten** kuullen, mikäli he opiskelevat suomen kieltä tai haluavat oppia. Tällöin myös heidän **kielitaitonsa kehittyy helpommin.*** (Tk³M21–30)

(72) *Suomenkielinen opetus ja tutkimus on elintärkeää jo **kansallisen identiteetin kannalta.*** (HuM31–40)

Esimerkissä 71 vastaaja näkee suomenkielisen opetuksen merkityksen tärkeänä myös niiden kannalta, jotka eivät puhu suomea äidinkielenään. Vastaaja huomauttaa, että ulkomailla tulleiden kielitaito kehittyy helpommin, jos opittavaa kieltä käytetään. Tämä perustelu on päinvastainen ja aineistossa selvästi vähemmistössä, kun vertaa niihin perusteluihin, joissa perustellaan englanninkielistä opetusta kansainvälisellä opiskelijajoukolla. Täytyy kuitenkin huomioda, että esimerkin 71 vastaaja ei pidä suomea ensisijaisena opetuskielenä, vaan esittää perusteluja sille, mistä syistä suomea on hyvä *toisinaan* käyttää.

Esimerkissä 72 vastaaja pitää suomenkielistä opetusta ja tutkimusta *elintärkeänä jo kansallisen identiteetin kannalta*. On mielenkiintoista, että näissä kyselylomakkeen 10. kysymyksen vastauksissa ainoastaan yksi vastaajista nostaa esiin kansallisen identiteetin, mutta omakielistä koulutusta ja sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehitystä koskevissa vastauksissa kansallinen identiteetti mainitaan useita kertoja. Käsittelen identiteettiä lisää luvussa 5.2.3.

Edellä olen analysoinut Oulun yliopiston tutkijoiden näkemyksiä kielivalintojen merkityksestä tieteellisessä koulutuksessa. Analyysi on osoittanut, että valtaosa vastaajista pi-

tää rinnakkaiskielisyyttä hyvänä ratkaisuna. Osan mielestä opetuksessa taas tulisi painottaa suomea ja osan mielestä englantia. Muutamassa vastauksessa englantia pidetään ainoana mahdollisena opetuskielenä.

Olen todennut, että opetuskieliä perustellaan monin tavoin. Suurimmassa osassa vastauksista viitataan tieteellisen kirjallisuuden kieleen, joka on yleensä englanti. Koska kirjallisuus on englanniksi, englantia pidetään myös luonnollisena opetuskielenä. Suuri osa vastaajista viittaa myös tulevaan työkieleen. Kolmas tyypillinen perustelu on kansainvälisyys. Usein kansainvälisyydellä tarkoitetaan ennen kaikkea ulkomailta tulleita opiskelijoita, mutta myös muita, muun muassa työelämäyhteyksiä. Opetuskielen valintaa perustellaan myös oppimisen tuloksilla, oikeudella äidinkieliseen koulutukseen, suomenkielisen tieteen säilyttämisellä, oppimisen helppoudella, yleistajuistamisella ja virallisen kielen asemalla. Lisäksi vastausten joukossa mainitaan myös ulkomaisten kielenoppijoiden kielitaidon kehittyminen ja kansallinen identiteetti.

Osa opetuskielinäkemyksistä vahvistaa tieteellisten julkaisujen kohdalla ilmennyttä linjaa: tieteen kieli on englanti, mutta tieteestä voi viestiä suomeksi. Tähän näkemykseen sisältyy myös ajatus, että tieteellinen koulutus on sopivaa aloittaa suomen kielellä. Opin-
tojen edetessä kieli on kuitenkin hyvä vaihtaa englanniksi, joka on tieteen kieli.

5.1.3. Omakielinen koulutus sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä

Kun vastaajia pyydetään arvioimaan omakielisen koulutuksen merkitystä erikseen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksen kannalta, vastauksissa toistuvat usein samankaltaiset ajatukset kuin kielivalintojen merkitystä (kysymystä 10) kysyttäessä. Esimerkiksi perusasioiden oppimista omalla äidinkielellä pidetään tärkeänä.

Kyselylomakkeen kohta 14 on muotoiltu seuraavasti: *Arvioi, mikä merkitys omakielisellä koulutuksella on ollut suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä.* Osa vastaajista toteaa, että sillä on ollut merkitystä, osan mielestä taas ei. Analysoin vastaukset ensin omakieliseen koulutukseen suhtautumisen mukaan. Sen jälkeen tarkastelen vastauksissa esitettyjä perusteluja.

Suhtautumistavoista selvästi suurin luokka on vastaajat, joiden mielestä omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä. Ainoastaan muutama vastaaja toteaa, että omakielisellä koulutuksella ei ole ollut merkitystä. Taulukko 4 tarkentaa, millaisia suhtautumistapoja vastaajilla on.

TAULUKKO 4. Vastaajien suhtautuminen omakielisen koulutuksen merkitykseen suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä.

SUHTAUTUMISTAPA	FREKVENSSI
On ollut merkitystä	125
a) erittäin suuri merkitys	75
b) ei kuitenkaan tieteessä	12
c) ei kuitenkaan kansainvälistymisen vuoksi	10
d) ei kuitenkaan nykyään	10
Ei ole ollut merkitystä	4
Ei osaa sanoa / ohitettu	17
Muut	2
Yhteensä vastaajia	148

Taulukko 4 osoittaa, että suurin osa vastaajista pitää omakielistä koulutusta merkityksellisenä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksen kannalta. Vastaajien joukko ei ole kuitenkaan yksimielinen, vaan neljän vastaajan näkökulmasta omakielisellä koulutuksella ei tässä ole merkitystä. Lisäksi 17 vastaajaa on vastannut kysymykseen ”en osaa sanoa” -tyyppisesti tai ohittanut kysymyksen. Oman luokkansa muodostavat myös kaksi muihin luokkiin kuulumatonta lyhyttä vastausta.

Kuten taulukosta 4 huomataan, moni merkitystä puoltava vastaaja täydentää vastaustaan erilaisilla lisäyksillä. Huomattava suuri osa vastaajista pitää merkitystä erittäin tärkeänä. Osa pitää merkitystä tärkeänä, mutta huomauttaa, että tieteessä omakielisen koulutuksen merkitys on toinen. Samalla tavalla lisätään huomautus myös kansainvälisyyden näkökulmasta. Useassa vastauksessa toistuu lisäksi näkemys, jonka mukaan omakielisellä koulutuksella on ennen ollut suuri merkitys, mutta nykyään tilanne on muuttunut. Analysoin seuraavaksi vastaukset taulukossa esitettyssä järjestyksessä.

Vastaajista 125 eli noin 85 % kirjoittaa, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä. Näistä vastaajista suurin osa vahvistaa näkemystään kuvaamalla merkitystä esimerkiksi *erittäin suureksi* tai *mittaamattoman suureksi*. Vahvistettua näkemystä havainnollistavat seuraavat esimerkit 73, 74 ja 75.

(73) *Merkitys on ollut erittäin suuri.* [– –] (YT²N51–60)

(74) *Mittaamattoman suuri.* [– –] (Lu¹M51–60)

(75) *Aivan keskeinen - luonnollisesti.* [– –] (LM61–70)

Esimerkeissä 73, 74 ja 75 vastaajat pitävät omakielistä koulutusta sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksen kannalta merkityksellisenä. He eivät tyydy kuitenkaan toteamaan vain, että merkitystä on ollut, vaan vahvistavat näkemystään eri tavoin. Esimerkeissä 73 ja 74 vastaajien mielestä merkitys on ollut adverbeilla vahvistettuna *erittäin suuri* ja *mittaamattoman suuri*. Esimerkissä 73 vastaaja pitää merkitystä *aivan keskeisenä*. Vastaaja jatkaa merkityksen olevan keskeinen *luonnollisesti*. Vastauksessa omakielinen koulutus nähdään sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä välttämättömänä ja itsestään selvänä.

Sen lisäksi, että moni vastaaja pitää omakielistä koulutusta sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä erittäin tärkeänä, useat tarkentavat näkemystään lisäyksillä esimerkiksi omakielisen koulutuksen ja tieteen suhteesta. Seuraavat esimerkit 76 ja 77 osoittavat, että monessa vastauksessa omakielistä koulutusta pidetään kyllä tärkeänä, mutta tieteen osalta tilannetta ei pidetä niin yksiselitteisenä.

(76) *Pidän omakielistä koulutusta olennaisen tärkeänä [– –]. Tätä ei pidä kuitenkaan korostaa liikaa, sillä maailmassa tieteen kieli on englanti ja sillä jokaisen tutkijan on pystyttävä toimimaan tiedeyhteisössään.* (HuM)

(77) [– –] *jatkotutkimus voi olla ja on monesti luontevampaa englanniksi. Jo perusopiskelussakin on hyvä oppia lukemaan tietoa myös vieraalla kielellä.* [– –] (LN41–50)

Esimerkissä 76 vastaaja kirjoittaa, että omakielisen koulutuksen tärkeyttä *ei pidä korostaa liikaa, sillä maailmassa tieteen kieli on englanti*. Esimerkissä 77 tieteen kieleen viitataan tutkimustyön kautta. Esimerkin 77 vastaaja mainitsee jatkotutkimuksen olevan *luontevampaa englanniksi*, ja että myös *perusopiskelussa on hyvä oppia* käyttämään

myös vierasta kieltä. Näkemykset ovat hyvin samanlaisia kuin aiemmin analysoidut vastaukset kielivalintojen merkityksestä. Luvussa 5.1.2 olen osoittanut, että tyypillisin perustelu kielivalinnoille on tieteellisten julkaisujen kieleen viittaaminen. Sekä niissä että näissä omakielisen koulutuksen merkitykseen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä tältä osin varautuneesti suhtautuvissa vastauksissa painotetaan englannin kielen roolia tieteessä. Vastaajat osoittavat, että nämä kaksi asiaa on erotettava toisistaan.

Englannin kielen rooli korostuu lisäksi vastauksissa, joissa tehdään ero omakielisen koulutuksen merkityksen ja kansainvälisyyden välille. Esimerkki 78 osoittaa, että osa vastaajista pitää omakielistä koulutusta tärkeänä, mutta sen ei haluta häiritsevän kansainvälisyyttä helpottavaa kehitystä.

(78) [—] *Toisaalta yritysmaailmassa ja tieteessä **nykyään kansainvälisyys on tärkeää** eikä ole varaa jäädä kotimaan tasolle vaan on tähdättävä kansainväliselle tasolle. **Tällöin suomenkielinen koulutus ei enää ole tärkeää.*** (Tk³N31–40)

Esimerkin 78 vastaaja pitää kansainvälisyyttä tärkeänä ja kirjoittaa, että siinä suhteessa *suomenkielinen koulutus ei enää ole tärkeä*. Omakielinen koulutuksen ja kansainvälisyyden välillä nähdään ristiriita. Kuten tieteen osalta varauksin omakielisen koulutuksen merkitykseen suhtautuvissa vastauksissa myös näissä kansainvälisyyden osalta varauksellisesti suhtautuvissa vastauksissa toistuu samankaltainen linja kuin aiemmin analysoidussa vastauksissa kielivalintojen merkityksestä. Luvussa 5.1.2. olen osoittanut, että kansainvälisyyteen viittaaminen on kolmanneksi yleisin opetuskielen perustelu, ja sillä perustellaan juuri englanninkielistä opetusta.

Esimerkissä 78 huomioitavaa on myös se, että vastaaja kirjoittaa kansainvälisyyden olevan tärkeää *nykyään*. Tämä piirre toistuu monessa kansainvälisyyteen viittaavassa vastauksessa. Samalla kun kansainvälisyyden ajatellaan olevan tärkeämpi kuin ennen, omakielisen koulutuksen merkityksen kirjoitetaan olevan aiempaa pienempi. Esimerkit 79, 80 ja 81 osoittavat, miten vastauksissa ajatellaan omakielisen koulutuksen merkityksen vähenemisestä.

(79) *Aiemmin merkitys on ollut suurempi* [—] *Mutta **merkitys on ollut heikkenevässä jo tovin aikaa.*** (Tk²M31–40)

(80) [—] ***aiemmin oli merkitys suuri, mutta ei enää.*** [—] (LMyl70)

- (81) [– –] *On kuitenkin mielestäni otettava huomioon, että **englannin merkitys yleiskielenä myös jokapäiväisessä elämässä on vahvistunut merkittävästi.***
(YT¹N31–40)

Esimerkissä 79 mainitaan, että omakielisen koulutuksen merkitys *on aiemmin ollut suurempi*, mutta se on *ollut heikkenemässä jo tovin aikaa*. Samanlainen suhtautumistapa on esimerkissä 80, jossa vastaaja suoraan kirjoittaa, että merkitys ei ole suuri *enää*. Esimerkissä 81 muutosta selitetään sillä, että *englannin merkitys yleiskielenä ja jokapäiväisessä elämässä on vahvistunut merkittävästi*.

Edellä olen tarkastellut vastauksia, joissa omakielisellä koulutuksella nähdään olleen merkitystä, jopa *erittäin tai mittaamattoman suuri* merkitys, suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä. Olen todennut, että useat vastaajat näyttävät kuitenkin suhtautuvan omakielisen koulutuksen merkitykseen tietyin rajauksin. Omakielisellä koulutuksella koetaan olleen merkitystä sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä, mutta nykyään tilanne on muuttunut tieteen osalta. Rajaukset selittävät ristiriitaa tämän kysymyksen vastausten ja aiempien vastausten välillä. Aiemmissa vastauksissa korostuu tätä vastausta huomattavasti enemmän englanninkielisen koulutuksen tarve. Englannin kieli on siis vastaus globaalin nyky-yhteiskunnan ja tieteen tarpeeseen.

Globaalin tieteen tarpeisiin viitataan myös niissä vastauksissa, joissa todetaan, että omakielisellä koulutuksella ei ole merkitystä suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä. Nämä vastaajat perustelevat kantaansa ennen kaikkea tieteen ja tieteellisen koulutuksen näkökulmasta, kuten esimerkissä 82. Sen lisäksi, että vastauksissa korostetaan tiettyä näkökulmaa, ne eivät myöskään ole aivan ehdottomia, kuten esimerkki 83 osoittaa.

- (82) ***Tekniikan alan yliopistotason koulutuksessa suomen kielellä ei koskaan ole ollut avainmerkitystä.*** *Oppimateriaalit ovat olleet pääosin muilla kielillä.*
(Tk³M51–60)

- (83) ***Ei juuri merkitystä*** (Lyli70)

Esimerkissä 82 vastaajaa pohtii omakielisen koulutuksen merkitystä suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä juuri tekniikan alan yliopistokoulutuksen osalta. Vastaajan mukaan siinä suomen kielellä, joka oma kieli valtaosalle suomalaisista, *ei kos-*

kaan ole ollut avainmerkitystä. Merkitystä ei siis kuitenkaan täysin kiistetä, koska vastaaja kirjoittaa nimenomaan *avainmerkityksestä*. Samalla tavalla hieman lieventäen kirjoittaa esimerkin 83 vastaaja. Hänen mukaansa omakielisellä koulutuksella ei ole ollut *juuri* merkitystä. Esimerkki 83 poikkeaa kuitenkin esimerkistä 82 siinä, että vastausta ei rajata minkään tietyn erikoisalan osuuteen.

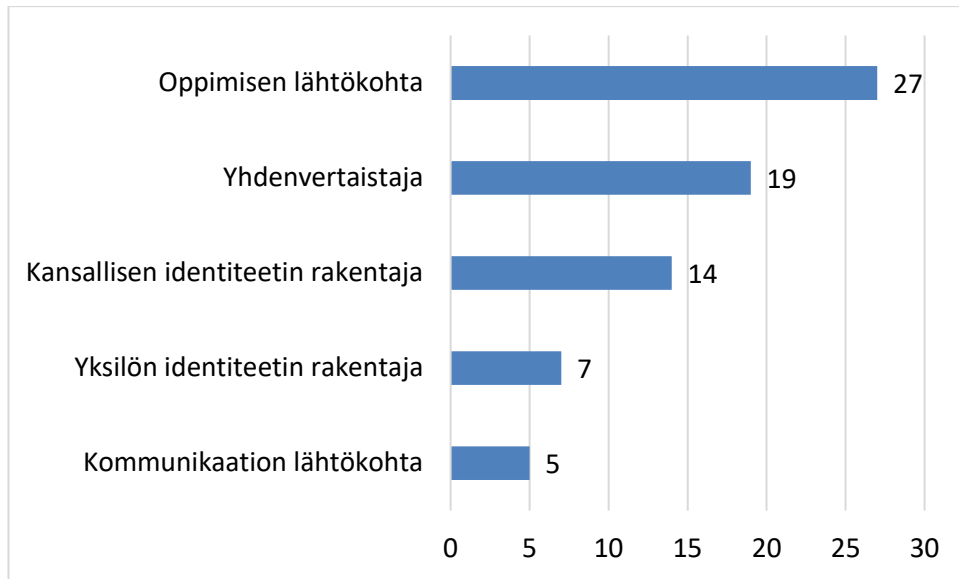
Vaikka vastauksissa siis suhtaudutaan omakielisen koulutuksen merkitykseen sen myöntävästi tai kieltävästi, harvassa vastauksessa kanta on aivan yksiselitteisen kirkas. Lisäksi 17 vastaajaa on ohittanut kysymyksen tai vastanneet siihen, etteivät tiedä tai osaa sanoa. Näiden lisäksi vastausten joukossa on kaksi vastausta, jotka olen luokitellut omaan luokkaansa, joita nimitä muiksi vastauksiksi. Niissä esitetään jokin aiheeseen liittyvä, mutta monitulkintainen kommentti. Selvä kanta ei selviä, kuten esimerkit 84 ja 85 osoittavat.

(84) *Suomi 100!* (LM41–50)

(85) *Maailma muuttuu.* (Tk²M41–50)

Esimerkissä 84 vastaaja viittaa itsenäisen Suomen juhluvuoteen. Omakielisen koulutuksen merkitys sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä on tuonut mieleen itsenäisyyden juhlimisen. Vastauksessa viitataan siis mahdollisesti historialliseen kehitykseen ja ehkä saavutuksiin, mutta kovin paljon pidemmälle vastausta ei pysty kuitenkaan analysoimaan. Samoin avoimeksi jää esimerkin 85 vastaus. Siinä todetaan maailman muuttuvan. Vastaaja on yhdistänyt maailman muuttumisen omakielisen koulutuksen merkitykseen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä, mutta ei avaa näkemystään kuitenkaan enempää. Sitä, mihin suuntaan muutos on vastaajan mielestä menossa, ei kerrota.

Suhtautumistavan lisäksi kiinnostavaa on se, miten vastaajat perustelevat omakielisen koulutuksen merkitystä. Olen jaotellut perustelut viiteen pääluokkaan. Omakielinen koulutus nähdään vastauksissa oppimisen lähtökohtana, yhdenvertaistajana, kansallisen identiteetin rakentajana, yksilön identiteetin rakentajana ja kommunikaation lähtökohtana. Kuvio 9 havainnollistaa, kuinka tyypillinen kukin perusteluluokka on.

KUVIO 9. Frekvenssijakauma perusteluista omakielisen koulutuksen merkitykselle suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä.

Kuvio 9 osoittaa, että omakielisen koulutuksen merkitystä suomalaisen sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä perustellaan viidellä eri tavalla. Yleisin perustelu on omakielisen koulutuksen pitäminen oppimisen lähtökohtana. Toiseksi yleisin perusteluluokka on ne vastaukset, joissa omakielistä koulutusta pidetään yhdenvertaistajana. Tämän luokan vastauksissa ajatellaan myös usein, että yhdenvertaisuus on mahdollistanut väestön koulutustason nousun. Kolmanneksi yleisin perustelu on omakielisen koulutuksen pitäminen kansallisen identiteetin rakentajana. Monessa vastauksessa viitataan myös yksilön identiteettiin. Näistä näkemyksistä koostuu neljäs perusteluluokka. Viidennen luokan muodostavat ne perustelut, joissa oma kieli ja omakielinen koulutus nähdään kommunikaation perustana. Näiden viiden luokan lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että näiden viiden luokan lisäksi vastausten joukossa on paljon vastauksia, joissa perusteluja ei esitetä. Seuraavaksi käsittelemme luokat esimerkkien avulla kuviossa esitetyssä järjestyksessä. Lopuksi pohdin niitä vastauksia, joissa perusteluja ei esitetä.

Yhteensä 27 vastauksessa omakielinen koulutus nähdään ennen kaikkea oppimisen perustana. Esimerkit 86, 87 ja 88 osoittavat, että perustelulla viitataan kielivalintojen merkitystä koskevien vastausten (ks. luku 5.1.2.) tavoin ennen kaikkea perusteiden oppimiseen ja äidinkieleen.

- (86) [– –] *Erityisesti **opintojen alkuvaiheessa** suomenkielisellä opetuksella on suuri merkitys, sillä **perustieto tulisi aina olla saatavilla omalla äidinkielellään*** [– –] (Tk³M21–30)
- (87) *Omakielinen koulutus **perustasolla** on ollut ja on tulevaisuudessa ehdottoman tärkeä. Kandidaatin tutkinnot on syytä pitää suomenkielisinä ja **laki suomenkielisestä opetuksesta kandidaattitasolle voimassa myös tulevaisuudessa***. [– –] (Tk³M61–70)
- (88) *Kyllä mielestäni **ajattelu ja oivaltaminen on kiinni** jotenkin äidinkielessä*. [– –] (Tk²M51–60)

Esimerkissä 86 vastaaja viittaa omakielisen koulutuksen merkityksen olevan suuri ennen kaikkea *opintojen alkuvaiheessa*. Vastaajan mielestä *perustieto tulisi aina olla saatavilla omalla äidinkielellään*. Samalla tavalla *perustason* omakielisyyteen viittaa esimerkin 87 vastaaja. Vastauksessa otetaan esille myös lainsäädännölliset kielipoliittiset toimet ja todetaan, että *laki suomenkielisestä opetuksesta kandidaattitasolle on syytä pitää voimassa myös tulevaisuudessa*.

Esimerkissä 88 kuvataan oppimista ylipäänsä, ja vastaajan mielestä *ajattelu ja oivaltaminen on kiinni äidinkielessä*. Vastaaja edustaa aiemminkin analysoitua näkemystä, jossa otetaan esille äidinkielen perustavanlaatuinen yhteys ymmärtämiseen ja oppimiseen (ks. luku 5.1.2.). Tieteellisen koulutuksen kielivalintojen merkitystä pohdittaessa suomen kieltä perustellaan paljon sillä, että *äidinkielellä ymmärtää syvällisemmin*. Tästä samasta näkemyksestä on kysymys myös näissä omakielisen koulutuksen merkitystä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä perustelemissa vastauksissa.

Toisessa luokassa omakielinen koulutus nähdään yhdenvertaistajana. Omakielisen koulutuksen merkitystä sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä perustellaan yhdenvertaisuudella yhteensä 19 vastauksessa. Yhdenvertaisuudella nähdään olevan suora yhteys korkeaan hyvinvointiin, sivistykseen ja korkeaan koulutustasoon, kuten esimerkit 89 ja 90 osoittavat.

- (89) [– –] *Suomenkielisyys on **tuonut sivistyksen koko kansan ulottuville***. (Lu¹M41–50)
- (90) *Suomenkielinen koulutus on luonnollisesti **mahdollistanut ”kielitaidottomien” ihmisten kouluttautumisen, mikä on nostanut sivistystasoa ja huullakseni mahdollistanut hyvinvointivaltion synnyn***. (Lu¹M31–40)

Esimerkissä 89 vastaaja kirjoittaa, että *suomenkielisyys on tuonut sivistyksen koko kansan ulottuville*. Esimerkissä 90 *koko kansan* sijaan puhutaan ”*kielitaidottomista*” ihmisistä. Esimerkin 90 vastaaja jatkaa, että kansan kouluttautuminen on *nostanut sivistystasoa* ja arvelee, hyvinvointivaltion synty on sen seuraus. Näiden vastaajien mukaan hyvinvointivaltio ei olisi siis mahdollisesta ilman omakielistä koulutusta.

Yhdenvertaisuudesta on mainittava erikseen se, että suurin osa vastaajista kirjoittaa omakielisyydestä juuri suomenkielisyytenä. Kahdessa vastauksessa otetaan kuitenkin esille myös vähemmistökielten näkökulma. Esimerkki 91 havainnollistaa, että kaikissa tapauksissa yhdenvertaisuudesta ei vastaajan mielestä voida puhua.

- (91) [– –] *Saattaa olla, etteivät **Suomen vähemmistökansat**, esim. saamelaiset muistele lämmöllä suomalaisen koulujärjestelmän yhden kielen -politiikkaa sivistysvaltion kehittämisessä.* (Tk²N51–60)

Esimerkissä 91 vastaaja viittaa vähemmistökielten asemaan koulutuksessa ja huomauttaa, etteivät vähemmistökieliä puhuvat suomalaiset Suomessa välttämättä *muistele lämmöllä suomalaisen koulujärjestelmän yhden kielen -politiikkaa sivistysvaltion kehittämisessä*. Enemmistökieliset koulujärjestelmät rajaavat vähemmistökielen käyttöaluetta ja samalla heikentävät kulttuuridiversiteettiä (Saarikivi 2014: 342–343.) Vähemmistökielten asemasta ja koulutuksesta kirjoittaa lisäksi esimerkiksi Skuttnabb-Kangas (2000).

Kolmannessa luokassa omakielisen koulutuksen merkitys nähdään yhdenvertaisuuden sijaan yhteisöllisyytenä: kansallisen identiteetin rakentajana. Tämä näkemys tulee esille 14 vastauksessa, joista kuvaavia esimerkkejä ovat seuraavat esimerkit 92, 93 ja 94.

- (92) *Oletan, että sillä on ollut merkitystä **kansallisen identiteetin rakentumisessa**.* (Tk¹N51–60)
 (93) *Suomen kieli on tietysti keskeinen **väline siirtää kulttuuri- ja perinnearvoja eteenpäin*** [– –] (LM61–70)
 (94) *Kun oma **kansallinen identiteetti** ja hyvinvointivaltio on muodostettu, sitä voidaan kehittää edelleen muodossa, missä juuri **suomen kieli ei enää ole opetuskielenä yhtä tärkeä kuin ennen**.* [– –] (LM31–40)

Esimerkissä 92 vastaaja kirjoittaa suoraan olettavansa, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä *kansallisen identiteetin rakentumisessa*. Esimerkin 93 vastaaja puhuu

samasta aiheesta *kulttuuri- ja perinnearvojen* siirtäjänä. Omakielisellä koulutuksella sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä nähdään siis olleen tietty tehtävä. Kiinnostavaa on, että vastaajat pitävät tehtävää suoritettuna. Esimerkissä 94 vastaaja toteaa, että nyt *kun oma kansallinen identiteetti ja hyvinvointivaltio on muodostettu*, sen nykyiseen kehitykseen ei enää tarvita suomen kieltä *yhtä tärkeänä* opetuskielenä *kuin ennen*. Omakielisen koulutuksen merkitys sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksenä nähdään siis välineellisesti kansallisen identiteetin ja yhteisöllisyyden rakentajana.

Kansallisen identiteetin lisäksi omakielisen koulutuksen merkitys sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä nähdään yksilön henkilökohtaisen identiteetin kautta. Yksilön identiteetin rakentumiseen viitataan yhteensä seitsemässä vastauksessa, ja ne muodostavat neljännen perusteluluokan. Esimerkit 95, 96 ja 97 havainnollistavat, millä tavoin yksilön identiteettiin viitataan.

(95) *Olellainen. Oma identiteetti rakentuu pitkälti suhteessa omaan kieleen.* [– –]
(Tk²N41–50)

(96) [– –] *Kieli on tärkeä osa minuuttamme sekä hyvinvointia.* [– –] (N51–60)

(97) [– –] *kieli on joka tapauksessa niin suuri ajattelun väline ja identiteetin lähde, että se vaikuttaa voimakkaasti läpi elämän* [– –] (LMyli70)

Esimerkissä 95 vastaaja kirjoittaa, että omakielisen koulutuksen merkitys on *olellainen*, ja että *oma identiteetti rakentuu pitkälti suhteessa omaan kieleen*. Esimerkin 96 vastaaja käsittelee aihetta kirjoittamalla, että *kieli on tärkeä osa minuuttamme sekä hyvinvointia*. Esimerkissä 97 vastaaja ottaa esille hiukan toisenlaisen näkökulman. Vastauksessa todetaan, että *kieli on joka tapauksessa niin suuri ajattelun väline ja identiteetin lähde, että se vaikuttaa voimakkaasti läpi elämän*. Koska näin on vastaajan mukaan *joka tapauksessa*, voidaan tässä ajatella, että omakielinen koulutus ei välttämättä ole ainoa mahdollinen vaihtoehto sivistys- ja hyvinvointivaltiossa.

Myös Heikkinen ja Mantila (2011: 138) viittaavat identiteettiin. Heidän mukaansa kielen myötä lainautuu myös maailman kokemisen tapoja, arvoja ja asenteita, ja se muuttaa suomalaista identiteettiä. Suomalaisen identiteetin muuttumisessa voidaan nähdä sekä hyvää että huonoa. (Heikkinen & Mantila 2011: 138.)

Viidennessä perusteluluokassa omakielisen koulutuksen merkitys nähdään ennen kaikkea sen kautta, että oma kieli on kommunikaation lähtökohta. Kommunikaatioon viitataan viidessä vastauksessa, joista poimintoja ovat seuraavat esimerkit 98 ja 99.

- (98) *Ihminen pystyy **ilmaisemaan** syvimmin ja parhaiten omat ajatuksensa, tunteensa ja tutkimustuloksensa suomen kielellä [– –] (YT²N61–70)*
 (99) *Korvaamaton merkitys **keskustelutaidon ja ajattelun kehittäjänä**. (HuN51–60)*

Esimerkissä 98 todetaan, että *ihminen pystyy ilmaisemaan* itseään *syvimmin ja parhaiten suomen kielellä*. Vastaaja viitanee tässä omasta näkökulmasta äidinkieleltään juuri suomenkielisiin. Ilman omakielistä koulutusta ilmaisu jäisi siis jotenkin vajaaksi. Samalla tavalla suhtautuu myös esimerkin 99 vastaaja, joka kirjoittaa, että omakielisellä koulutuksella on *korvaamaton merkitys keskustelutaidon ja ajattelun kehittäjänä*.

Myös kommunikointiin viittaavissa perusteluissa toistuu sama näkemys, joka on tullut esille aiemmin analysoiduissa kielivalintojen merkitystä koskevissa vastauksissa (ks. luku 5.1.2.). Oman kielen, äidinkielen, koetaan vaikuttavan siihen, miten asioita käsitellään. Näkemyksen mukaan äidinkielellä opitaan ja ilmaistaan *syvemmin*. Äidinkielellä käsiteltävät aiheet ymmärretään perusteellisemmin ja niistä pystytään viestimään paremmin.

Viiden edellä esitellyn perusteluluokan lisäksi vastausten joukossa on vastauksia, joissa perusteluja ei esitetä. Niissä todetaan, että omakielisellä koulutuksella joko on ollut tai ei ole ollut merkitystä tai on tietyiltä osin merkitystä, kuten aiemmin olen osoittanut. Näkemystä ei kuitenkaan perustella, kuten esimerkissä 100.

- (100) *Sillä on ollut ensiarvoisen tärkeä merkitys. (HuN31–40)*

Esimerkissä 101 vastaaja toteaa, omakielisellä koulutuksella on ollut *ensiarvoisen tärkeä merkitys*. Näkemykselle ei kuitenkaan esitetä mitään argumentteja: toteamus riittää. Näiden perusteluttomien vastausten taustalla lienee monia syitä. On huomioitava, että kysymys on kyselylomakkeen viimeinen kysymys. Pitkä ja epäsuora kysymyksenasettelu on myös voinut vaikuttaa vastausintoon. Olipa perustelemattomuuden syynä mikä tahansa,

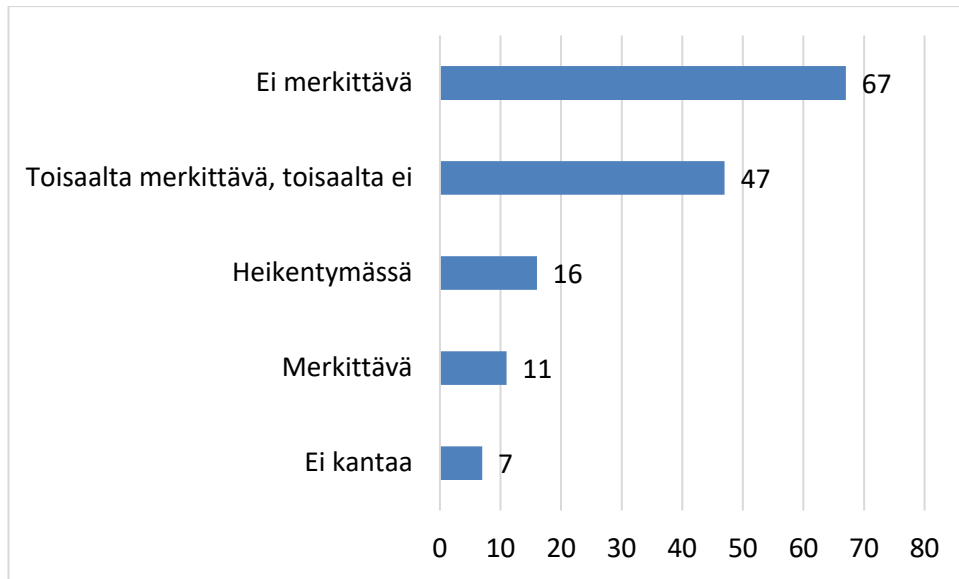
nämäkin vastaukset ovat tarjonneet paljon analysoitavaa suhtautumisesta omakielisen koulutuksen merkitykseen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä.

Olen edellä osoittanut, että suurimmassa osassa vastauksissa omakielisen koulutuksen merkityksen sivistys- ja hyvinvointivaltiossa ajatellaan pääsääntöisesti olevan suuri. Moni vastaaja suhtautuu omakieliseen koulutukseen kuitenkin tietyin varauksin tieteen edistymisen ja kansainvälistymisen osalta. Useassa vastauksessa toistuu myös näkemys, jonka mukaan omakielisen koulutuksen merkitys on ollut huomattava ennen kaikkea historiassa, mutta nykyään tarvitaan myös muita mahdollisuuksia. Aineistoni osoittaa, että omakielisen koulutuksen merkitys nähdään olennaisena ennen kaikkea perusteellisen oppimisen, yhdenvertaisuuden ja kansallisen identiteetin kannalta. Myös yksilön henkilökohtainen identiteetti ja ilmaisuvoima otetaan usein esille.

Omakielisen koulutuksen merkitystä arvioidessa vastaajat kiinnittävät huomiota usein samoihin aiheisiin kuin tieteellisen koulutuksen kielivalintojen merkitystä arvioidessaan. Molempien kysymysten vastauksissa tyypillinen päälinja näyttää olevan näkemys, jonka mukaan rinnakkaiskielisyys on tarpeen. Tämän näkemyksen mukaan suomea tarvitaan muun muassa perusasioiden oppimiseen ja englantia esimerkiksi kansainvälistymiseen. Näkemys ei kuitenkaan ole ainoa tapa suhtautua asiaan: osa pitää englantia ainoana mahdollisena tieteellisen koulutuksen kielenä ja osan mielestä omakielisellä koulutuksella ei ole tieteen osalta ollut merkitystä.

5.3. Arviot suomen kielen asemasta tieteen kielenä

Kyselylomakkeen kysymys 13 *Mikä on suomen asema tieteen kielenä?* vastauksineen tarjoaa pohdittavaa suomesta tieteen kielenä yleensä. Vastauksissa on keskenään hyvin erilaisia näkemyksiä. Päälinjana kuitenkin näyttää olevan, se, että suomen kielen asema tieteen kielenä ei ole merkittävä, kun ajatellaan kansainvälistä tieteentekemistä. Olen jaottellut vastaukset viiteen eri luokkaan. Esittelen luokat seuraavaksi kuviossa 10.

Kuvio 10. Frekvenssijakauma vastaajien näkemyksistä suomen asemasta tieteen kielenä.

Kuvio 10 osoittaa, että lähes puolet, noin 45 % vastaajista ei pidä suomen kielen asemaa tieteessä merkittävänä. Toiseksi eniten on vastauksia, joissa vastaaja ei päädy yksiselitteiseen kantaan. Noin kolmasosa vastaajista jäsentelee, että toisaalta suomen aseman koetaan heikkenevän, mutta asemaan ei muuten oteta selkeää kantaa. Neljännosen luokan vastauksissa suomen kielen aseman todetaan olevan merkittävä. Näissä vastauksissa aseman vahvuutta ei kyseenalaisteta. Viides luokka muodostuu vastauksista, joissa asemaan ei oteta mitään kantaa. Tähän luokkaan kuuluvat muun muassa ne vastaukset, joissa kysymys on ohitettu. Analysoin seuraavaksi nämä viisi pääluokkaa kuvion esittämässä järjestyksessä.

Lähes puolet, noin 45 % vastaajista eli 67 vastaajaa toteaa, että suomen kielen asema tieteen kielenä ei ole merkittävä. Useassa vastauksessa arvio on esitetty syitä erittelemättä. Toisissa vastauksissa aihetta pohditaan taas samojen perusteluiden kautta kuin aiemmin analysoiduissa vastauksissa. Todetaan muun muassa, että suomenkielisellä julkaisemisella jää kansainvälisen keskustelun ulkopuolelle, kielialue on pieni ja suomenkielistä vertailukelpoista tutkimustietoa tuottavia asiantuntijoita, *kriittistä massaa*, on vähän. Vastauksissa todetaan myös, että suomenkielisiä julkaisupaikkoja ei ole tarpeeksi, ja että yliopistojen rahoitusmalli ohjaa keskittymään kansainvälistymiseen. Esimerkit 101–103 havainnollistavat näkemystä.

(101) *olematon* (Lu³N41–50)

- (102) *Ei se saavuta suurtakaan asemaa, koska kansainvälisyys jää pois.* (YT²N41–50)
- (103) *Heikko. Yliopiston (ja OPM:n) palkitsemis- ja rahanjakomalli painottaa voimakkaasti kv-julkaisemista, eli ei suomenkielistä tiedettä.* [– –] (YT²N31–40)

Esimerkissä 101 vastaaja toteaa, että suomen kielen asema tieteen kielenä on *olematon*. Tässä vastauksessa vastaaja ei esitä näkemykselleen perusteluita. Esimerkin 102 vastaajan mukaan suomen kieli *ei saavuta suurtakaan asemaa, koska kansainvälisyys jää pois*. Vastaaja perustelee siis suomen kielen aseman pienuutta sillä, että suomenkielisellä tieteellä ei tavoita kansainvälistä tiedeyhteisöä. Saman näkemyksen jakaa myös esimerkin 103 vastaaja, joka toteaa suomen kielen aseman olevan *heikko*. Esimerkissä 103 vastaaja mainitsee käytännön syyksi kuitenkin sen, että kansainväliseen julkaisemiseen ohjaa voimakkaasti rahoitusmalli. Vastauksissa toistuu siis ennen kaikkea samat argumentit kuin vastauksissa, joissa suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla ei koeta olevan merkitystä tai merkityksen koetaan olevan hyvin vähäinen (luku 5.1.1). Tämän luokan vastauksissa suomen kielen asemalla ei nähdä juuri merkitystä. Tiede koetaan ennen kaikkea kansainvälisenä keskustelualueena, jonne suomen kieli ei sovi.

Toisen luokan muodostavat vastaukset, joissa vastaaja ei suhtaudu suomen kielen asemaan mustavalkoisesti. Suomen kielen asema tieteessä koetaan toisaalta merkittäväksi, mutta toisaalta merkityksettömäksi. Vastaajat jäsentelevät näkemystään kolmella eri tavalla. Ensinnäkin suomen kielen aseman koetaan olevan tietyillä aloilla merkittävä, mutta toisilla aloilla ei. Toisekseen ajatellaan niin, että suomenkielisille suomen kielen asema on merkittävä, mutta muille ja kansainvälisesti ei. Kolmanneksi suomen kielen asemaan suhtaudutaan puntaroivasti siksi, että suomen kieltä pidetään tietyissä tehtävissä tärkeänä ja tietyissä ei. Esimerkit 104–106 havainnollistavat edellä esitettyjä argumentteja.

- (104) *Suomen kieli tieteen kielenä korostuu erityisesti huomanistisilla, yhteiskunnallisilla ja kasvatustieteellisillä aloilla, jossa sillä eittämättä on paikkansa. Tekniikan alalla se ei kuitenkaan ole kovin käytetty, sillä monen kansainvälisen yrityksen työkieli on englanti.* (Tk³M21–30)
- (105) *Suomenkielisille aivan fundamentaalinen, muille ei niinkään.* (HuN51–60)
- (106) *Koulutuksessa ja yleistajuisessa viestinnässä se on tärkeä ja näen, että asema ei ole erityisen uhattu. Koska alkuperäistutkimukset ovat globaaleja, ei englannin kielen käytölle ole vaihtoehtoja.* [– –] (Tk³M41–50)

Esimerkissä 104 vastaaja toteaa, että suomen kielen asemassa tieteen kielenä on alakoh-
taisia eroja. Vastaajan mukaan suomen kieli korostuu *erityisesti huumanistisilla, yhteis-
kunnallisilla ja kasvatustieteellisillä aloilla, jossa sillä eittämättä on paikkansa*. Vastaa-
jan mukaan *tekniikan alalla* suomen kieli *ei kuitenkaan ole kovin käytetty*. Analysoin tie-
teenalakohtaisia eroja lisää luvussa 6.

Esimerkin 105 vastaajan mukaan suomen asema tieteen kielenä on *suomenkielisille aivan
fundamentaalin*, mutta *muille ei niinkään*. Vastaaja viitanee siihen, että kansainväli-
sessä keskustelussa suomen asema ei puhuta, mutta kotimaassa suomea tarvitaan. Aiem-
min tässä tutkimuksessa on tullut ilmi, että suomenkielisille suomi tieteellisten julkaisu-
jen ja koulutuksen tarpeen muun muassa *äidinkielen ilmaisemisen, ymmärtämisen,
identiteetin ja demokratian* vuoksi.

Esimerkissä 106 vastaaja jäsentelee erilaisia käyttöalueita, joissa suomen kieltä tieteessä
tarvitaan. Vastaaja toteaa, että *koulutuksessa ja yleistajuisessa viestinnässä* suomen kie-
lellä on tärkeä rooli. Itse tutkimuksen kieli on kuitenkin englanti, koska *alkuperäistutki-
mukset ovat globaaleja*. Muissa vastauksissa suomen kielen mainitaan olevan viestinnän
kieli myös kotimaisen tiedeyhteisön sisällä. Koulutuksen ja yleistajuisen viestinnän kieli
korostuvat aineistossa kuitenkin erityisesti, kuten myös aiempi analyysi on osoittanut (ks.
luvut 5.1.2 ja 5.2.1).

Kolmannen luokan muodostavat 16 vastausta, joissa todetaan, että suomen kielen asema
tieteen kielenä on heikentymässä. Nykyistä asemaa ei kuitenkaan kuvata niin merkittä-
väksi kuin merkityksettömäksi. Esimerkit 107 ja 108 kuvaavat tämän luokan vas-
tauksia.

- (107) *Suomen kielen asema on heikentynyt, mutta ainakin omalla tieteenalallani
taistellaan sitä vastaan, että englanti ottaisi täydin yliotteen. Valitettavasti ke-
hitys ei ole vain tieteenalalla, vaan opetusministeriön kautta tulevat jul-
kaisujen arviointimääritykset suosivat muita kuin suomenkielisiä julkaisuja.*
(HuN31–40)
- (108) *Suomen arvostus tieteen kielenä on hiipumassa, mikä on todella huolestut-
tavaa.* (HuN31–40)

Esimerkissä 107 vastaaja toteaa, että *suomen kielen asema on heikentynyt*. Vastauksissa
koetaan, että julkaisupaineet heikentävät suomen kielen asemaa. Vastaaja nostaa esiin

myös sen, että julkaisujen arvioinnissa painotetaan englanninkielistä julkaisemista. Muissa vastauksissa mainitaan muun muassa myös kustantajien rooli. Erityisesti keskitytään kuitenkin julkaisufoorumin pisteytykseen. Tämäkin on linjassa aiemmin todettuun (ks. luku 5.1.1.).

Esimerkin 107 vastaaja mainitsee, että *ainakin* hänen tieteenalallaan *taistellaan englannin ylivaltaa vastaan*. Myöskään esimerkin 108 vastaaja ei ole tyytyväinen siihen, että *suomen arvostus tieteen kielenä on hiipumassa*. Vastaaja toteaa sen olevan *todella huolestuttavaa*. Esimerkkien tarkastelu osoittaa, että kolmannen luokan vastauksia yhdistää tyypillisesti myös huolekas suhtautuminen. Suomen kielen asema herättää vastaajissa erilaisia tuntemuksia. Tämän luokan vastauksista huolimatta kaikki vastaajat eivät suhtaudu suomen kielen asemaan huolestuneesti. Analysoin näitä asenteita lisää tämän luvun lopussa.

Neljänteen vastausten luokkaan kuuluvat vastaukset, joissa suomen kielen aseman todetaan olevan merkittävä. Näin toteaa yhteensä 11 vastaajaa. Suomen kielen asemaa kuvataan vahvaksi tieteen kieleksi, kuten esimerkit 109 ja 110 osoittavat.

- (109) *Suomen kielellä **kommunikoidimme edelleen omassa tiedeyhteisössän**i sujuvasti. Vierasperäiset lainasanat yleistyvät tosin nopeasti. Kuitenkin **koemme edelleen merkitykselliseksi oikeakielisyyden ja suomen tiedekielen aseman vaalimisen**. Äärimmäisen **harvinaista on myös että väitöskirjan julkinen tarkastustilaisuus pidettäisiin julkaisukielellä englanniksi**, jos sekä väittelijä että vastaväittäjä ovat suomenkielisiä.* [– –] (LM41–40)
- (110) *Suomen kielen asema on minusta omalla alallani **suhteellisen hyvä**. Englanti toki hallitsee korkeimman tason julkaisemista. Ehkä **viime aikojen korostus tutkimuksen yhteiskunnallisesta merkityksestä on auttanut suomen kielen aseman parantumisessa**.* [– –] (HuM31–40)

Esimerkissä 109 vastaaja kuvailee, että suomen kieltä käytetään hänen tiedeyhteisössään *edelleen sujuvasti*. Vastaaja kertoo, että *oikeakielisyys ja suomen tiedekielen aseman vaaliminen* koetaan merkityksellisenä. Vastaaja antaa myös käytännön esimerkin ja kertoo, että väitöskirjan tarkastustilaisuus pidetään yleensä aina suomeksi. Esimerkissä 109 vastaaja antaa ymmärtää, että suomen kieli tieteessä on merkittävä paitsi ideologisesti myös käytännön tasolla.

Esimerkissä 110 vastaaja toteaa, että suomen kielen asema on hänen alallaan *suhteellisen hyvä*, vaikka englantia hallitsee korkeimman tason julkaisemista. Vastaaja lisää kokevansa, että suomen kielen asema on parantunut ehkä siksi, että viime aikoina on korostettu tutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä. Tässäkin vastauksessa otetaan siis esiin suomen kielen ja sen aseman merkitys yhteiskunnan kannalta – aivan kuten useissa vastauksissa suomenkielisten tieteellisiä julkaisujen merkitystä perustellessakin (luku 5.1.1.).

Viidennen luokan muodostavat vastaukset, joissa suomen kielen asemaan ei oteta kantaa. Näitä vastauksia on yhteensä 7, mikä on vähän muuhun aineistoon verrattuna. Viidennen luokan vastauksissa kysymys on useimmiten ohitettu ja osa vastauksista on taas muuten epäselviä vastauksia. Esimerkki 111 kuvaa tällaisia vastauksia.

(111) ***Vaikea sanoa. Mutta se olisi tärkeää, että suomalaisesta tutkimuksesta kirjoitettaisiin enemmän suomeksi suomalaisiin medioihin.*** (LN31–40)

Esimerkissä 111 vastaaja pohtii, että suomen kielen asemaa tieteen kielenä on *vaikea sanoa*. Vastaaja pohtii aihetta, mutta ei ota selkeää kantaa. Vastaaja kuitenkin viittaa tiedeviestintään ja toivoo, että suomalaisesta tutkimuksesta kirjoitettaisiin enemmän.

Esimerkin 111 tavoin myös monissa muissa vastauksissa ilmaistaan toiveita, huolia tulevaisuuteen tai tyytyväisyyttä nykytilanteeseen. Suomen kielen aseman heikkeneminen koetaan muun muassa *todella huolestuttavana* (esimerkki 108). Kaikilla esiin nouseva tunne ei ole kuitenkaan huoli, vaan vastauksissa on paljon suhtautumiseroja. Esimerkit 112–115 havainnollistavat suhtautumista.

(112) *Gloaalista marginaalinen, mikä on päivän selvää. **Valitettavasti se voi olla sitä pian (ellei ole jo?) myös Suomessa.*** [– –]. (HuM31–40)

(113) *Se on heikentymässä, mutta **sitä tulisi vaalia.*** (YT¹N41–50)

(114) ***On naiivia ajatella, että tieteen kielenä pitäisi olla suomi. Ei tarvitse eikä pidä olla.** Suomi on pieni perähikiä maailmankartalla ja tutkimus on kansainvälistä yhteistyötä, joten tutkimuksen kielen pitää olla globaali, muuta vaihtoehtoa ei yksinkertaisesti ole. Toki yhteiskunnassa tieteestä pitää osata puhua myös kansallisella kielellä.* (Lu³N21–30)

(115) *Huono. **Suomen, eikä minkään muunkaan pienen kieliryhmän kieli voi olla tieteen kieli.** Tieteen tehtävä on ylittää henkiset ja realistiset rajat (mm. maantieteelliset rajat), ja tutkimusmaailman kielen on oltava maailmankieli.* (YT¹N51–60)

Esimerkeissä 112 ja 113 vastaajat osoittavat olevansa huolissaan, mutta esimerkeissä 114 ja 115 nykyinen tilanne nähdään tarpeellisena. Analysoin ensin esimerkkien 112 ja 113 kuvaamaa huolta ja sitten esimerkkien 114 ja 115 osoittamaa huoletonta realismia.

Esimerkissä 112 huoli ilmenee vastaajan sanavalinnoissa: suomen kielen asema voi olla marginaalinen *valitettavasti pian (ellei ole jo?)* myös Suomessa. Suomen kielen marginaalinen asema olisi vastaajan mielestä valitettavaa. Vastaaja pohtii, onko asema marginaalinen jo nyt. Esimerkissä 113 vastaaja sen sijaan toteaa, että suomen kielen asemaa tulisi *vaalia*. Vaalimisnäkökulma ei ole uusi: Mantila (1999: 6) tekee saman huomion vuonna 1998 käydyssä kielipoliittisen ohjelman herättämässä sanomalehtikeskustelussa. Mantilan (1999: 7) mukaan kielen näkeminen suojelukohteena on merkki ajattelutavasta, jonka mukaan kieli ei toimi arjessa kunnolla, vaan on pikemminkin juhlahetkien ”kaunis ja kallis esine”. Esimerkin 113 vastauksesta ei selviä, mitä toimia *vaalimisella* tarkoitetaan. Onko *vaaliminen* ainoastaan juhlapäivien huolehtimista vai yltääkö se myös valintoihin, päätöksiin ja tekoihin myös arjessa?

Esimerkeissä 114 ja 115 vastaajat eivät ole huolissaan. Esimerkin 114 vastaaja toteaa, että suomen *on naiivia ajatella, että tieteen kielenä pitäisi olla suomi*. Myöskään esimerkin 115 vastaajan mukaan *suomen, eikä minkään muunkaan pienen kieliryhmän kieli voi olla tieteen kieli*. Vastaajat painottavat tutkimustyön kansainvälistä keskusteluyhteyttä kaiken muun ylitse. Tätäkin näkemystä on käsitelty myös aiempien vastausten analyysissä: jos tutkimustyön tavoitteena on jakaa tietoa kansainvälisen tiedeyhteisön sisällä, tavoitteen saavuttamiseen tarvitaan lingua franca. Edellä kuvattu huoli ei ole siis tästä näkökulmasta aiheellinen, koska sillä ei ole yhteyttä tutkimustyön tavoitteeseen.

Olen edellä analysoinut sitä, millaiseksi suomen kielen asema tieteen kielenä koetaan. Olen jaotellut vastaukset viiteen luokkaan, joita olen esimerkkien kautta analysoinut. Lähes puolet vastaajista kirjoittaa, että suomen kielen asema tieteen kielenä ei ole merkittävä ja noin kolmasosa pitää sitä toisaalta merkittävänä, mutta toisaalta ei. Lisäksi osa vastaajista määrittelee aseman olevan heikentymässä ja osa pitää asemaa merkittävänä. Ainoastaan pieni osa vastaajista ei ilmaise kantaansa, joten kielen asemasta halutaan kyllä keskustella. Keskustelu onkin moniäänistä, kuten analyysi on osoittanut. Toisaalla sitä leimaa huoli, mutta toisaalla merkityksettömäänsikin asemaan suhtaudutaan huolettoman realistisesti. Näissä näkemyksissä korostuu tutkimustyön kansainvälinen luonne.

Kyselylomakkeen kysymys suomen kielen asemasta kokoaa yhteen ajatukset suomen kielestä tieteellisten julkaisujen ja koulutuksen kielenä. Vastauksissa toistuvatkin samat aiheet ja argumentit kuin aiemmin analysoidussa vastauksissa. Päälinja on edelleen se, että suomen kieli koetaan yhteiskunnan kannalta tärkeäksi tieteen kieleksi. Suomen kieltä ei kuitenkaan pidetä merkityksellisenä, jos toiminta-alueeksi koetaan suomalaista yhteiskuntaa laajemmin koko maailma. Usein tieteen koetaan olevan juuri tällaista globaalia vaikuttamista. Mitä syvemmälle tutkimustyöhön siis mennään, sitä tarpeettomammaksi suomen kieli koetaan. Suomen kielen koetaan taas sopivan tavallisen kansan ja tiedemaailman vasta-alkajien kieleksi: tyypillinen näkemys aineistossa on, että yleistajuistaminen ja tieteellisten opintojen alkuvaihe on hyvä hoitaa suomeksi.

6. TARKASTELU TIETEENALOITTAIN

Edellä olen analysoinut kyselytutkimuksen vastaukset kysymysten pohjalta. Tässä analyysissä en ole vielä eritellyt vastauksia muulla tavoin, vaan olen selvittänyt Oulun yliopiston tutkijoiden näkemyksiä ja hahmotellut kokonais kuvaa vastauksia analysoimalla.

Kuten tutkielman alussa totean, työni on luonteeltaan demografista makrososiolingvistiikkaa, jossa ollaan kiinnostuneita kielen käytöstä ja sen suhteesta sosiaaliseen ympäristöön (ks. luku 2.1.). Yliopistoissa sosiaalisia ympäristöjä on useita. Omat ympäristönsä muodostavat muun muassa eri tieteenalat (ks. esim. Ylijoki 1998: 65–66). Ylijoki (1998) nojaa tutkimuksissaan Biglanin (1973a ja 1973b), Kolbin (1990 [1981]) ja Becherin (2001 [1989]) tutkimuksiin, jotka kaikki ovat jaotelleet tiedekulttuurin erilaisiin kenttiin. Eroja katsotaan olevan niin sisällöissä, sosiaalisessa elämässä kuin oppimistyylyissäkin (Biglan 1973a: 197–201; 1973b: 207–213; Kolb 1990 [1981]: 239–243; Becher 2001 [1989]: 289.)

Erojen on todettu heijastuvan myös kielikysymykseen. Yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien julkaisukäytäntöjä kahdeksassa maassa vertailevan tutkimuksen (Kulczycki, Engels, Pölönen, Bruun ym. 2018) mukaan historiallinen ja kulttuurinen perintö vaikuttaa julkaisukielen ja -formaatin valintaan.

Eroista kertoo myös oman aineistoni vastausten metateksti. Esimerkiksi eräässä vastauksessa todetaan, että *teknisellä ei pohdita vaan annetaan faktoja täsmällisemmin esitettyihin kysymyksiin*. Tutkimuskysymysteni kannalta tämänkaltaista metatekstiä kiinnostavampaa ovat kuitenkin näkemyserot tieteenalojen välillä. Seuraavaksi otan selvää, onko niitä omassa aineistossani. Jos eroja on, niin selvitän, millaisia ne ovat ja mistä ne mahdollisesti johtuvat. Esitän huomioita kunkin tieteenalan osalta yksitellen ja lopuksi vertailen niitä kokoavasti. Aloitan tarkastelemalla luonnontieteiden edustajien vastauksissa esiintyviä tyypillisyyksiä ja epätyypillisyyksiä.

6.1. Luonnontieteet

Luonnontieteisiin kuuluvat Oulun yliopiston luonnontieteellisen (Lu¹), kaivannaisalan (Lu²) ja bio- ja molekyyli-lääketieteen (Lu³) tiedekuntien edustajien vastaukset. Luonnontieteilijöiden suhtautumisessa tieteellisten julkaisujen ja tieteellisen koulutuksen kieleen ei ole koko aineistoon verrattuna mitään huomattavan poikkeavaa.

Tyypillisesti suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla nähdään merkitystä, mutta usein sen todetaan olevan vähäistä. Suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on luonnontieteilijöiden mukaan merkitystä ennen kaikkea yleistajuistamisen kannalta. Ainoastaan äidinkieliisyyteen ja alakohtaisiin eroihin ei viitata luonnontieteilijöiden perusteluissa.

Mitään leimaavaa tai muuten poikkeuksellista ei tule esiin myöskään tieteellisten julkaisujen kieltä ja yhteiskunnallista eriarvoistumista käsittelevissä vastauksissa. Suurin osa luonnontieteilijöistä ajattelee, että kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen. Usein muistutetaan kuitenkin myös siitä, että kansainvälisyys on tieteen ehto, ja siksi englannin rooli on niin merkittävä.

Kuten koko vastaajien joukosta, myös luonnontieteilijöistä suurin osa kannattaa rinnakkaiskielisyyttä: 13 vastaajaa eli 52 % pitää sekä suomea että englantia tarpeellisena opetuskielenä. Usein suomi todetaan tarpeelliseksi perusopinnoissa. Viisi vastaajaa eli 20 % luonnontieteiden edustajista toteaa englannin olevan niin merkittävä, että yksin se riittää tieteellisessä koulutuksessa. Pelkästään suomen puolesta ei kirjoita yksikään luonnontieteilijä. Lopuissa vastauksissa käsitellään kielikoulutustarjontaa tai kysymys on ohitettu. Kolme yleisintä opetuskielen perustelua ovat tieteellisen kirjallisuuden kieli, tuleva työkieli ja kansainväliset yhteydet sekä koko aineistossa että luonnontieteilijöiden osalta. Luonnontieteilijöiden vastauksissa mainitaan myös oppimisen laatu, oppimisen helppous, suomenkielinen tiede ja yleistajuistaminen.

Luonnontieteilijöiden mukaan omakielisen koulutuksen merkitys suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä on ollut suuri. He kuitenkin muistuttavat koko aineiston vastausten tavoin, että tieteen ja kansainvälistymisen osalta ja nykyään tilanne on kuitenkin toinen. Sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä omakielisellä koulutuksella on

ollut luonnontieteilijöiden mielestä merkitystä erityisesti siksi, että oma kieli on oppimisen lähtökohta ja siksi, että omakielinen koulutus rakentaa yksilön identiteettiä. Mitään kovin yleistettävää näistä perusteluista ei kuitenkaan voi tulkita, sillä näkemystään perustelleita vastaajia on vain muutamia. Kaikki edellä mainitut perusteluluokat: oppimisen lähtökohta, yhdenvertaistaja, kansallisen identiteetin rakentaja, yksilön identiteetin rakentaja ja kommunikaation lähtökohta mainitaan kuitenkin vähintään kerran.

Noin puolet luonnontieteilijävastaajista kirjoittaa, että suomen kielen asema tieteessä ei ole merkittävä. Osan mielestä suomella on tehtävänsä, joten suomen kielen asemaakin pohditaan toisaalta hyväksi, toisaalta heikoksi. Lisäksi kolme luonnontieteilijää toteaa, että asema on heikkenemässä, ja yhtä lailla kolmen mielestä asema on hyvä. Kokoavasti voi sanoa, että luonnontieteilijöiden vastauksissa näkyy aineistossa tyypillinen näkemysten ja perustelujen moninaisuus.

6.2. Teknilliset tieteet

Teknillisiin tieteisiin sisältyvät arkkitehtuurin (Tk¹), teknillisen (Tk²) ja tieto- ja sähkötekniikan (Tk³) tiedekuntien edustajien vastaukset. Toisin kuin luonnontieteilijöiden, teknillisen alan tutkijoiden näkemykset poikkeavat koko aineiston enemmistön näkemyksistä useassa kohtaa. Valtavirrasta poikkeavia näkemyksiä on erityisesti tieteellisten julkaisujen kieltä koskevissa vastauksissa. Tieteellisen koulutuksen kielestä teknillisen alan edustajat ovat samoilla linjoilla aineiston enemmistön kanssa.

Muihin tieteenalojen edustajiin verrattuna teknillisten tieteiden edustajien vastauksissa suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys koetaan erityisen vähäisenä. 40 vastaajasta 25 toteaa, että suomenkielisillä julkaisuilla on kuitenkin jotain merkitystä. Usein merkityksen todetaan kuitenkin olevan *marginaalinen* tai *todella vähäinen*. Tyypillisimmin merkitystä nähdään yleistajuistamisen ja yhteiskunnan ja koulutuksen kannalta.

Kymmenessä vastauksessa suomenkielisillä julkaisuilla ei nähdä merkitystä. Vastauksissa ei useinkaan esitetä perusteluja. Kolmessa vastauksessa kuitenkin todetaan, että suo-

menkielisillä julkaisuilla ei voi osallistua kansainväliseen keskusteluun. Lisäksi silmiinpistävää on se, että 15 vastauksessa todetaan, ettei alalla ole suomenkielisiä julkaisuja lainkaan tai juurikaan.

Teknillisten tieteiden edustat suhtautuvat poikkeavasti myös tieteellisten julkaisujen kielen vaikutukseen eriarvoistumisessa. Koko aineiston vastaajista enemmistö toteaa, että kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen. Teknillisten tieteiden vastaajista 25 eli yli 60 % vastaa, että tieteellisten julkaisujen kieli ei vaikuta. Vastaajat kirjoittavat muun muassa, että kieli ei vaikuta *mitenkään* tai *millään tavalla*. Aineistossa on myös vastauksia, joissa tieteellisten julkaisujen kielen koetaan vaikuttavan eriarvoistumiseen. Tässäkin teknillisten tieteiden edustajat erottuvat, ja valtavirrasta poiketen vastaavat tyypillisesti, että englantia vähentää eriarvoisuutta.

Tieteellisen koulutuksen kielen osalta lähes puolet teknillisten tieteiden edustajista kannattaa rinnakkaiskielisyyttä. Kolmessatoista vastauksessa eli noin 30 %:ssa vastauksista kirjoitetaan englannin puolesta. Lisäksi aineistossa on kaksi vastausta, joissa suomen kielen todetaan olevan tärkein opetuskieli.

Teknillisten tieteiden edustajat perustelevat opetuskieliä tyypillisimmin tieteellisen kirjallisuuden kielellä, kansainvälisyydellä ja tulevalla työkielellä. Myös suomenkielinen tiede, oppimisen laatu, oppimisen helppous ja ulkomaiset kielenoppijat mainitaan.

Omakielinen koulutus sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä koetaan tärkeänä myös teknillisten tieteiden edustajien vastauksissa. Teknillisten tieteiden edustajien vastauksissa ei ole ainoatakaan mainintaa, että omakielisellä koulutuksella ei olisi ollut jotain merkitystä. Tyypillisesti omakielinen koulutus koetaan oppimisen lähtökohtana. Myös kansallisen identiteetin rakentamisesta ja yhdenvertaistamisesta on mainintoja.

Suomen kielen asemaa kysyttäessä teknillisten tieteiden edustajat eivät poikkea koko aineiston linjoista lainkaan. Hieman yli puolet teknillisten tieteiden vastaajista toteaa, että suomella ei ole merkittävää asemaa. Suurin osa vastaajista viittaa pieneen kielialueeseen ja kansainvälisen keskustelun ulkopuolelle jäämiseen. Paitsi että suomen kielen asemaa pidetään muun aineiston tavoin heikkona, myös muita näkemyksiä on. Seitsemässä vastauksessa puntaroidaan suomen kielen aseman olevan toisaalta merkittävä ja toisaalta ei.

Tässä viitataan usein tieteenalakohtaisiin eroihin ja erilaisiin tehtäviin, esimerkiksi yleistajuistamiseen. Lisäksi neljässä vastauksessa todetaan, että suomen kielen asema tieteessä on hyvä ja merkittävä.

6.3. Lääke- ja terveystieteet

Lääke- ja terveystieteissä on lääketieteellisen tiedekunnan (L) edustajien vastaukset. Lääketieteilijät erottuvat vastauksillaan ennen kaikkea korostamalla suomenkielisen tieteellisen julkaisemisen yhteiskunnallista merkitystä sekä äidinkielen roolia kommunikaation lähtökohtana.

Muiden tieteenalojen edustajien tavoin myös lääketieteen tutkijoiden enemmistön mielestä suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä. Useassa vastauksessa todetaan, että niiden merkitys on hyvin pieni. Selvästi erottava piirre lääketieteen tutkijoiden vastauksissa on se, että julkaisujen yhteiskunnallinen merkitys korostuu. Lähes puolet lääketieteen vastaajista kirjoittaa, että suomenkieliset julkaisut ovat merkittäviä tiedon levittäjiä tutkimuksesta käytäntöön. Suomenkieliset lääketieteelliset julkaisusarjat *Duodecim* ja *Lääkärilehti* mainitaan tässä usein. Tärkeän yhteiskunnallisen tehtävän lisäksi useassa vastauksessa muistutetaan kuitenkin, että kansainvälisen keskustelun kieli on englanti.

Lääketieteilijöiden vastauksissa kysymykseen tieteellisten julkaisujen eriarvoistavasta vaikutuksesta yhteiskuntaan on melko tasainen hajonta. 15 vastaajaa kirjoittaa, että kielellä on vaikutusta ja 11 vastaajan mukaan ei. Lisäksi 10 vastaajaa ei ota aiheeseen kantaa. Useimmissa vastauksissa viestitään kuitenkin, että englanti on tieteen kieli: *kansanvälisesti käytetty kieli, lingua franca, pääkieli ja vallitseva kieli*, jonka avulla julkaisuja voidaan arvioida kansainvälisesti kielialueiden rajojen yli. Sen vuoksi eriarvoistavasta vaikutuksesta yhteiskunnassa ei ole välttämättä tarpeen puhua.

Kuten muillakin tieteenaloilla, myös lääketieteessä kannatetaan rinnakkaiskielisyyttä opetuksessa. Vastauksissa viitataan usein tieteen kieleen ja kansainvälisiin yhteyksiin. Lisäksi tuleva työkieli on tärkeässä roolissa. Myös oppimisen laatuun ja äidinkieliseen koulutukseen kiinnitetään huomiota.

Lääketieteilijöiden vastaukset kysymykseen omakielisen koulutuksen merkityksestä suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä ovat samassa linjassa koko aineiston vastausten kanssa. Suurin osa kokee, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä. Ainoastaan yhdessä vastauksessa todetaan, ettei omakielisellä koulutuksella ole *juuri* merkitystä. Lääketieteilijät pitävät omakielistä koulutusta tärkeänä ennen kaikkea oppimisen ja kommunikaation lähtökohtana. Myös kansallinen identiteetti toistuu vastauksissa. Erottavaa on se, että lääketieteilijät korostavat kommunikaation merkitystä. Toki on huomattava, että nyt kysymys on muutamista perustelijoista. On kuitenkin erityistä, että lähes kaikki kommunikaation rakentumiseen viittaavat vastaukset ovat lääketieteilijöiden vastauksia.

Edellä esiteltyjen luonnontieteiden ja teknillisten tieteiden sekä koko aineiston tavoin myöskään lääketieteilijät eivät pidä suomen kielen asemaa tieteessä merkittävänä. Hie-
man yli puolet lääke- ja terveystieteiden tieteenalan vastaajista toteaa, että merkitystä ei ole tai se on hyvin pieni. Kymmenen vastaajaa jäsentelee suomen aseman olevan toisaalta hyvä, toisaalta heikko. Näissä vastauksissa kirjoitetaan, että tietyillä aloilla ja tietyissä tehtävissä tarpeellinen ja tärkeä, ja siksi sen asemakin on niissä turvattu. Lisäksi neljä vastaajaa toteaa yksiselitteisesti, että suomen kielen asema on merkittävä. Lääketieteilijöiden vastauksissa ei olla pääsääntöisesti huolissaan suomen kielen asemaa. Vain yksi vastaaja toteaa, että suomen kielen asema on *heikkenemässä*. Tyypillisesti vastaajat suhtautuvat suomen kielen asemaan suhtaudutaan neutraalisti. Vastaukset ovat lyhyitä, ja niissä todetaan muun muassa, että suomen asema tieteessä on *varsin pieni, eikä se voi merkittävää asemaa koskaan saavuttaakaan*.

6.4. Yhteiskuntatieteet

Yhteiskuntatieteisiin kuuluvat Oulun yliopiston kauppakorkeakoulun (YT¹) ja kasvatus-tieteellisen tiedekunnan (YT²) vastaukset. Suurin osa yhteiskuntatieteilijöistä vastaa, että suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä. Monissa vastauksissa todetaan, että merkitys on vähäinen. Vastausten joukossa on kuitenkin myös vastauksia, joissa suomenkielisten tieteellisten julkaisujen todetaan olevan *erittäin tärkeitä*. Lääketieteilijöiden

tavoin suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitystä perustellaan erityisesti yhteiskunnan kannalta. Suomenkielisten julkaisujen todetaan *tavoittavan paremmin kentän toimijat*. Eräs vastaaja kirjoittaa, että hänen edustamallaan tieteenalalla *tutkitaan suomalaista yhteiskuntaa ja pyrkimyksenä on vaikuttaa Suomen yhteiskunnan kehitykseen*. Yhteiskunnallisen merkityksen lisäksi merkitystä nähdään yleistajuistamisen ja suomen kielen kannalta.

Muiden tieteenalojen edustajien tavoin myös yhteiskuntatieteilijät toteavat, että tutkijan on osallistuttava kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun englanninkielisillä julkaisuilla. Myös suomenkielisen julkaisemisen kannattamattomuudesta on mainintoja. Muutama vastaaja toteaa myös, ettei omalla alalla ole suomenkielistä julkaisukanavaa.

Eräässä vastauksessa suomenkielisen ja englanninkielisen julkaisemisen välillä ei nähdä ristiriitaa. Vastauksessa todetaan, että suomenkielellä julkaiseminen on välttämätöntä, eikä se tarkoita *eristäytymistä kansainvälisestä teoreettisesta tai metodologisesta tai metodisesta kehiksestä kai keskusteluista eikä myöskään kansainvälisen muun tutkimuskirjallisuuden seuraamisen laiminlyömistä*. Vastaaja korostaa suomenkielisten julkaisujen yhteiskunnallista merkitystä.

Yhteiskuntatieteilijöiden vastauksissa tieteellisen julkaisujen kielen koetaan vaikuttavan eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Tutkijoiden eriarvoisuus ei nouse vastauksissa esiin, vaan näkökulma on nimenomaan eriarvoistumisessa yhteiskunnassa muuten. Pääsääntöisesti yhteiskuntatieteilijät kokevat, että englannin kieli lisää eriarvoistumista, mutta se on kuitenkin välttämättömyys.

Valtaosa yhteiskuntatieteilijöistä pitää sekä suomea että englantia sopivana tieteellisen koulutuksen kielenä. Englantia perustellaan ennen kaikkea kansainvälisellä opiskelijajoukolla ja muilla kansainvälisillä yhteyksillä. Suomen koetaan olevan tarpeellinen erityisesti oppimisen vuoksi.

Yhteiskuntatieteilijät vastaavat, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä. Aineistossa ei ole ainoatakaan vastausta, jossa merkitys kiistettäisiin. Vain muutamat yhteiskuntatieteilijät perustelevat vas-

taustaan. Perusteluissa viitataan useimmiten omakieliseen koulutukseen oppimisen lähtökohtana. Yhteiskuntatieteilijöiden vastauksissa toistuu erityisen usein näkemys, jonka mukaan omakielisen koulutuksen merkitys on nykyään pienempi kuin ennen.

Yhteiskuntatieteilijöiden mukaan suomen kielen asema tieteessä ei ole merkittävä. Eri-tyispiirre yhteiskuntatieteilijöiden vastauksissa on se, useassa vastauksessa aseman todetaan heikkenevän. Yhteiskuntatieteilijöitä muista tieteenaloista erottaa myös se, että useassa vastauksessa suuntaa pidetään huolestuttavana. Vastaajien mukaan suomen asemaa tulisi *vaalia* ja *arvostaa enemmän*. Enemmistö vastaajista ei ota kuitenkaan arvottavaa kantaa, vaan toteavat neutraalisti, että suomen kielen asema on heikko.

6.5. Humanistiset tieteet

Humanistisia tieteitä edustavat humanistisen tiedekunnan (Hu) vastaukset. Humanistisen tiedekunnan edustajat pitävät suomenkielisiä tieteellisiä julkaisuja merkityksellisinä. Kaikissa vastauksissa todetaan, että suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä. Suurin osa vastaa, että merkitys on *tärkeä*, *erittäin tärkeä* tai *erittäin suuri*. Vain kolmessa vastauksessa todetaan, että merkitys on *melko pieni*.

Kuten muillakin tieteenaloilla, myös humanistisissa tieteissä suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitystä perustellaan ensisijaisesti yhteiskunnan kannalta. Vastauksissa todetaan muun muassa, että suomeksi julkaiseminen *palvelee yliopiston kolmatta tehtävää eli yhteiskunnallista vaikuttamista*. Humanististen tieteiden edustajien perusteluissa erityispiirre on se, että vastauksissa vedotaan usein kieleen. Kieltä käsitellään humanistien vastauksissa kahdella tavalla. Toinen näkökulma on suomen säilyminen tieteen kielenä. Suomen kieli tieteessä nähdään arvokkaana, ja sen asema halutaan säilyttää. Toinen näkökulma on tutkijoiden oikeus tehdä tutkimusta omalla äidinkielellään.

Yli puolet humanististen tieteiden edustajista toteaa, että tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen. Pääsääntöisesti englannin koetaan lisäävän eriarvoisuutta. Useassa vastauksessa pelätään, että tieto keskittyy vain tiettyjen omaksuttavaksi, jolloin tiede eriytyy muusta yhteiskunnasta. Tämän katsotaan olevan *otollista maastoa pseudotieteen*

voittokululle. Toisaalta vastauksissa korostuu myös näkemys, että vaikka kieli jonkin verran vaikuttaa, sen vaikutus on muihin tekijöihin verrattuna hyvin pieni.

Muiden tieteenalojen edustajien tavoin myös enemmistö humanististen tieteiden vastajista kannattaa rinnakkaiskielisyyttä. Tieteellisen koulutuksen kielivalintoja pidetään tärkeinä. Humanistien vastauksissa on muihin tieteenaloihin verrattuna erityisen monta kielikoulutustarjontaa käsittelevää vastausta. Huomattavaa on myös se, että moni vastaaja puoltaa myös erityisesti suomea. Kuten tieteellisten julkaisujen kielessä, myös tässä vedotaan suomen kielen säilymiseen tieteen kielenä. Muita yleisiä perusteluja ovat tuleva työkieli ja oppimisen laatu. Englantia puolletaan erityisesti kansainvälisten yhteyksien ja tieteellisen kirjallisuuden kielen osalta.

Humanistit vastaavat, että omakielisellä koulutuksella on ollut *erittäin tärkeä* merkitys suomalaisen sivistys- ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksessä. Tässä humanistivastaajat ovat yksimielisiä. Ainoastaan yksi vastaaja ei ota kantaa. Yhteiskuntatieteilijöiden tavoin vain muutamat vastaajat perustelevat vastaustaan. Perusteluissa vedotaan ennen kaikkea omakieliseen koulutukseen yhdenvertaistajana ja oppimisen lähtökohtana.

Humanistit kokevat suomen aseman tieteen kielenä toisaalta merkittävänä mutta toisaalta heikkona. Useassa vastauksessa kirjoitetaan, että tilanne vaihtelee tieteenaloittain. Vastauksissa todetaan myös, että suomen asema on kansainvälisesti erittäin pieni, mutta kotimaassa kuitenkin merkittävä. Yhteiskuntatieteilijöiden vastausten tavoin useassa humanistin vastauksessa näkyy huoli tulevaisuudesta.

6.6. Yhteenveto vertailusta tieteenaloittain

Suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys koetaan erityisen vähäiseksi luonnontieteissä ja teknillisissä tieteissä. Luonnontieteilijöiden ja teknillistieteilijöiden näkemys on, että suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä yleistajuistamisen kannalta. Vastauksissa viitataan usein popularisoituihin julkaisuihin. Itse tieteen kannalta niillä ei kuitenkaan koeta olevan juuri merkitystä. Lääke- ja terveystieteilijät, yhteiskuntatieteilijät sekä humanistit näkevät suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla edellisiä sel-

keämmän tehtävän. He toteavat suomenkielisten julkaisujen olevan tärkeitä ennen kaikkea yhteiskunnan kannalta: tutkimustiedon välittäjinä päätöksentekoon ja käytännön työhön kotimaassa.

Vaikka erot tieteenalojen välillä eivät ole räikeitä, syitä niille voi pohtia. Oman aineistoni tieteenalakohittaiset erot eivät kuitenkaan näytä sopivan Salosen (2000: 129) jaotteleen tieteiden kentästä ja oikeutuksesta. Vastaus ei siis löydy Salosen (2000: 129) konkreettisista tai abstrakteista arvoista. Biglanin (1973a: 197–201) hahmotelmiin eroja voi peilata helpommin, mutta selkeää ja tiivistä yhteyttä kova–pehmeä-akselin tai puhdas–soveltava- akselin tieteisiin on hankala soveltaa.

Teknillistieteilijät ovat ainoita, jotka vastaavat tyypillisesti, että tieteellisten julkaisujen kieli ei vaikuta eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Kaikilla muilla tieteenaloilla vallitsee käsitys, että vaikutusta on, mutta se kuuluu tieteen luonteeseen. Usein todetaan, että tiedettä tehdään tieteen ehdoilla, ja kansainvälisyys kuuluu niihin.

Alakohtaiset erot näkyvät ennen kaikkea tieteellisten julkaisujen kieltä koskevissa näkemyksissä. Tieteellisen koulutuksen kielen osalta näkemykset ovat kaikilla tieteenaloilla melko samanlaiset. Ennen kaikkea kannatusta saa rinnakkaiskielisyys. Lisäksi vastauksissa on joitain tyypillisyyksiä. Esimerkiksi lääke- ja terveystieteissä, teknillisissä tieteissä ja luonnontieteissä myös englanti saa huomattavan usealta vastaajalta kannatusta ja humanistisissa tieteissä taas suomea kannatetaan poikkeuksellisen paljon.

Myös opetuskielten perusteluissa eri tieteenalat erottuvat toisistaan vain hieman. Pääsääntöisesti kaikilla tieteenaloilla viitataan tieteellisen kirjallisuuden kieleen, tulevaan työkielen ja kansainvälisiin yhteyksiin. Näillä perustellaan tyypillisesti tarvetta englannille. Työkielen osalta argumentoidaan tosin paljon myös suomen puolesta. Lisäksi suomea kannatetaan erityisesti pedagogisista syistä ja humanistisilla aloilla myös kielen kannalta.

Kaikilla tieteenaloilla enemmistö vastaajista on yksimielisiä siitä, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksessä. Näkemystä perustellaan erityisesti oppimisen, yhdenvertaisuuden, kansallisen identitee-

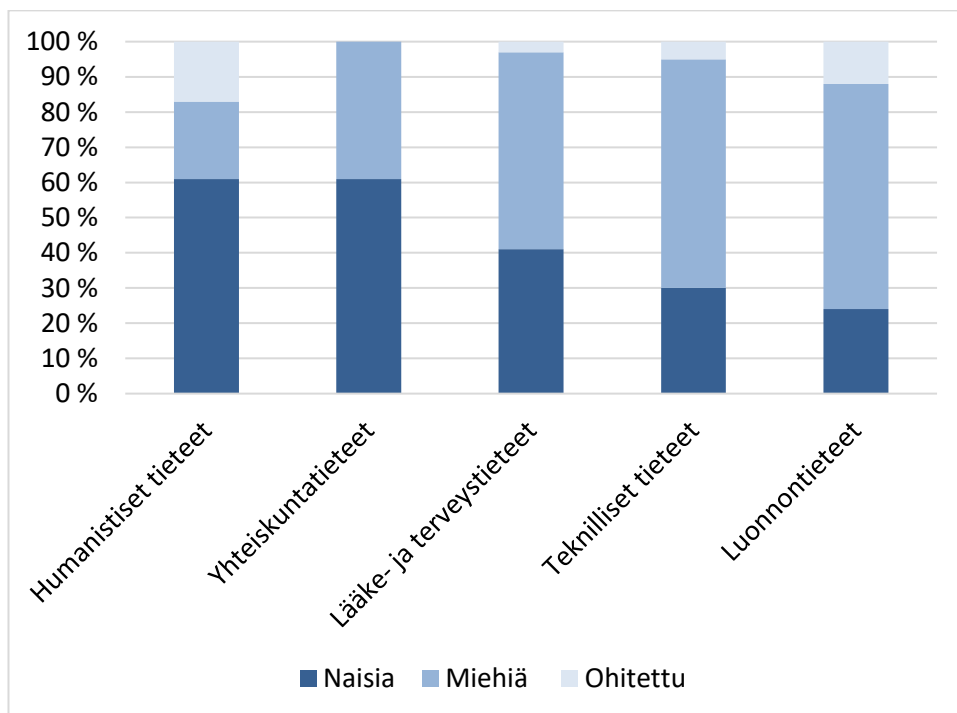
tin ja kommunikaation kannalta. Eri tieteenaloilla painottuu eri perustelut. Täytyy kuitenkin huomioida, että perusteluissa on kysymys vain muutamien vastaajien näkemyksistä. Sen vuoksi niistä ei voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä.

7. TARKASTELU SUKUPUOLEN JA IÄN PERUSTEELLA

Tieteenalojen lisäksi näkemyksiä on tarpeen tarkastella myös muiden sosiaalisten muut-
tujen perusteella. Seuraavaksi otan selvää, näyttääkö vastaajien sukupuolella ja iällä
olevan vaikutusta näkemyksiin.

7.1. Miten näkemykset jakautuvat sukupuolten välillä?

Sukupuolensa ilmoittaneista vastaajista noin 55 % on miehiä ja 45 % naisia. Aineiston
tarkastelu osoittaa, että sukupuolten välillä on melko vähän näkemyseroja. Sukupuolten
välisiä näkemyseroja pohtiessa on kuitenkin syytä huomioda, että naiset ja miehet ja-
kaantuvat epätasaisesti eri tiedekuntiin. Kuvio 11 osoittaa, miten sukupuolet ovat edus-
tettuina kunkin tieteenalan vastauksissa.

KUVIO 11. Prosenttijakauma nais- ja miesvastaajista tieteenaloittain.

Kuten kuvio 11 huomataan, luonnontieteiden, teknillisten tieteiden ja lääke- ja terveystieteiden vastaajista suurin osa on miehiä. Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden

vastauksissa naisia on taas yli 60 % vastaajista. Tuloksista ei kuitenkaan voida luotettavasti päätellä, kertovatko erot enemmän tieteenalakohtaisista eroista vai sukupuolten välisistä eroista.

Selvä enemmistö sekä naisista että miehistä pitää suomenkielisiä tieteellisiä julkaisuja merkityksellisinä ensisijaisesti yhteiskunnan kannalta. Kansainvälisen keskustelun ulkopuolelle jääminen ja kannattamattomuus toistuvat vastauksissa usein. Suomenkielisten julkaisujen tehtävä koetaan erityisesti kotimaisen tiedeviestinnän kautta. Miehet painottavat yleistajuistamista naisia enemmän.

Sukupuolten välillä ei ole eroa myöskään suhtautumisessa julkaisujen kielen vaikutukseen yhteiskunnan eriarvoistumisessa. Sekä naiset että miehet vastaavat, että julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen yhteiskunnassa. Molemmat toteavat myös usein, että muut syyt ovat kieltä merkittävämpiä. Lisäksi sekä naisten että miesten vastauksissa on mainintoja siitä, että kieli asettaa tutkijat keskenään eriarvoiseen asemaan.

Sukupuolten välillä ei ole eroja myöskään tieteellisen koulutuksen opetuskieliin suhtautumisessa. Sekä naiset että miehet pitävät rinnakkaiskielisyyttä hyvänä asiana. Myös argumentoinnissa toistuvat samat näkemykset: suomen kieltä perustellessa viitataan usein oppimisen laatuun ja tulevaan työkieleen. Englantia taas perustellaan sillä, että se on tieteen kieli, jolla voi toimia myös kansainvälisesti.

Sekä naisten että miesten mukaan omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksessä. Molemmissa sukupuolissa viitataan eniten omaan kieleen oppimisen lähtökohtana. Sen jälkeen naiset viittaavat kommunikaatioon ja miehet kansalliseen identiteettiin.

Suurin osa naisista toteaa, että suomen kielen asema tieteessä ei ole merkittävä. Monessa vastauksessa asemaa käsitellään kuitenkin myös kahtiajakautuneesti: toisaalta suomen kielellä on merkittävä asema, toisaalta mitätön. Tällaisessa dikotomisessa ajattelussa suomen kielen asema nähdään tärkeänä kotimaassa, tietyillä aloilla ja tiedeviestinnässä, mutta kansainvälisesti tarkasteltuna asemaa ei ole.

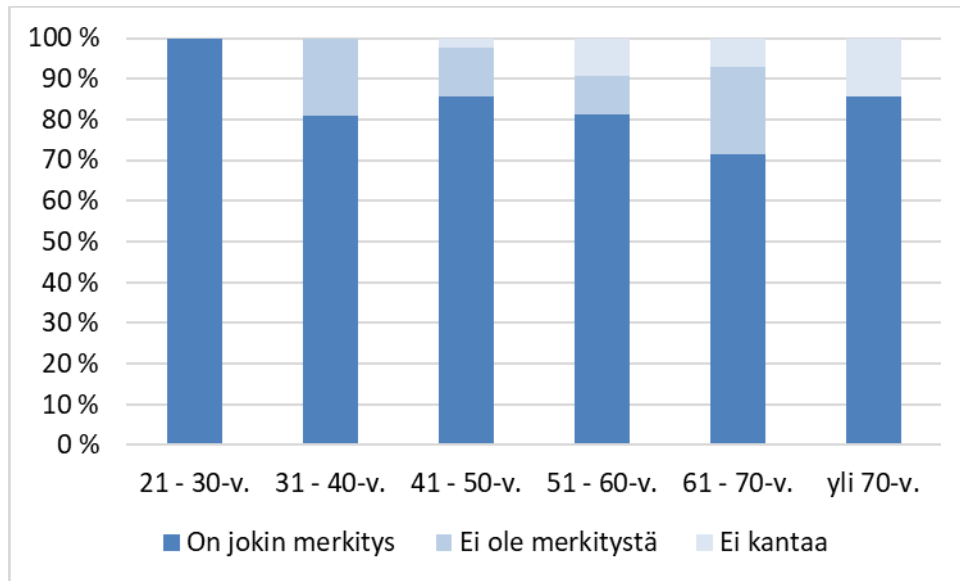
Kokoavissa näkemyksissä suomen kielen asemasta tieteessä sukupuolten välillä ei ole juuri eroa. Sekä naiset että miehet toteavat, että suomen kielen asema on pieni. Molempien sukupuolten edustajien vastauksissa on sekä huolestuneita että tyytyväisiä vastauksia.

Kiinnostavaa on se, että vaikka näkemyksissä ei näytä sukupuolten välillä olevan eroja, tieteenalojen edustajien sukupuolijakaumassa toistuu samat ryhmittymät: luonnontieteissä ja teknillisissä tieteissä yli 60 % vastaajista on miehiä ja näkemykset melko samankaltaiset. Sama huomataan myös lääke- ja terveystieteissä, joissa sukupuolijakauma on tasaisin ja näkemyksetkin asettuvat niin kutsuttujen kovien tieteiden ja pehmeiden tieteiden välille. Yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä yli 60 % vastaajista on naisia ja myös näissä näkemykset menevät usein yhteen.

7.1. Miten näkemykset jakautuvat ikäryhmittäin?

Tieteenalan ja sukupuolen lisäksi tarkastelen, vaikuttaako vastaajien ikä näkemyksiin. Nostan esiin sellaisia havaintoja, joissa ikäryhmien väliset erot näkyvät tai eivät näy. Olen ryhmitellyt vastaajat ikävuosikymmenittäin viiteen ryhmään: 21–30-vuotiaisiin, 31–40-vuotiaisiin, 41–50-vuotiaisiin, 51–60-vuotiaisiin, 61–70-vuotiaisiin ja yli 70-vuotiaisiin. Aineistoni perusteella myöskään vastaajien ikä ei vaikuta näkemyksiin suuresti.

Kaikissa ikäryhmissä todetaan pääsääntöisesti, että suomenkielisillä julkaisuilla jokin merkitys. Kuvio 12 havainnollistaa näkemysten melko tasaista jakautumista.

Kuvio 12. Prosenttijakauma vastaajien näkemyksistä suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkityksestä.

Kuvio 12 havainnollistaa, että suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla koetaan olevan merkitystä. Suomenkieliset julkaisut koetaan tärkeinä ennen kaikkea yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Vastaukset vaihtelevat jonkin verran ikäryhmittäin. Huomattavin ero on se, että nuorimpien vastaajien joukossa yksikään ei kiellä suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitystä.

Nuorimpien vastaajien eli 21–30-vuotiaiden mukaan suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä yhteiskunnan kannalta. Myös yleistajuistamiseen viitataan. Julkaisujen kielen koetaan vaikuttavan eriarvoistumiseen niin, että englannin käyttö lisää eriarvoistumista. Opetuskielistä kaikki 21–30-vuotiaat kannattavat rinnakkaiskielisyttä. Omakielisellä koulutuksella todetaan olleen merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksessä. Vastauksissa korostuu äidinkielen merkitys perusopinnoissa. Omakielistä koulutusta pidetään oppimisen lähtökohtana. Suomen kielen asemaa ei pidetä merkittävänä, eikä vastauksista välity huolestumista.

Myös 31–40-vuotiaiden vastaajien mukaan suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä yhteiskunnan kannalta. Usein viitataan myös yleistajuistamiseen. Lisäksi vastauksissa toistuu maininta siitä, että kansainväliseen keskusteluun voi osallistua vain englannilla. Pääsääntöisesti julkaisujen kielen todetaan vaikuttavan eriarvoistumiseen, mutta

vastakkaisia näkemyksiä on myös. Opetuskielten osalta eniten kannatetaan rinnakkaiskielisyyttä. Tieteen kieli, tuleva työkieli, oppiminen ja kansainväliset yhteydet ovat yleisimpiä perusteluita. Omakielisellä koulutuksella todetaan olleen merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksessä. Omakielistä koulutusta pidetään oppimisen lähtökohtana ja yhdenvertaistajana. 31–40-vuotiaiden vastauksissa toistuu usein näkemys, jonka mukaan omakielisellä koulutuksella ei enää ole yhtä suurta merkitystä kuin aikaisemmin. Suomen kielen asemaa tieteessä ei pidetä merkittävänä.

Muiden vastaajien tavoin myös 41–50-vuotiaat pitävät suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitystä ennen kaikkea yhteiskunnallisena. Osaltaan siihen liittyy myös tieteen yleistajuistaminen, joka mainitaan myös monessa vastauksessa. Lisäksi 41–50-vuotiaat viittaavat jonkin verran myös kieleen. Suomenkielisten tieteellisten julkaisujen todetaan ylläpitävän suomen kieltä tieteessä. Myös tutkimustyön äidinkielisyydestä muistutetaan. Tieteellisten julkaisujen kielen ei pääsääntöisesti koeta vaikuttavan eriarvoistumiseen. Vastaajat asettavat tälle kuitenkin usein ehdon: tieteestä täytyy viestiä myös yleistajuisesti ja suomen kielellä. Tieteellisen koulutuksen kielissä 41–50-vuotiaat pitävät tarpeellisena rinnakkaiskielisyyttä. Sekä suomea että englantia todetaan tarvittavan. Opetuskieliä perustellaan ennen kaikkea kansainvälisillä suhteilla, tulevalla työkielellä, tieteellisen kirjallisuuden kielellä, oppimisen laadulla ja äidinkielisellä koulutuksella. Myös 41–50-vuotiaat ovat yksimielisiä siitä, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksessä. Vastauksissa viitataan usein siihen, että äidinkielen koulutus mahdollistaa oppimisen ja yhdenvertaistaa. Yleisesti suomen kielen asemasta tieteessä 41–50-vuotiaat toteavat useimmiten, että asema ei ole merkittävä.

51–60-vuotiaiden vastaukset eivät huomattavasti eroa nuoremman ikäryhmän vastauksista. Suomenkielisten julkaisujen merkitystä pidetään yhteiskunnallisena. Niiden avulla tieto saadaan laajasti käytäntöön. Tieteellisten julkaisujen kielen ei useimmiten koeta vaikuttavan eriarvoisuuteen yhteiskunnassa. Vastauksissa korostetaan kuitenkin tieteen yleistajuistamisen merkitystä. Tieteellisen koulutuksen kielen osalta 51–60-vuotiaat kannattavat pääsääntöisesti rinnakkaiskielisyyttä. Opetuskieltä perustellaan eniten tieteellisen kirjallisuuden kielellä. Myös kansainvälisyys, oppimisen laatu ja äidinkielen koulutus painottuvat. Äidinkielistä koulutusta arvostetaan myös omakielisen koulutuksen

merkitystä pohtivissa vastauksissa. Tyypillisesti 51–60-vuotias vastaa omakielisellä koulutuksella olleen merkitystä ennen kaikkea oppimisen kannalta. Omakielinen koulutus koetaan myös yhdenvertaistajana ja kommunikaation lähtökohtana. Myös kansalliseen identiteettiin viitataan. Suomen kielen asemaa tieteessä pidetään vähäisenä, mutta tietyillä aloilla ja kotimaassa erittäin merkityksellisenä.

61–70-vuotiaiden vastausten joukossa on eniten niitä vastauksia, joissa suomenkielisillä julkaisuilla ei nähdä merkitystä. Kuitenkin valtaosa 61–70-vuotiaistakin vastaajista pitää suomenkielisiä julkaisuja ainakin tietyiltä osin merkittävinä. Julkaisuilla koetaan olevan merkitystä yleistajuistamisessa sekä tiedon soveltamisessa koulutuksessa ja käytännön työssä. Tämän ikäryhmän näkemykset tieteellisen julkaisujen kielen vaikutuksesta eriarvoistumiseen vaihtelevat eniten. Osa vastaajista toteaa, että kielellä ei ole vaikutusta, osan mielestä englantia on tasoittanut eriarvoisuutta ja osa taas toteaa englannin valta-aseman lisäävän sitä. Tieteellisen koulutuksen kieltä pohtiessa 61–70-vuotiaat vastaajat mainitsivat tyypillisesti suomen kielen olevan tarkoituksenmukainen perusopinnoissa ja englannin kielen myöhemmissä opinnoissa. Rinnakkaiskielisyys saa siis eniten kannatusta. Kie-livalintaa perustellaan eniten kansainvälisyydellä, oppimisen laadulla ja tieteellisen kirjallisuuden kielellä. Ikäryhmän vastaajat ovat lähes yksimielisiä siitä, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksessä. Tyypillisesti merkitys nähdään ennen kaikkea oppimisen kannalta. Kuten eriarvoistumisnäkemyksissä, myös yleisissä arvioissa suomen kielen asemasta tieteessä on hajontaa. Lähes yhtä moni vastaaja viittaa olemattomaan merkitykseen kuin tärkeään merkitykseen. Moni kirjoittaa myös, että tieteen yleistajuistamisessa ja koulutuksessa merkitys on ehdoton, mutta itse tieteessä mitätön.

Muiden ikäryhmien tavoin myös yli 70-vuotiaiden vastaajien mukaan suomenkielisten tieteellisten julkaisujen merkitys on tieteen yleistajuistamisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Tieteellisten julkaisujen kielen eriarvoistava vaikutus näkyy tyypillisesti vastaajien mukaan siinä, että ilman englantia ei toimia tieteessä. Tieteellisen koulutuksen osalta vanhimmat vastaajat kannattavat sekä rinnakkaiskielisyyttä että englantia. Opetuskieltä perustellaan tieteellisen kirjallisuuden kielellä, tulevalla työkielellä, oppimisen laadulla ja kansainvälisyydellä – aivan kuten muissakin ikäryhmissä pääsääntöisesti. Selvä enemmistö ikäryhmän vastaajista toteaa, että omakielisellä koulutuksella on ollut merkitystä suomalaisen hyvinvointi- ja sivistysvaltion kehityksen kannalta. Usein mainita jää

vain toteamukseksi, mutta osassa eritellään merkitys tarkemmin kansallisen identiteetin, yksilöllisen identiteetin ja yhdenvertaisuuden kannalta. Yleinen arvio suomen kielen asemasta tieteen kielenä on melko yhtenäinen: pääsääntöisesti suomen kieltä ei pidetä merkittävänä.

8. TULOKSET KOOTUSTI

Tutkielmassani olen osoittanut, että Oulun yliopiston tutkijoilla on suomen kielestä tieteen kielenä useita eri näkemyksiä. Aivan erityisesti suomen kielellä nähdään merkitystä tiedeviestinnän ja tieteellisten perusopintojen kielenä. Kieleen suhtaudutaan siis ennen kaikkea välineenä, joskin identiteettimerkitykseenkin kiinnitetään toisissa vastauksissa huomiota.

Tieteellisen koulutuksen osalta suomen kieltä pidetään arvossa ennen kaikkea perusopinnoissa. Osa vastaajista toteaa, että opetuskielenä suomen kieli ei ole yhtä tärkeässä roolissa kuin ennen. Yhtäältä kielestä ei olla innokkaita pitämään kiinni, mutta toisaalta sen merkitys nähdään oppimisen kannalta keskeisenä ja siksi perusopintoihin sopivana. Rinnakkaiskielisyys saa kannatusta kaikilla tieteenaloilla.

Tieteellisten julkaisujen kielenä suomen kielellä koetaan olevan yhteiskunnallinen merkitys. Osa vastaajista huomauttaa myös kielen ja ajattelun yhteydestä ja painottaa suomenkielisen tutkimustyön merkityksestä myös tutkijalle itselleen.

Vaikka itse tieteelliset julkaisut kirjoitetaan englanniksi, suomen kielellä nähdään selvä rooli tieteen tulosten viemisessä kentälle. Yhteiskunnallinen hyöty koetaan tärkeänä yliopistojen kolmantena tehtävänä, ja sen toteuttamisessa todetaan tarvittavan suomenkielistä tiedeviestintää.

Erot eivät yksiselitteisesti ole selitettävissä vastaajien iällä, sukupuolella tai tieteenalalla, vaikka niissäkin yhtäläisyyksiä on.

9. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkielmassani tutkinut Oulun yliopiston tutkijoiden näkemyksiä suomen kielestä tieteen kielenä. Tutkielmaa tehdessä olen tehnyt valintoja, jotka ovat ohjanneet tutkielmaani tiettyyn suuntaan. Kyselylomake osoittautui työn edetessä hieman epäselväksi. Muotoilu ei ollut tarpeeksi selkeä, koska vastaajat olivat vastauksissaan miettineet esimerkiksi, mitä tarkoittaa ”yliopiston opetuskielten näkökulma”. Nykyistä selkeämmät kysymykset olisivat helpottaneet myös analyysia.

Tutkielman alkumetreillä päädyin valitsemaan tutkimusmenetelmäksi sisällönanalyysin. Se on ollut erittäin hyvä ratkaisu näin laajalle aineistolle. Muilla menetelmillä analyysia olisi ollut haastavaa pitää koossa. Kiehtovaa olisi toki ollut analysoida aineistoa esimerkiksi sisältölähtöisen diskurssianalyysin keinoin. Silloin aineiston täytyisi olla huomattavasti pienempi, ja silloin voisi tarttua ensisijaisesti siihen, **miten** aiheesta puhutaan. Nyt tyydyin vain tekemään huomioita, että adverbit *tietysti* ja *valitettavasti* toistuvat usein.

Aineiston koossapitäminen ei ollut täysin ongelmaton nytkään. Aineistoa olisi voinut rajata vielä enemmän. Optimaalinen tilanne olisi ollut se, että olisin voinut rajata aineistosta saman määrän nais- ja miesvastaajia jokaisesta tiedekunnasta. Sitten tieteenalakohdaiset ja sukupuolten väliset erot olisivat olleet nykyistä helpommin tulkittavissa. Nyt vastauksissa saa näkyä Oulun yliopiston historia ja nykypäivä aavistuksen verran teknillisiin tieteisiin painottuneena.

Tätä tutkielmaa tehdessä on herännyt lukuisia ajatuksia ja kysymyksiä, joissa riittää pohdittavaa jatkossakin. Erityisen mielenkiintoista olisi vastaavantyyppinen tutkimus myös muista yliopistoista. Näkemyksiä ja käytänteitä olisi kiinnostavaa vertailla keskenään. Lisäksi olisi kiinnostavaa perehtyä myös muiden kuin tutkijoiden näkemyksiin. Kuka ottaa selvää, millaisia näkemyksiä on esimerkiksi opiskelijoilla, seuraavalla sukupolvella? Kolmas esimerkki jatkotutkimusmahdollisuuksista olisi yleistajuistamisen rooliin perehtyminen. Koska tutkielmani osoittaa, että suomen kieltä pidetään merkittävänä erityisesti tiedeviestinnän osalta, jää kiinnostamaan, kenen tehtäväksi yleistajuistamisen ajatellaan kuuluvan.

Olen tutkielmallani halunnut osallistua keskusteluun ja uskon ja toivon, että keskustelu kielestä, sen käytöstä ja käyttöalasta jatkuu edelleen. Pidän tärkeänä, että keskustelu jatkuu niin kahvipöydissä, mediassa, koulutuksessa, tieteessä kuin päätöksenteossakin. Osaltani yhdyn tällä tutkielmallani myös Suomen kielen lautakunnan kannanottoon kansallisen kielipoliittisen ohjelman laatimisen puolesta. Myöskään Oulun yliopiston hallitus ei ole allekirjoittanut ja ottanut käyttöön jo kertaalleen laadittua kielistrategiaansa. Tutkielmani kuitenkin osoittaa, että useimmat pitävät sekä suomea että englantia tarpeellisena opetuskielenä ja englannin kielen merkityksen ja roolin todetaan kasvaneen *huimasti* viime vuosien aikana. Kielipolitiikka on ohjailua, ja sitä kannattaa tehdä tässä hetkessä niin nykyhetken kun tulevaisuuden tarpeita tarkastellen.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

148 tutkijan verkkokyselyvastaukset, jotka on kerätty Oulun yliopiston tutkijoilta 27.11.2017–6.1.2018. Aineisto on tutkielman tekijällä.

Kirjallisuus

- BECHER, TONY 2001 (1989): *Academic tribes and territories: intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. 2. laitos. Ballmoor: Society for Research into Higher Education.
- BIGLAN, ANTHONY 1973A: The Characteristics of Subject Matter in Different Academic Areas. – *Journal of Applied Psychology* 57 3/1973 s. 195–203.
- BIGLAN, ANTHONY 1973B: Relationship between Subject Matter Characteristic and the Structure and Output of University Departments. – *Journal of Applied Psychology* 57 3/1973 s. 204–213.
- BUCCHI, MASSIMIANO 1998: *Science and the media. Alternative routes in scientific communication*. London: Routledge.
- DAVIES, ANNA – FIDLER, DAVIES – GORBIS, MARINA 2011: *Future Work Skills 2020*. Palo Alto: Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute. http://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf. (15.5.2019.)
- EDELMAN, HENDRIK 1994: Precursor to the serials crisis: German science publishing in the 1930s. *Journal of Scholarly Publishing* 3/1994 s. 171–178.
- ESKOLA, JARI 2015: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. – Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* s.185–206. Jyväskylä: PS-kustannus.
- ESKOLA, JARI – SUORANTA, JUHA 2003: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- HEIKKINEN, VESA – MANTILA, HARRI 2011: *Kielemme kohtalo*. Helsinki: Gaudeamus.

- HAKULINEN, AULI – KALLIOKOSKI, JYRKI – KANKAANPÄÄ, SALLI – KANNER, ANTTI – KOSKENNIEMI, KIMMO – LAITINEN, LEA – MAAMIES, SARI – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2009: *Suomen kielen tulevaisuus: kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- HUHTA, MARJATTA 2011: Työelämän kielitaidon tarpeet ja kielikoulutuspolitiikka. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 2011 (4). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/tyoelaman-kielitaidon-tarpeet-ja-kielikoulutuspolitiikka>. (8.2.2018.)
- HUHTALA, ANNE 2017: ”On ollut etuoikeus opiskella ruotsia”: yliopisto-opiskelijat pohtivat ruotsin kieltä ja sen opiskelua. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 2017 (12). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2017/201don-ollut-etuoikeus-opiskella-ruotsia201d-yliopisto-opiskelijat-pohtivat-ruotsin-kielta-ja-sen-opiskelua>. (8.2.2018.)
- HULTGREN, ANNA KRISTINA – GREGERSEN, FRANS – THØGERSEN, JACOB (toim.) 2014: *English in Nordic Universities. Ideologies and practices*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- JUULI 2018: Julkaisutietoportaali suomalaisten tutkimusorganisaatioiden opetus- ja kulttuuriministeriölle raportoimista julkaisutiedoista. <http://www.juuli.fi/>. (3.5.2018.)
- JULKAISUFOORUMI 2018: Luokitteluperusteet. <http://www.julkaisufoorumi.fi/fi/arvioinit/luokitteluperusteet>. (8.5.2018.)
- KARVONEN, ERKKI – KORTELAINEEN, TERTTU – SAARTI, JARMO 2014: *Julkaise tai tuhoutu! Johdatus tieteelliseen viestintään*. Tampere: Vastapaino.
- KARVONEN, ERKKI 2017: Mitä on tiedeviestintä? Tieteen kehitystä. Luento Oulun yliopistossa 21.11.2017.
- KOLB, DAVID A. 1990 [1981]: Learning Styles and Disciplinary Differences. – Arthur W. Chickering ym. (toim.), *The Modern American College* s. 232–255. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- KOLEHMAINEN, TARU 2016: Ylioppilaskokelaiden oikeinkirjoituksesta. – *Kielikello* 1/2016 s. 16–17.
- KOTILAINEN, LARI 2009: Pelasta suomi. – *Kielikello* 3/2009 s. 16–17.
- KULCZYCKI, EMANUEL – ENGELS, TIM C. E. – PÖLÖNEN, JANNE – BRUUN, KASPER – DUŠKOVÁ, MARTA – GUNS, RAF – NOWOTNIAK, ROBERT – PETR, MICHAL – SIVERTSEN, GUNNAR – ISTENIČ STARČIČ, ANDREJA – ZUCCALA, ALESIA 2018: Publication patterns in the social sciences and humanities: evidence from eight European countries. *Scientometrics* 116 7/2018. s. 463–468.

- KÄRNFELT, JOHAN 2000: *Mellan nytta och nöje: ett bidrag till populärvetenskapens histori i Sverige*. Stockholm: B. Östlings Bokförlag Symposium 2000.
- LAUNIS, VEIKKO 2013: Tieto vai ”mutu” rokotuspäätöksen pohjana? – *Duodecim* 22/2013 s. 2413–2419.
- LILJA, JOHANNA 2012: *Challeniging the Matthew effect: International exchange of publication in four Finnish learned societies until Second World War*. Helsinki: The Finnish Society of Science and Letters.
- LILJA, JOHANNA 2013: Tieteellinen julkaiseminen eilen, tänään, huomenna. – *Tieteessä tapahtuu* 2/2013 s. 15–20.
- LINDBERG, BO 1997 [1993]: *Latina ja Eurooppa*. Suomeksi toimittanut Osmo Pekonen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- MANTILA, HARRI 1999: Äidinkieli vai valtionkieli, kulutushyödyke vai suojelukohde? Kielipoliittisen ohjelman vastaanotosta. *Kielikello* 1/1999 s. 4–7.
- MERTON, ROBERT K. 1973 [1942]: The Normative Structure of Science. – Robert K. Merton & Norman W. Storer, *The Society of Science. Theoretical and Empirical Investigations*, 1973. Chigago: The University of Chigago Press.
- MILES, MATTHEW B. – HUBERMAN, MICHAEL A. – SALDAÑA JOHNNY 2014: *Qualitative Data Analysis. A Methods Sourcebook*. California: Sage Publications.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2008: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Saja-vaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, 2008. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. s. 13–38.
- OKSALA, TEIVAS 1997: Latinan kielen vaiheita Suomessa. – Osmo Pekonen (toim.), *Latina ja Eurooppa*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- OULUN YLIOPISTO 2017: Oulun yliopiston hallituksen kokouspöytäkirja 6/2017.
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2016: *Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen perusrahoituksen laskentakriteereistä*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160331>.
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2018a: Kieltenopetus alkaa jatkossa jo ensimmäiseltä luokka-asteelta – 4,3 miljoonaa valtionavustuksia jaettu. Lehdistötiedote 16.4.2018. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kieltenopetus-alkaa-jatkossa-jo-ensimmaiselta-luokalta-4-3-miljoonaa-valtionavustuksia-jaettu. (18.4.2018.)
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2018b: Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. <http://minedu.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>. (8.5.2018)

- SAARIKIVI, JANNE 2014: Vähemmistökielien suojeleminen ja vähemmistökielinen koulutus saamelaiskontekstissa s. 341–350 – Pigga Keskitalo, Veli-Pekka Lehtola ja Merja Paksuniemi (toim.), *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. <http://www.migrationinstitute.fi/fi-les/pdf/A50.pdf>.
- SALOLAHTI, MARJO 2014: *Lukiolaisten ja ammattiopistolaisten käsityksiä fennistiikasta*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- SALONEN, TOIVO 2001: *Tieteenfilosofia*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- SAJAVAARA, KARI – PIIRAINEN-MARSH, ARJA 2008: *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/47535>.
- SAJAVAARA, ANU – SALO, MAILIS 2007: Työelämän kielitaitotarpeet ja kielikoulutus. – Sari Pyöhönen & Minna-Riitta Luukka (toim.), *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. s. 233–249. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- SKUTTNABB-KANGAS, TOVE 2000: *Linguistic genocide in education – or worldwide diversity and human rights?* Mawah: Lawrence Erlbaum associates.
- SOKOLOFF, LEON 2002: Refugees from Nazism and the biomedical publishing industry. *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences* 2/2002 s. 317–324.
- SUOMEN KIELEN LAUTAKUNTA 2018: Suomi tarvitsee pikaisesti kielipoliittisen toimintaohjelman. Suomen kielen lautakunnan kannanotto 26.10.2018. Kannanotto Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivuilla. https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman (20.12.2018.)
- TARKIAINEN, KARI 1997: Porthan, Henrik Gabriel. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/2599> (19.6.2019.)
- TIEDEBAROMETRI 2016 http://www.tieteentiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2016.pdf.
- TILASTOKESKUS 2018: Tieteenala 2010. <https://www.stat.fi/meta/luokitukset/tieteenala/>. (27.4.2018.)
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2012: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- VIPUNEN 2018: Opetushallinnon tilastopalvelun tilastot yliopistojen kansainvälisyydestä 2000–2016. <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Kansainv%C3%A4lisyys.aspx>. (8.2.2018.)
- VIPUNEN 2018: Opetushallinnon tilastopalvelun tilastot yliopistojen opiskelijamääristä 2000–2016. <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Opiskelijat-ja-tutkinnot.aspx>. (8.2.2018.)
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio: <http://scripta.kotus.fi/visk>. (27.4.2018.)
- YLIOPISTOLAKI 558/2009 § 2
- YLIOPISTOLAKI 558/2009 § 11
- ZIMAN, JOHN 2000: *Real Science: What it is, and what it means?* Cambridge: Cambridge University Press.

LIITE 1. Kyselylomake.

Suomi tieteen kielenä

Tämä kysely on tarkoitettu Oulun yliopiston tutkijoille. Jos et ole tutkija Oulun yliopistossa, älä vastaa, kiitos!

Vastaajan taustatiedot

1. Työ ja koulutus

Tehtävänimike _____

Tutkinto _____

2. Tiedekunta

- ☐ Arkkitehtuurin tiedekunta
- ☐ Biokemian ja molekyyliääketieteen tiedekunta
- ☐ Humanistinen tiedekunta
- ☐ Kaivannaisalan tiedekunta
- ☐ Kasvatustieteiden tiedekunta
- ☐ Luonnontieteellinen tiedekunta
- ☐ Lääketieteellinen tiedekunta
- ☐ Oulun yliopiston kauppakorkeakoulu
- ☐ Teknillinen tiedekunta
- ☐ Tieto- ja sähkötekniikan tiedekunta

3. Äidinkieli

4. Sukupuoli

5. Ikä

- ☐ 21–30 vuotta
- ☐ 31–40 vuotta
- ☐ 41–50 vuotta
- ☐ 51–60 vuotta
- ☐ 61–70 vuotta
- ☐ yli 70 vuotta

Kysymykset

6. Mitä kieltä tai kieliä käytät työssäsi eniten?

- ☐ suomea
- ☐ englantia

☐ jotain muuta:

7. Missä yhteyksissä käytät englantia?

8. Missä yhteyksissä käytät suomea?

9. Missä yhteyksissä käytät muita kieliä?

10. Mikä on kielivalintojen merkitys tieteellisessä koulutuksessa?

Pohdi kysymystä yliopiston opetuskielten näkökulmasta.

11. Mikä merkitys suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on?

12. Miten tieteellisten julkaisujen kieli vaikuttaa eriarvoistumiseen yhteiskunnassa?

13. Mikä on suomen asema tieteen kielenä?

14. Arvioi, mikä merkitys omakielisellä koulutuksella on ollut suomalaisen sivistys- ja hyvinvointivaltion kehityksessä.

LIITE 2. Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä.

Infor- mantti	Vastaus	Tiivistetty ilmaus	Ala- luokka	Ylä- luokka
HumM41- 50	<p>sillä on kaksi TÄRKEÄÄ merkitystä. 1) Se on suomalaisen tutkijan yhteiskuntavastuun pääkieli. Meidän tulisi kantaa vastuamme suomen- ja kansankielisestä tiedonjulkaisusta. Yhteiskunta maksaa ison osan työstämme - yhteiskunnan kuuluu myös saada tuotettu tieto haltuunsa ymmärtämässään muodossa. 2) Äidinkieli on ajattelun kieli. Vaikka teemme suurimman osan tutkimustyöstä nykyään englanninkielisessä ympäristössä on aivojumien parasta hoitoa tutkimustemaatiikan käsittely omalla kielellä, jolloin kielellä leikitely on myös mahdollista ja asioiden käsittely saa uuden ulottuvuuden. Olen huomannut sen tosi tehokkaaksi keinoksi, mutta myös huomannut, ettei tätä näkökulmaa ymmärretä etenkin lyhytnäköiseen tehokkuusajatteluun orientoineilla tahoilla.</p>	Suomenkielisellä julkaisemisella on merkitystä yhteiskunnallisesti. Suomenkielisellä julkaisemisella on merkitystä äidinkielen käyttämisen merkityksen kautta.	1. yhteiskunnallinen vai- kutta- vuus, 2. äidinkielisyys	Suomenkielisillä tieteellisillä julkaisuilla on merkitystä.

LIITE 3. Tilastoja Oulun yliopiston julkaisujen kielistä. (Juuli 2018.)

VÄITÖSKIRJAT 2016

	yhteensä	englannin- kielisiä	%	suomen- kielisiä	%
Luonnontieteet	48	46	95,83 %	2	4,17 %
Tekniikka	51	50	98,04 %	1	1,96 %
Lääke- ja terveystieteet	66	61	92,42 %	5	7,58 %
Yhteiskuntatieteet	23	17	73,91 %	6	26,09 %
Humanistiset tieteet	14	3	21,43 %	11	78,57 %
yhteensä	202	177	87,62 %	25	12,38 %

TIETEELLISET MONOGRAFIAT 2016

	yhteensä	englannin- kielisiä	%	suomen- kielisiä	%
Luonnontieteet	8	8	100 %	0	0 %
Tekniikka	3	2	66,67 %	1	33,33 %
Lääke- ja terveystieteet	0	0	0 %	0	0 %
Yhteiskuntatieteet	4	3	75 %	1	25 %
Humanistiset tieteet	8	4	50 %	4	50 %
yhteensä	23	17	73,91 %	6	26,09 %

VERTAISARVIOIDUT ARTIKKELIT 2016

	yhteensä	englan- ninkieli- siä	%	suo- menkie- lisiä	%	muun- kieli- siä	%
Luonnontieteet	676	665	98,37 %	5	0,74 %	2	0,30 %
Tekniikka	599	590	98,50 %	2	0,33 %	0	0,00 %
Lääke- ja terveystieteet	738	661	89,57 %	43	5,38 %	3	0,41 %
Yhteiskuntatieteet	265	229	86,42 %	32	12,08 %	3	1,13 %
Humanistiset tieteet	200	137	68,50 %	49	24,50 %	13	6,50 %
yhteensä	2 482	2 286	92,10 %	131	5,28 %	21	0,85 %

LIITE 4. Yliopistojen rahoitusmalli vuodesta 2017 alkaen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018b.)

	Vaikutavuus	Laatu	Kansainvälisyys	
Koulutus 39 %	<div>suoritettut ylemmät korkeakoulututkinnot 13 %</div> <div>suoritettut alemmat korkeakoulututkinnot 6 %</div> <div>avoimena yo-opetuksena, erillisinä opintoina ja erikoistumiskoulutuksina suoritettut opintopisteet 2 %</div> <div>valmistuneet työlliset 2 %</div>	<div>55 op suorittaneiden määrä 10 %</div> <div>opiskelijapalaute 3 %</div>	<div>ulkomaalaisten suorittamat ylemmät korkeakoulututkinnot 1 %</div> <div>kansainvälinen opiskelijavaihto 2 %</div>	Laajuus
Tutkimus 33 %	<div>suoritettut tohtorintutkinnot 9 %</div> <div>julkaisut 13 % - vertaisarvioitdut: julkaisufoorumin tasoluokka 3 (kerroin 4), luokka 2 (3), luokka 1 (1) ja luokka 0 (0,1)</div> <div>- muut julkaisut, (kerroin 0,1)</div>	<div>kilpailtu tutkimusrahoitus 9 % - josta kansainvälinen kilpailtu tutkimusrahoitus 3 % - josta muu kilpailtu tutkimusrahoitus 6 %</div>	<div>ulkomaalainen opetus- ja tutkimushenkilöstö 2 %</div>	
Koulutus- ja tiedepolitiikan tavoitteet 28 %	<div>strategiapерusteinen rahoitus 12 %</div> <div>alakohtaisuus 9 % (taidealat, tekniikka, luonnontieteet, lääketieteelliset alat)</div> <div>valtakunnalliset tehtävät 7 % (valtakunnalliset erityistehtävät, harjoittelukoulut, Kansalliskirjasto)</div>			

LIITE 5. Julkaisufoorumin luokitteluperusteet.

Julkaisufoorumin tasoluokkien kriteerit ovat seuraavat (Julkaisufoorumi 2018):

Taso 0
Tasolle 0 sijoitetaan ne julkaisukanavat, jotka eivät täytä jotakin tason 1 kriteereistä. Tasomerkitä 0 ei anna julkaisukanavalle mitään erityistä statusta, vaan se on luokituksen näkökulmasta samanarvoinen kuin Julkaisufoorumiin kuulumaton julkaisukanava.
Taso 1
<p>Tasolle 1 voidaan hyväksyä ne suomalaisen tutkimuksen näkökulmasta keskeisimmät kotimaiset ja ulkomaiset sarjat, konferenssit sekä kirjakustantajat, jotka täyttävät tieteellisen julkaisukanavan määritelmän:</p> <ul style="list-style-type: none">• julkaisukanava on erikoistunut tieteellisten tutkimustulosten julkaisemiseen• julkaisukanavalla on asiantuntijoista koostuva toimituskunta• tieteelliset artikkelit tai kirjat käyvät läpi koko käsikirjoitukseen kohdistuvan vertaisarvioinnin• julkaisukanavalla tulee olla rekisteröity ISSN- tai ISBN-tunnus <p>Tasolle 1 ei kuitenkaan hyväksytä pääsääntöisesti sellaisia tieteellisen julkaisukanavan määritelmän täyttäviä julkaisukanavia</p> <ul style="list-style-type: none">• joissa yli puolet (1/2) arvioijista ja kirjoittajista edustaa samaa tutkimusorganisaatiota (esim. yliopistojen ja tutkimuslaitosten omat julkaisusarjat ja väitöskirjasarjat)• joiden tieteellinen taso tai relevanssi on kyseenalainen <p>Paneelien ei tarvitse hyväksyä tasolle 1 tieteellisen julkaisukanavan kriteerit muodollisesti täyttäviä kanavia, joiden tieteellinen taso tai relevanssi on kyseenalainen. Tällä perusteella voidaan jättää luokkaan 0 esimerkiksi toimintaperiaatteiltaan kyseenalaiset open access -lehdet tai muut kanavat, jotka julkaisevat tieteellisiä kirjoituksia maksusta ilman asianmukaista laadunarviointia.</p>

Tason 2 kansainväliset julkaisukanavat

Tasolle 2 voidaan luokitella eri tieteenalojen johtavia tieteellisiä julkaisukanavia, joissa tutkijat eri maista julkaisevat parhainta tutkimustaan. Pääsääntöisesti nämä ovat kansainvälisiä tieteellisiä julkaisukanavia, joiden toimitus-, kirjoittaja- ja lukijakunta edustavat eri kansallisuuksia.

Kaikkia kriteerit täyttäviä julkaisukanavia ei välttämättä luokitella tasolle 2, vaan paneelien täytyy valita oman tason 2 kiintiönsä puitteissa (selitetty alempana) ne julkaisukanavat, joihin tasokkaimmat julkaisut valikoituvat laajan kilpailun ja vaativan vertaisarvioinnin seurauksena. Koska paneelit ovat laaja-alaisia, on niiden mahdollisuuksien mukaan huolehdittava eri tutkimusalojen julkaisukanavien edustuksesta tasolla 2. Yksinomaan katso-artikkeleita julkaisevien lehtien osuus ei saa muodostua liian suureksi.

Tason 2 suomen- ja ruotsinkieliset julkaisukanavat

Ihmistieteissä (paneelit 14, 16–23) voidaan tasolle 2 luokitella myös alansa johtavia suomen- tai ruotsinkielisiä julkaisukanavia. Näiden tulee olla julkaisukanavia, jotka kattavat oman tieteenalansa suomalaisen yhteiskunnan, kulttuurin ja historian erityispiirteitä käsittelevää tutkimusta mahdollisimman laajasti, ja joissa julkaisemista pidetään yhtä tärkeänä meriittinä kuin julkaisemista tasolle 2 luokitelluissa vieraskielisissä julkaisukanavissa.

Kotimaisten julkaisukanavien tieteellistä vaikuttavuutta ei voida mitata viittaustietojen puuttuessa, mutta tason 2 julkaisukanavien on täytettävä seuraavat vähimmäisvaatimukset:

- tieteellisten kirjoitusten laadunarvioinnin on oltava parhaiden käytäntöjen mukaista
- julkaisusarjojen oltava oman tieteenalansa, ja kirjakustantajien päätieteenalan, tutkimusta laaja-alaisimmin kattavia koko alan kansallisen tiedeyhteisön käyttämiä julkaisukanavia
- tutkimuskysymykset kontekstualisoituvat vahvasti suomalaisen yhteiskunnan tai suomen- ja ruotsinkielisen kulttuurin piiriin

Kaikkia nämä kriteerit täyttäviä julkaisukanavia ei luokitella tasolle 2, vaan ehdokkaista valitaan korkeatasoisimmat ja laaja-alaisimmat suomen- ja ruotsinkieliset julkaisukanavat niiltä aloilta, joilla on perusteltua tuottaa ja julkaista uutta tieteellistä tietoa kotimaisilla kielillä. Lopullinen valinta tehdään ihmistieteiden paneelien puheenjohtajien yhteisellä päätöksellä.

Taso 3

Tasolle 3 voidaan luokitella eri alojen korkeatasoisimmat tieteelliset julkaisukanavat:

- joiden tutkimus edustaa alansa korkeinta tasoa ja sen (esim. viittausindikaattoreilla mitattu) vaikuttavuus on erittäin suuri
- jotka kattavat omaa tieteenalaansa laajasti, eivätkä rajoitu kapean erikoistematiikan käsittelyyn
- joiden kirjoittaja- ja lukijakunta on kansainvälistä ja toimituskunnissa toimivat alan johtavat tutkijat
- joissa julkaisemista arvostetaan alan kansainvälisessä tutkijayhteisössä erittäin korkealle

Paneelien puheenjohtajat vahvistavat julkaisusarjojen luokittelun tasolle 3 yhteisellä päätöksellä.